

930
VIII W.

C 2400

13194

1

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

O

STOSUNKACH KRAJOWYCH

na wezwanie Wydziału krajowego galicyjskiego

zestawił i opracował

DR. JADEUSZ PILAT,

profesor uniwersytetu lwowskiego.

I.

Lwów.

Z drukarni E. Winiarza.

1873.

(1)

Wiadomości statystyczne

o

stosunkach krajowych

na wezwanie Wydziału krajowego galicyjskiego

zestawił i opracował

PR. JADEUSZ PILAT,

profesor uniwersytetu lwowskiego.

B. P. u W

N° 930

VIII.

TOWARZYSTWO
BIBLIOTEKI POLSKIEJ
WE WIEDNII

I.

Lwów.

Z drukarni E. Winiarza.

1873.

Wiedomości statystyczne

stosunkach krajowych

na wezwania Wydziału krajowego galicyjskiego

zawieszki i opisywane

Dr. TADEUSZ PIŁAT.

Wydawnictwo Galicyjskie

Ba 54130
643086 III

C-2460

I.

5.-

2011-03-29

Lwów.

Wydawnictwo Galicyjskie

1872.

Czynności
reprezentacyi powiatowych

w r. 1872

na podstawie sprawozdań wydziałów powiatowych

a po części także innych źródeł.

Czytanie

reprezentacji powiatowych

W. A. 1872

na podstawie przepisów wydanych przez

W. A. 1872

Instytucję reprezentacji powiatowych, która ustanowioną została w ustawie z d. 12. sierpnia 1866 wydanej równocześnie z ustawą gminną, a wprowadzoną w życie w półtora roku później, powitał ogół publiczności interesującej się sprawami krajowemi z wielką radością i przywiązywał do niej wielkie nadzieje dla pomyślnego rozwoju wewnętrznych stosunków. W obec obszernego zakresu działania, jaki ustawa wyznaczyła gminom, a wątkich zasobów umysłowych i materyalnych tych ostatnich, upatrywano w reprezentacjach powiatowych istotną podpórę kiełkującego samorządu, opiekuna i przewodnika władz gminnych. W obec rozdziału, jaki ustawa gminna uświęcała nadal pod względem administracyjnym między dwoma najznacześniejszemi w kraju klasami społecznemi, między większą a mniejszą własnością ziemską, między dworem a gromadą, liczone na to, iż reprezentacje powiatowe staną się polem, na którem owe żywioły zetkną się, pozbędą przy bliższem poznaniu wzajemnej nieufności i połączą się do pracy około wspólnych interesów. Słowem sądzono, że działalność reprezentacji powiatowych naprawi ujemne lubo nie dające się może na razie uniknąć strony nowych urządzeń gminnych, i że w dalszym rozwoju swoim będzie istotną dźwignią pomyślności kraju.

Snać za wiele sobie obiecywano po nowej instytucji lub może zbyt rychło chciano ujrzeć pomyślne jej skutki, gdyż po upływie lat kilku owe korzystne o niej wyobrażenie zmieniło się prawie powszechnie w sąd zupełnie przeciwny. Zbyt często słyszymy dziś narzekania, że reprezentacje powiatowe nic nie robią i nic zrobić nie mogą, lub przynajmniej, że to co robią, nie stoi w należytem stosunku do kosztów ich utrzymania, a nadewszystko do ofiar czasu i trudów, jakich wymagają od wybranych do nich osób z klasy wykształconej. Podnoszą się częste zarzuty, że z utworzeniem reprezentacji powiatowych skomplikowała się niepotrzebnie i tak już ociężała machina administracji krajowej, nie zyskując natomiast na sile i powadze, gdyż nowym władzom nie przyznano mocy wykonawczej, wreszcie, że wprowadzając obok władz rządowych władze autonomiczne, dano powód do niezliczonych sporów kompetencyjnych, które tok administracji ciągle opóźniają.

W obec tych sprzecznych zapatrywań, dyktowanych niewątpliwie usposobieniem sangwinniczem tak w nadziejach jak w rozczarowaniach, chcąc dziś wydać sąd słuszny i bezstronny o reprezentacjach powiatowych w naszym kraju i o ich działaniu dotychczasowem, należy zdać sobie sprawę z urządzeń prawnych i stosunków, wśród których one miały rozwijać swoją działalność, a następnie rozpatrzeć, w jakich kierunkach te instytucje działały i jakimi wynikami swej działalności mogą się wykazać. Taką podstawę do ocenienia działalności reprezentacji powiatowych umyślił wydział krajowy podać wysokiemu Sejmowi i szerszej publiczności a wreszcie i samymże reprezentacyom, wzywając okólnikiem z d. 11. stycznia b. r. l. 606, wszystkie wydziały powiatowe, żeby przedłożyły mu sprawozdania z czynności reprezentacji powiatowych w roku ubiegłym z poglądem na lata dawniejsze. Ażeby można zestawić owe sprawozdania w jeden ogólny obraz i porównać między sobą daty w nich zawarte, rozesłano wydziałom powiatowym pod d. 9. marca b. r. do l. 3019 systematycznie ułożony wykaz przedmiotów, które miały obejmować sprawozdania, z wezwaniem, żeby takowe ułożyły w tym porządku przedmiotów, jaki zachowano w wykazie. Wykaz ten podajemy poniżej:

WYKAZ PRZEDMIOTÓW,

które ma obejmować sprawozdanie z działalności reprezentacyi powiatowej.

I.

1. Zmiany w składzie rady powiatowej i wydziału powiatowego zaszłe w ciągu roku z wyróżnieniem dobrowolnych rezygnacyi.

2. Ilość posiedzeń wydziału powiatowego i ilość posiedzeń rady powiatowej, odbytych w ciągu roku.

Ilość posiedzeń wydziału powiatowego i ilość posiedzeń rady powiatowej, które w ciągu roku zostały zwołane, lecz nie odbyły się dla braku kompletu.

3. Ilość wypadków wstrzymania uchwał wydziału powiatowego a następnie uchwał rady powiatowej przez władzę polityczną (§. 1. ust. o repr. powiat.), tudzież ilość wypadków zawieszenia takich uchwał przez prezesa (§. 44. ust. o repr. powiat.).

II.

4. Zakłady i fundacye powiatowe w myśl §. 21. ust. o repr. powiat., wymienienie ich oraz roku, w którym powstały, podanie ich celu i rozmiarów, w jakich w ostatnim roku istniały.

5. Ilość, kategorie i płace urzędników i służb wydziału powiatowego i zakładów powiatowych. Czy i które z tych posad są stałemi.

III.

6. Ilość śledztw zarządzonych w ciągu roku w przedmiocie urzędowania członków zwierzchności gminnych.

7. Ilość orzeczeń karnych wydanych w ciągu roku

w myśl §. 102. ust. gmin. na członków zwierzchności gminnych.

Ilość tych z pomiędzy owych orzeczeń, które się stały prawomocne, i ogólna kwota kar, na które one opiewają.

8. Ilość wypadków złożenia z urzędu członków zwierzchności gminnych w ciągu roku.

9. Ilość delegatów ustanowionych dla nadzoru administracyi gminnej.

10. Premie dla gorliwych zwierzchności gminnych z funduszy powiatowych.

IV.

11. Opisanie czynności wydziału powiatowego zmierzających do zabezpieczenia majątków gmin, a mianowicie:

ilość gmin, w których za interwencją wydziału powiatowego sporządzono do końca r. 1872 dokładne inwentarze majątku i dobra gminy (§. 65. ust. gmin.)

ilość gmin, w których nie uskutecznilo tego do końca r. 1872. (W razie gdyby inwentarze były już sporządzone dla wszystkich gmin, należy podać, kiedy czynność zinwentowania majątków gminnych ukończono).

12. W ilu gminach odbyto w ciągu roku rewizye urzędów gminnych i kas gminnych z ramienia wydziału powiatowego?

13. Ilość gmin, w których istniały z końcem r. 1872.

A) dodatki do podatków bezpośrednich (§. 80. ust. gmin.)

a) nie wymagające przyzwolenia rady powiatowej,

b) przyzwolone przez radę powiatową,

c) przyzwolone ustawą krajową.

B) dodatki do podatku konsumcyjnego (§. 80. ust. gmin.).

a) nie wymagające przyzwolenia rady powiatowej,

b) przyzwolone przez radę powiatową,

c) przyzwolone ustawą krajową.

C) Ilość gmin, w których istniały z końcem r. 1872 inne opłaty (§. 81. ust. gmin.) z wymienieniem rodzaju tych opłat.

D) Ilość gmin, którym udzielono przyzwolenia na zaciągnięcie pożyczki w myśl §. 99. lit. c. ust. gmin.

V.

14. Czynności reprezentacji powiatowej w sprawach dróg powiatowych i gminnych:

A) Czy istnieją w powiecie drogi powiatowe w myśl §. 3. ust. dr., ich długość? Ile wydano w ciągu roku na budowę, na utrzymanie i na zarząd dróg powiatowych z własnych funduszy powiatu (z wyłączeniem kwot pochodzących z niezwrotnych zapomóg, lecz z wliczeniem kwot pożyczanych)?

B) Czyli i w jaki sposób wpływała reprezentacja powiatowa na utrzymanie dróg gminnych i zapewnienie bezpieczeństwa i łatwości komunikacji w myśl §. 27. lit. c. ust. gmin. i instrukcji Wydziału krajowego z dnia 19. kwietnia 1872 l. 5121.?

Ilość rozstrzygniętych w ciągu roku w myśl §. 27. l. 4. ust. drog. sporów w sprawach drogowych;

1) między gminami a obszarami dworskimi;

2) w drodze odwołania się między członkami gminy i jej zwierzchnością.

Ilość orzeczeń karnych wydziału powiatowego, w sprawach drogowych w ciągu roku wydanych.

Ile wydano w ciągu roku z własnych funduszy powiatu na drogi gminne (z włączeniem mostów i przewozów) tytułem niezwrotnej zapomogi, ile tytułem pożyczki?

Czyli między drogami gminnymi w powiecie, znajdują się drogi żwirowane? Ogólna długość tych ostatnich.

Czy i ile wydano w ciągu roku z własnych funduszy powiatu na budowle wodne?

15. Czynności reprezentacji powiatowej w sprawach policyi miejscowej po gminach a mianowicie:

a) w sprawach policyi bezpieczeństwa (§. 27. lit. b. ust. gm.) n. p. nagrody za uбиcie zwierząt drapieżnych;

b) policyi polowej (§. 27. lit. d. ust. gmin.)

c) „ targowej (§. 27. lit. e. „ „)

d) „ zdrowia (§. 27. „ f. „ „)

e) „ służbowej (§. 27. „ g. „ „)

f) „ obyczajowej (§. 27. lit. h. ust. gm.)

g) „ ogniowej i policyi budowniczej (§. 27. lit. k. ust. gm.)

16. Czynności reprezentacji powiatowej w sprawach ubogich i w sprawach gminnych zakładów zdrowia i dobroczynności (§. 27. lit. i. ust. gm.), inicjatywa w tworzeniu takich zakładów.

17. Czynności reprezentacji powiatowej w sprawach oświaty, a mianowicie: starania około utworzenia zakładów dla oświaty (szkół, bibliotek) w powiecie, (o ile tego rodzaju instytucje nie zostały już wymienione pod liczbą 4. jako zakłady powiatowe). Starania około podwyższenia dotacji szkół i nauczycieli, ulepszenia budynków szkolnych. Subwencje z funduszy powiatowych na cele oświaty, premie udzielone nauczycielom.

18. Starania reprezentacji powiatowej około rozwoju ekonomicznego powiatu (starania około zakładania kas pożyczkowych, towarzystw zaliczkowych, towarzystw wzajemnej pomocy, spichlerzy gminnych, domów komisowych).

Sprzedaż soli lub innych artykułów w zarządzie lub pod kierownictwem reprezentacji powiatowej.

19. Istniejące w powiecie stowarzyszenia i instytucje dla celów dobra powszechnego i poparcie używane im przez reprezentację powiatową.

Wskazówki do uwzględnienia przy układaniu sprawozdania.

1. Szczegóły żądane, mają być w sprawozdaniu podane za rok 1872. O ile wydział powiatowy uznałby przy którym przedmiocie za potrzebne i stosowne dla zrozumienia rzeczy i objęcia całości jakiejś sprawy rozciągnąć sprawozdanie i do czasu dawniejszego, — należy to uczynić.

2. Uprasza się o ścisłe zachowanie w sprawozdaniu porządku, w jakim niniejszy wykaz sprawy wymienienia i o odznaczenie każdego ustępu cyframi i literami, tak jak w tym wykazie. Jeśli przy którym ustępie

lub co do którego z wymienionych w nim szczegółów, wydział powiatowy niema nic do zapisania, należy przy dotyczącej cyfrze lub literze, umieścić stosowną wzmiankę.

3. Jeśliby wydział powiatowy zajmował się sprawami nieobjętymi w niniejszym wykazie, należy wymienić je osobno przy końcu sprawozdania.

4. Uprasza się o przedstawienie rzeczy w sprawozdaniu ile możności treściwe i związane z uwzględnieniem, że chodzi tu przedewszystkiem o przedstawienie faktów, t. j. czynności, starań i osiągniętych rezultatów.

Nowość sprawozdań tego rodzaju, a obok tego i inne okoliczności, mianowicie zaś brak zrozumienia ważności i pożytku takiej pracy u niektórych wydziałów powiatowych, były powodem, że sprawozdania rzeczzone mimo kilkakrotnych przypomnień nader powoli wpływały tak, że po dzień 9. sierpnia b. r. nadesłano ich tylko 54 t. j. nieco więcej niż z dwóch trzecich części wszystkich powiatów, odtąd zaś aż do połowy września, kiedy przystąpić musiano do opracowania materiału zebranego, nie wpłynęło już żadne sprawozdanie. Jakkolwiek tym sposobem stało się niemożliwem dać całkowity pogląd na działanie reprezentacji powiatowych, jednakże sądziliśmy, że zestawienie tych czynności choćby nawet nie ze wszystkich powiatów, będzie nie bez zajęcia a nawet i prawdziwego pożytku dla kół interesujących się w bliższym lub dalszym stopniu sprawami publicznymi a to tem bardziej, że nadesłane sprawozdania z wyjątkiem dwóch lub trzech są ułożone starannie i ściśle podług przesłanej wskazówki, i że dotąd na żadnej innej drodze nie uzyskano dat, któreby dozwalały wglądać bliżej i lepiej w czynności reprezentacji powiatowych w rozmaitych częściach kraju, zaś rozpatrzenie się w tych stosunkach jest nader nagłą potrzebą.

Nadesłane sprawozdania opracowano w ten sposób, że po przejrzeniu ich krytycznem i dokonaniu sprostowań, jakie tu i owdzie okazały się potrzebnymi, rozłożono treść ich podług materii, zestawiając przy każdym z 19 punktów objętych przesłanym wykazem odnośne zapiski z wszystkich sprawozdań w należytem skróceniu, następnie zaś ze względu na zbyt jeszcze wielką objętość ugrupowanego w ten sposób materiału, która by go czyniła mniej przystępnym i utrudniała pogląd na całość, zebrano w zwięzłem streszczeniu materiał podany przy każdym punkcie z osobna, zastępując o ile to się dało uczynić, słowa krótszym a dobitniejszym wyrazem cyfrowym. Tak opracowany materiał podajemy poniżej z uwagą, że nie obejmuje on dat z powiatu ropeczyckiego, gdyż z powodu zgorzenia aktów reprezentacji powiatowej nadesłano z tamtąd sprawozdanie tak ogólnikowe, iż nie można było go użyć, tudzież że z wyjątkiem dwóch ustępów (punkta 13 i 14), do których zaczerpnięto materiału po części i z innych źródeł, nie są nim objęte następujące powiaty, które wcale nie nadesłały sprawozdań:

Bóbrka, Brzesko, Cieszanów, Czortków, Drohobycz, Gorlice, Grybów, Horodenka, Husiatyn, Jaworów, Krosno, Mielec, Nisko, Nowy Targ, Przemyśl, Rudki, Rzeszów, Stanisławów, Tarnopol, Tłumacz; razem 20.

1.

Zmiany w składzie rad powiatowych i wydziałów powiatowych zasze w ciągu roku.

Częste i liczne zmiany osób składających jakąkolwiek władzę, a tem bardziej władzę, do której, jak właśnie do reprezentacji powiatowych, należą po największej części osoby nie będące urzędnikami z zawodu, niepomyślnie wpływa na tok spraw, ubywają bowiem siły wprawione, a siły świeżo pozyskane potrzebują czasu, zanim włożą się do pracy. Jeżeli w skutek dobrowolnych rezygnacji następują częste zmiany, to świadczy to o braku ludzi, którzyby mogli lub chcieli pełnić przez czas dłuższy bezpłatne urzędy obywatelskie. Z drugiej strony nie należy jednak zapoznawać, że zmiany w składzie reprezentacji powiatowych wychodzą czasem na korzyść

tym ostatnim, a mianowicie, jeśli w miejsce mniej odpowiednich wstępują gorliwsi i zdolniejsi pracownicy.

Ponieważ prowadzenie spraw bieżących spoczywa w rękach wydziału i w nim skupiają się w ogóle wszelkie czynności reprezentacji powiatowej, przeto zmiany w składzie wydziału mają nierównie większe znaczenie, niż zmiany w samej tylko radzie i zasługują na szczegółowsze podanie dat odnośnych.

Z pomiędzy 53 powiatów, do których odnosi się zebrany materiał, nie wykazuje dwanaście żadnych zmian w składzie rady powiatowej lub wydziału powiatowego.

W dalszych jedynastu powiatach nie było zmian w wydziale, lecz jedynie w samej radzie. Natomiast w pozostałych 30 powiatach zaszły mniej lub więcej stanowcze zmiany w składzie wydziału powiatowego połączone z zmianami w radzie lub bez takowych. I tak:

W powiecie skałackim zaszła z końcem r. 1872 zupełna zmiana składu reprezentacji powiatowej, gdyż po ukonstytuowaniu się nareszcie w tym czasie rady wybranej w r. 1870, ustąpiła rada wybrana jeszcze w r. 1867 a dotąd urzędująca.

W powiecie brzeżańskim zaszły cztery zmiany:

w 6 powiatach: gródeckim, jarosławskim, nadwórniańskim, pilźnieńskim, turczańskim i żywieckim, po trzy zmiany;

w 7 powiatach: bocheńskim, bohorodczańskim, mościskim, rohatyńskim, sanockim, wielickim i zbaraskim, po dwie zmiany;

w 15 powiatach: chrzanowskim, kałuskim, kołomyjskim, kossowskim, limanowskim, łańcuckim, podhajeckim, przemysłańskim, samborskim, sokalskim, stryjskim, trembowelskim, wadowickim, zaleszczyckim i żydaczowskim, po jednej zmianie.

Reasumując te daty okazuje się, że w wszystkich 53 powiatach, które objęte są niniejszym zestawieniem, na ogólną liczbę 371 posad prezesów i członków wydziałów powiatowych było w ciągu r. 1872 zmian w osobach 58, czyli, że zmiany te wynosiły 15·6% lub około siódmą część wszystkich tych posad.

Przytem zauważa się, że zmian w osobach zastępców wydziałowych nie wliczono do zmian w wydziale.

Miedzy owemi 58 zmianami w wydziałach powiatowych znajduje się 32, przy których podano w sprawozdaniach za powód dobrowolną rezygnację, i to już po wyłączeniu tych wypadków, w których nazwawszy rezygnację dobrowolną, zapisano, iż takowa nastąpiła w skutek przesiedlenia się lub objęcia zatrudnienia niezgodnego z posadą w wydziale. Według tego wynosiły dobrowolne rezygnacje 55%, czyli przeszło połowę wszystkich zmian w składzie wydziałów powiatowych.

2.

Posiedzenia wydziałów powiatowych i rad powiatowych odbyte w ciągu roku.

Według §. 38. ustawy o reprezentacji powiatowej rada powiatowa ma się zbierać na zwykajne posiedzenie cztery razy do roku. Liczby minimalnej posiedzeń dorocznych wydziału powiatowego nie oznaczono w ustawie i jest też ona w rozmaitych powiatach znacznie odmienną, podczas gdy posiedzenia rady po większej części wynoszą liczbę przepisaną. Ilość odbytych posiedzeń jest do pewnego stopnia trafną miarą należytego toku spraw, a zarazem i gorliwości członków reprezentacji powiatowej i to w stosunku prostym, podczas gdy ilość posiedzeń niedoszłych dla brakuzkompletu daje świadectwo o tych samych stosunkach w kierunku jednak odwrotnym. Żałować wypada, że dość znaczna liczba wydziałów powiatowych nie podała ilości posiedzeń niedoszłych dla braku kompletu, uznając snąc szczegół ten za zbyt drażliwy, żeby go podawać do publicznej wiadomości. Nadesłane daty zestawiono w następującej tablicy:

TABLICA I.1.

Powiat	Odbyte		Niedoszłe		Powiat	Odbyte		Niedoszłe	
	posiedzenia rady	posiedzenia wydziału	posiedzenia rady	posiedzenia wydziału		posiedzenia rady	posiedzenia wydziału	posiedzenia rady	posiedzenia wydziału
Biała	4	26	nie podano		Myślenice . .	nie pod.	21	nie podano	
Bircza	4	12	nie było		Nadwórna . .	4	20	nie pod.	5
Bochnia	4*)	26	nie było		Nowy Sącz . .	4	30	1	3
Bohorodczany .	4	19	nie było	1	Pilzno	3	31	nie pod.	1
Borszczów . .	3	28	nie było		Podhajce . .	3	14	nie było	
Brody	4	14	1	nie pod.	Przemysłany .	4	13	nie było	
Brzeżany . . .	3	21	nie podano		Rawa ruska . .	4	12	nie podano	
Brzozów . . .	3	24	2	nie pod.	Rohatyn . . .	4	15	nie pod.	1
Buczacz . . .	2	15	nie pod.	9	Sambor	4	38	nie pod.	10
Chrzanów . . .	4	17	nie pod.	1	Sanok	3	33	nie było	
Dąbrowa . . .	4	18	nie było		Skalał	3	16	1	1
Dolina	3	18	nie było		Śniatyn	1	24	2***) nie pod.	
Gródek	4	14	nie pod.	3	Sokal	nie pod.	10	nie było	
Jarosław . . .	4	30	nie było		Staremiasto .	4	24	nie pod.	1
Jasło	4	30	nie było		Stryj	3	24	nie pod.	2
Kałusz	4*)	18	nie pod.	5	Tarnobrzeg . .	4*)	21	nie było	
Kamionka strum.	4	13	nie podano**)		Tarnów	4	26	nie było	
Kolbuszowa . .	4	20	nie pod.	4	Trembowla . .	4	14	nie pod.	2
Kołomyja . . .	4	21	nie podano		Turka	2	10	2	2
Kossów	4	25	1	4	Wadowice . . .	4	24	nie było	
Kraków	5	co piątku	nie pod.	16	Wieliczka . . .	4	25	nie było	
Limanowa . . .	4	14	nie było		Zaleszczyki . .	3	16	1	3
Lisko	3	25	1	2	Zbaraż	2	11	2	9
Lwów	2	10	1	1	Złoczów	4	12	nie było	
Łańcut	4	12	nie było		Żółkiew	2	6	nie pod.	1
Mościska . . .	nie wykazano, tylko nadmieniono, że nie było braku kompletu				Żydaczów . . .	2	26	nie pod.	2
					Żywiec. . . .	3	46	nie podano	

*) W powiatach bocheńskim, kałuskim i tarnobrzeskim czwarte posiedzenie Rady powiatowej za rok 1872. odbyło się dopiero z początkiem roku 1873.

**) Zapisano, że zły stan komunikacji w powiecie stawał się nieraz przyczyną niedojścia posiedzeń.

***) W skutek przerwanej komunikacji na Prucie.

Z zestawienia tego wynika, że z 50 powiatów, które wykazały ilość posiedzeń rady powiatowej odbytych w r. 1872, (w objętych zestawieniem nie wykazały ilości posiedzeń rady powiaty mościski, myślenicki i sokalski), jeden powiat wykazuje posiedzeń 5, trzydzieści powiatów wykazuje po 4 posiedzenia, dwanaście powiatów po 3 posiedzenia, sześć powiatów 2 posiedzenia, jeden powiat tylko 1 posiedzenie. Z 52 powiatów które wykazały ilość posiedzeń wydziału powiatowego odbytych w r. 1872 (nie wykazał jej powiat mościski), natrafiamy posiedzeń wydziału 26 (co dwa tygodnie) lub więcej w trzynastu powiatach, od 12 do 26 posiedzeń (raz do dwóch razy na miesiąc) w trzydziestu pięciu powiatach, mniej niż 12 posiedzeń w pięciu powiatach.

Posiedzeń nie doszłych dla braku kompletu a wykazanych na powyższej tablicy nie reasumujemy z powodu, że wiele powiatów nie podało ich liczby, zauważyć jednak musimy, że dla należytego ocenienia dat wykazanych w tej mierze wypada mieć na oku zawsze stosunek posiedzeń odbytych do niedoszłych, nie zaś jedynie ilość tych ostatnich.

3.

Wypadki zawieszenia uchwał rad powiatowych tudzież uchwał wydziałów powiatowych przez prezesa (§. 44. ust. o repr. pow.), dalej wypadki wstrzymania takich uchwał przez władzę polityczną (§ 51. ust. o repr. pow.).

W 53 powiatach objętych zestawieniem zdarzyły się w r. 1872 tylko trzy wypadki zawieszenia uchwał rady powiatowej przez prezesa i to po jednej uchwale w powiatach borszczowskim, mościskim i żywieckim. Również trzy tylko uchwały zostały wstrzymane przez władzę polityczną a mianowicie po jednej w powiatach kossowskim, nowosandeckim i tarnowskim. Okazuje się ztąd, że nie można wcale posądzać reprezentacji powiatowych o skłonność do przekraczania swego zakresu lub wdzierania się w atrybucye władz rządowych.

4.

Zakłady i fundacye (§. 21. ust. o repr. pow.)

Z 53 powiatów objętych zestawieniem w piętnastu tylko istniały lub przynajmniej były w zawiązku w ciągu r. 1872 zakłady lub fundacye powiatowe, w którym to przedmiocie sprawozdania z tych powiatów zawierają następujące zapiski.

Biała. Biblioteka powiatowa zawierająca 211 tomów założona w r. 1869 przez radę powiatową w celu szerzenia oświaty między ludem wiejskim i kształcenia się nauczycieli.

Borszczów. Od czerwca r. 1872 istnieje kasa pożyczkowa powiatowa (ob. pod l. 18.).

Brzozów. W r. 1863 zaczęły się tworzyć fundusze na założenie szpitali powiatowych w Dynowie i Brzozowie, z których pierwszy wynosi obecnie 7.226 złr. 29 ct., drugi 488 złr. 54 ct. w. a.

Jarosław. Kasa powiatowa dla pogorzalców powiatu jarosławskiego założona w r. 1868 z zakładowym kapitałem 1026 złr. 25 ct. w. a. celem udzielania zaliczek po 6% zwrotnych w trzech latach biednym pogorzalcom dla rychłego odbudowania. Z końcem r. 1872 wynosiły własne kapitały kasy razem 1231 złr. 81 ct. w. a.

Kałusz. Istnieje fundusz projektowanego szpitalu powiatowego zostający pod zarządem wydziału powiatowego. Fundusz ten pochodzi z kar policyjnych nakładanych przez były c. k. urząd powiatowy kałuski, a zasilany ze strony c. k. starostwa karami egzekucyjnymi osobliwie za drogi, z drugiej zaś strony przez wydział powiatowy korzystnie lokowany, wynosi obecnie 7457 złr. 50 ct. Po dojściu do wysokości przynajmniej 12.000 złr. użytym zostanie fundusz na założenie szpitalu.

Kolbuszowa. Fundusz policyjny powstały z kar pieniężnych za przekroczenia; fundusz ten oddany wydziałowi powiatowemu przez były c. k. urząd powiatowy wypożycza reprezentacya powiatowa na 10%.

Lwów. Fundusz ubogich byłego powiatu winnickiego. Fundusz ten utworzony na pamiątkę urodzin następcy tronu Arcyks. Rudolfa z datków pojedynczych mieszkańców jako też gmin byłego powiatu winnickiego, oddany został 1. grudnia 1869 w zarząd wydziału powiatowego i wynosił z końcem 1872 r. 1736 złr. 44 c. *)

Pilzno. Kasa pożyczkowa powiatowa istniejąca od r. 1871 z funduszem zakładowym 1180 złr. 55 ct. powstałym z pieniędzy karnych i z taks za muzyki, z którymi 41 gmin powiatu przystąpiło do kasy pożyczkowej. Kasa udziela pożyczek od 20 do 100 złr. na 10% członkom gmin, które do niej przystąpiły.

Podhajce. Za staraniem rady powiatowej został w r. 1869 założony a w r. 1872 ukończony i otwarty szpital powiatowy w Staremmieście przy Podhajcach, mogący pomieścić 40 do 50 chorych i służbę szpitalną. Szpital ten uchwałą sejmiku krajowego uznany został jako zakład powszechny i publiczny z prawem pobierania taksy leczenia.

Rohatyn. a) Fundacya stypendyjna imienia Stanisława Malczewskiego powstała w r. 1869 z funduszy zbieranych pierwotnie przez wydział powiatowy na bursę w Rohatynie a następnie przeznaczonych na stypendyum dla jednego ubogiego ucznia szkoły rohatyńskiej, które wydział udziela z odsetków kapitału zakładowego wynoszącego obecnie 650 złr. w. a.

b) Fundacya stypendyjna im. Stanisława Malczewskiego powstała w r. 1870 z kapitałem zakładowym 1000 złr. w jednej obligacyi galic. indemnizacyjnej, którego odsetki fundator na jedno stypendyum dla ubogiego ucznia szkoły rohatyńskiej przeznaczył.

Sambor. W grudniu r. 1870 założyła rada powiatowa kasę pożyczkową powiatową, przeznaczyszy ku temu z zaoszczędzonych funduszy swoich sumę 1800 złr. w. a. Celem kasy jest udzielać pożyczek przystępującym do niej członkom przedewszystkiem zaś właścicielom mniejszych posiadłości lub mniejszych przedsiębiorstw przemysłowych. Kasa ta stoi pod zarządem osobnej komisji wybranej przez radę powiatową pod nadzorem wydziału powiatowego. Z końcem r. 1872 wynosił stan czynny kasy 31.616 złr. 73 ct. w. a.

Śniatyn. Biblioteka powiatowa założona dla użytku publiczności powiatu w 1868 r. z kapitałem 225 złr. w. a.

Sokal. Fundusz na szpital powiatowy zebrany przez wydział powiatowy z różnych wpływów w czasie od r. 1868 a wynoszący podług zamknięcia rachunków z końcem r. 1872 gotówką 20 złr. 43 ct. i 1031 złr. 97 ct. w. a. w listach zastawnych.

W r. 1873 uchwalił wydział powiatowy, aby fundacya ta nosiła nazwę Arcyksiężniczki Gizeli na pamiątkę Jej zaślubin.

Turka. a) W ciągu r. 1872 powstała powiatowa kasa pożyczkowa.

b) Na zamierzony szpital powiatowy w Turce zbierany został w poprzednich latach fundusz szpitalny wynoszący obecnie 3474 złr. 60 ct. w. a.

c) Celem przeistoczenia szkoły trywialnej w Turce w szkołę główną 4klasową wyznaczyła rada powiatowa z swych funduszy 800 złr. na płace dla 3 nauczycieli. Obok tego wyjednała reprezentacya powiatowa u gminy miasteczka Turki i właściciela tych dóbr odstąpienie murowanego budynku na własność szkoły oraz zobowiązanie się tychże do konkurowania w sposób dotychczasowy na utrzymanie tej szkoły a spisawszy akt fundacyjny, wyjednała u wydziału krajowego zatwierdzenie tegoż. w r. 1869. Gdy jednak rada szkolna krajowa mimo wezwań nie wprowadziła w życie tej szkoły, udawał się wydział powiatowy w ciągu

*) Rada powiatowa lwowska uchwaliła w r. 1868 zaprowadzenie powiatowego towarzystwa ubezpieczeń od ognia, ale takowe nie przyszło do skutku z powodu niechęci gmin, których większa część protestowała przeciw zaprowadzeniu tej instytucji.

r. 1872 kilkakrotnie do różnych władz i do Namiestnika, by ostateczne załatwienie tej sprawy spowodować.

Wadowice. Na mocy uchwalonych przez radę powiatową statutów założoną została w r. 1869 biblioteka powiatowa dla szkół ludowych składająca się obecnie z 329 tomów, która bardzo wielki przynosi pożytek. Na zakupno książek przeznaczyła rada powiatowa co roku 50 złr.; w r. 1872 zaś udzielił wydział pow. dyrektorowi szkoły ludowej 100 złr. na zakupienie nowych dzieł do pomienionej biblioteki.

Wieliczka. a) Kasa pożyczkowa powiatowa powstała w r. 1869 celem udzielania pożyczek mieszkańcom powiatu, przeważnie zaś podupadłej ludności rolniczej.

b) Stałe stacye szupasowe powstałe na mocy uchwały rady pow. w r. 1871, celem równego rozdziału ciężarów szupasnictwa na cały powiat, urządzone są w następujących 7miu miejscowościach: w Wieliczce, Podgórzu, Dobczycach, Gdowie, Mogilanach, Wiśniowie i Skawinie. Utrzymywanie stacyi odbywa się przez stałe roczne wynagrodzenie odnośnych zwierzchności gminnych z funduszków powiatowych, a mianowicie pobiera: Wieliczka 150 złr., Podgórze 150 złr., Dobczyce 100 złr., Gdów 100 złr., Mogilany 80 złr., Wiśniowa 25 złr., Skawina 10 złr. w. a.

Złoczów. Z zaoszczędzonych funduszków powiatowych zaprowadzono z końcem r. 1871 kasę pożyczkową powiatową, z kapitałem zakładowym 5000 złr.

Żywiec. Wydział powiatowy postanowił w r. 1868, założyć szpital powiatowy dla chorych, któryby w miarę wzrostu funduszków przez dodanie oddziału dla ułomnych starców i sierót mógł być rozszerzony. Zebrane fundusze wynosiły z końcem 1872 r. 947 złr. 20 ct.

5.

Urzednicy i służy Wydziału powiatowego i zakładów powiatowych.

Tablica I. 2. wykazuje siły pracujące utrzymywane z funduszków powiatowych. Dla łatwiejszego poglądu podzielono owe siły na dwie główne kategorie, które należy rozróżnić w każdej służbie administracyjnej, służbę kancelaryjną i techniczną, która to ostatnia mieści w sobie służbę administracyjną przeznaczoną do fachowych czynności, zatem np. sanitarną, drogową, szkolną. Każda z owych dwóch kategorii mieści znowu w sobie właściwe siły administracyjne i siły pomocnicze przydane pierwszym, przeznaczone najczęściej do czynności manipulacyjnych i innych robót mechanicznych. Podziału ścisłego podług kwalifikacyi naukowych nie można było przeprowadzać, ze względu na to, że niema ogólnie przepisanych kwalifikacyi dla tych posad; również i nazwy posad nie mogły służyć za podstawę podziału, gdyż nieraz pod tą samą nazwą wcale rozmaite funkcyje się kryją i odwrotnie.

Rubrykę wskazującą, które z wymienionych posad są stałemi, opuszczono, gdyż wiele powiatów pominęło ten szczegół w odpowiedziach, a co ważniejsza, okazało się, że znaczenie wyrazu „posada stała” rozmaicie pojętem zostało.

Powiat	służba kancelaryjna		służba techniczna		ogólny wydatek na place i wynagrodzenia	U w a g a
	Sekretarz z placą	pomocnicza służba kancelaryjna	urzędnik techniczny (drogowy, sanitarny i t. p.)	pomocnicza służba techniczna (drogowa, sanitarna i t. p.)		
Biała	800 złr.	kancelista 400 złr. woźny 200 "	—	4 droźników po 120 złr.	1880 złr.	
Bircza	600 "	dyetaryusz 200 " woźny 150 "	—	—	950 "	
Bochnia	800 "	pisarz i woźny 300 "	inżynier 1000 złr.	5 droźników po 120 "	2700 "	
Bohorodeczany .	600 "	woźny 120 "	—	—	720 "	
Borszczów . . .	800 "	dyetaryusz 300 " woźny 200 "	konduktor dróg gminnych 300*) "	—	1600 "	*) przy pilnej służbie 500 złr.
Brody	1200 "	kancelista 600 " woźny 280 "	inspektor drogowy 700 "	—	2780 "	
Brzeżany	800 "	kancelista 500 " woźny 350 "	—	—	1650 "	
Brzozów	700 "	kancelista 400 " woźny 180 "	naddrogowy 400 "	3 droźników po 120 " 1 po 90 " 2 po 60 "	2250 "	
Buczacz	800 "	2 kanceliści po 400 " woźny 230 "	inżynier 600 " na objazdy 120 "	—	2550 "	
Chrzanów	800 "	kancelista 400 " woźny 200 " stróż 180 "	inżynier 500 " na objazdy 200 "	9 droźników po 132 "	3468 "	
Dąbrowa	600 "	pisarz 300 " woźny 144 "	—	—	1444 "	
Dolina	600 "	woźny 200 "	—	—	800 "	
Gródek	800 "	woźny 260 "	drogomistrz 500 "	2 akuszerki po 100 "	1760 "	
Jarosław	1000 "	kancelista 600 " pisarz 300 " woźny 250 "	—	—	2150 "	

Powiat	służba kancelaryjna		służba techniczna		ogólny wydatek na place i wynagrodzenia	U w a g a
	Sekretarz z placą	pomocnicza służba kancelaryjna	urzędnik techni- czny (drogowy, sanitarny i t. p.)	pomocnicza słu- żba techniczna (drogowa, sani- tarna i t. p.)		
Jasło	800 złr.	kancelista 400 złr. woźny 220 "	konduktor dróg 400 złr. na objazdy 200 "	4 droźników po 96 złr.	2404 złr.	
Kałusz	850 "	woźny 300 "	—	—	1150 "	
Kamionka stru- miłowa	800 "	kancelista 500 " woźny 150 "	—	—	1450 "	
Kolbuszowa	800 "	kancelista 400 " woźny 200 "	—	—	1400 "	
Kołomyja	600 "	kancelista 400 " dyetaryusz 365 " woźny 260 " stróż 120 "	urzędnik techniczny 450 " na objazdy dróg 180 "	—	2331 "	
Kossów	740 "	ofcyał 460 " sługa 180 "	konduktor dróg 460 " na objazdy 120 "	—	1960 "	
Kraków	550 "	kancelista 300 " 2 woźnych 172 " po 40 " sługa 40 "	technik po- powiatowy i nadzorca dróg 600 "	2 akuszerki po 50 "	1934 "	
Limanowa	600 "	kancelista 400 " woźny 300 "	konduktor drogowy 300 "	6 droźników 614 " rocznie	2214 "	
Lisko	800 "	kancelista 500 " woźny 160 "	drogomistrz 360 "	1 droźnik 120 " 3 droźników po 80 "	2180 "	
Lwów	1000 "	dyurnista 365 " woźny 300 "	—	—	1665 "	
Łańcut	880 "	kancelista 400 " woźny 265 " stróż 12 "	—	droźnik 150 "	1707 "	

Powiat	służba kancelaryjna		służba techniczna		ogólny wydatek na place i wynagrodzenia	Uwaga
	Sekretarz z placą	pomocnicza służba kancelaryjna	urzędnik techniczny (drogowy, sanitarny i t. p.)	pomocnicza służba techniczna (drogowa, sanitarna i t. p.)		
Mościska . . .	800 złr.	sługa 96 złr.	drogomistrz 300 złr. na podróże 100 „	drożnik 100 złr.	1396 złr.	
Myślenice . . .	800 „	kancelista 450 „ woźny 250 „	nadzorca dróg 100 „	2 drożników po 100 „	1800 „	
Nadwórna . . .	720 „	kancelista 300 „ woźny 210 „	—	—	1230 „	
Nowy Sącz . . .	700 „	1 kancelista 500 „ 1 „ 450 „ dyetaryusz 365 „ woźny 300 „ stróż 24 „	inżynier 600 „ i na objazdy 270 „	1 konduktor 400 „ 1 „ 300 „ 1 „ 200 „ 15 drożników po 108 „	5629 „	
Pilzno . . .	944 „	pisarz 312 „ sługa 60 „ 4 posłańców po 10 „	inżynier 600 „	2 drożników po 144 „	2244 „	
Podhajce . . .	1000 „	kancelista 450 „ sługa 150 „	drogomistrz 600 „ lekarz *) 360 „	stróż 60 „ sługa 48 „ kucharka 48 „	2716 „	*) Przy szpitalu w Staremmieście.
Przemysły . . .	600 „	woźny 200 „	—	—	800 „	
Rawa ruska **)	Sekretarz	woźny	pro wizoryczny nadzorca dróg	—	—	**) płac nie wykazano, posada nadzorcy dróg została zwinięta na 1873 r.
Rohatyn . . .	1060 „	oficyał 540 „ woźny 200 „	—	—	1800 „	
Sam bor . . .	700 „	kancelista 400 „ woźny 300 „ stróż 120 „	drogomistrz 300 „ i na obja- zdy 120 „	—	1940 „	
Sanok . . .	700 „	aktuaryusz 400 „ woźny 120 „	konduktor 400 „ na objazdy 100 „	—	1720 „	
Skałat . . .	800 „	dyetaryusz 154 „ sługa 216 „	—	—	1210 „	

Powiat	służba kancelaryjna		służba techniczna		ogólny wydatek na płace i wynagrodzenia	Uwaga
	Sekretarz z płacą	pomocnicza służba kancelaryjna	urzędnik techniczny (drogowy, sanitarny i t. p.)	pomocnicza służba techniczna (drogowa, sanitarna i t. p.)		
Śniatyn . . .	600 złr.	adjunkt 500 złr. woźny 200 „	—	—	1300 złr.	
Sokal	800 „	kancelista 500 „ woźny 300 „ stróż 60 „	inspektor dróg 400 złr.	2 drogowych po 150 złr. 3 drogowych po 100 „	2260 „	
Staremiasto . .	700 „	kancelista 500 „ woźny 200 „	drogomistrz 300 „	—	1700 „	
Stryj	—	dyetaryusz 548 „ pomocnik 120 „ woźny 180 „ sługa 60 „	—	—	908 „	
Tarnobrzeg . .	1000 „	woźny oraz pisarz 360 „	nadzorca dróg 350 „	—	1710 „	
Tarnów	800 „	kasyer 120 „ woźny 250 „	konduktor dróg 400 „ na objazdy 300 „	—	1870 „	
Trembowla . .	700 „	koncypient 400 „ woźny 144 „	zawiadowca dróg 300 „	—	1544 „	
Turka	600 „	pisarz 120 „ woźny 260 „	inspektor dróg 300 „	—	1280 „	
Wadowice . . .	700 „	urzędnik manipulacyjny 360 „ sługa 60 „	—	—	1120 „	
Wieliczka . . .	700 „	pisarz 396 „ woźny 144 „ stróż 144 „ kasyer kasy pożyczkowej 200 „	nadzorca dróg 400 „	—	1984 „	
Zaleszczyki . .	900 „	dyetaryusz 360 „ woźny 300 „	inspektor dróg 520 „	—	1980 „	
Zbaraż	700 „	dyetaryusz 300 „ sługa 200 „	inspektor dróg 400 „ na objazdy 150 „	—	1750 „	

Powiat	służba kancelaryjna		służba techniczna		ogólny wydatek na płace i wynagrodzenia	Uwaga
	Sekretarz z płacą	pomocnicza służba kancelaryjna	urzędnik techniczny (drogowy, sanitarny i t. p.)	pomocnicza służba techniczna (drogowa, sanitarna i t. p.)		
Złoczów . . .	1000 złr.	archiwista 600 złr. kancelista 360 „ woźny 240 „	—	—	2200 złr.	
Żółkiew . . .	600 „	kancelista 400 „ woźny 244 „	konduktor dróg 700 złr.	—	1944 „	
Żydaczów . .	1000 „	kancelista 500 „ sługa 120 „	—	—	1620 „	
Żywiec . . .	600 „	pisarz 250 „ woźny 145 „	—	—	995 „	

ogółem . 95347 złr.

Powyższe zestawienie wykazuje, że z objętych niem powiatów jeden tylko stryjski obchodzi się bez sekretarza, wszystkie zaś inne mają takiego urzędnika z płacą od 550 złr. (Kraków) do 1200 złr. (Brody), prócz tego mają wszystkie powiaty z wyjątkiem siedmiu mniejszy lub większy personal kancelaryjny. Służby technicznej nie ma w 20 powiatach, w pozostałych powiatach składa się ona prawie wyłącznie z służby drogowej, gdyż tylko Gródek i Kraków utrzymują po dwie akuszerki powiatowe, a Podhajce lekarza i służbę szpitalną.

Ogólny wydatek każdego powiatu na płace i inne wynagrodzenia służby powiatowej w r. 1872 zestawiono w osobnej rubryce. Jest on bardzo różny, sięga bowiem od 700 złr. (Bohorodczany) do 5629 złr. (Nowy-Sącz).

Po wyłączeniu powiatu rawskiego, który nie wykazał płac służby powiatowej, wynosił wydatek pozostałych 52 powiatów na ten cel w r. 1872 ogółem 95.347 złr., z której to kwoty pobierało 269 osób płace i wynagrodzenia rozmaitego rodzaju. Część tych osób wszakże niewątpliwie nie była ograniczoną na dochody z tego jedynie źródła, lecz miała także zajęcia uboczne; lub też pełniła czynności płatne z funduszków powiatowych jako zajęcia uboczne.

6.

Śledztwa zarządzone w ciągu roku w przedmiocie urzędowania członków zwierzchności gminnych.

7.

Orzeczenia karne wydane w ciągu roku w myśl §. 102. ust. gmin. na członków zwierzchności gminnych.

8.

Wypadki złożenia z urzędu członków zwierzchności gminnej.

Następująca poniżej tablica l. g. daje pogląd na wykonywanie władzy dyscyplinarnej nad zwierzchnościami gminnymi, przyznanej ustawą gminną reprezentacyom powiatowym samodzielnie lub w porozumieniu z władzami rządowymi.

Powiat	Ilość orzeczeń kar-nych w myśl §. 102 u. g. na zwierzchności gminne	Z tych stało się prawomocnemi		Ilość śledztw w sprawie urzędowa- nia zwierzchności gminnych	Ilość wypadków złożenia z urzędu członków zwierzchności gminnych	U w a g a
		orze- czeń	opiewają- cych ogó- łem na kwotę			
Biała	8	8	40 złr.	2	1	
Bircza . . .	nie było	—	—	3	nie było	
Bochnia . . .	10	10	28 „	6	2	
Bohorodczany .	5	4	41 „	4	1	
Borszczów . .	12	12	38 „	8	1	
Brody	24	21	209 „	17	3	
Brzeżany . . .	1	—	—	2	1	
Brzozów . . .	91	91	198 „	nie było	nie było	
Buczacz . . .	nie wydano	—	—	7	1	
Chrzanów . . .	4	4	20 „	12	nie było	jedną karę w drodze łaski zniesiono.
Dąbrowa . . .	14	14	22 „	5	2	11 kar darowano.
Dolina	1	1	15 „	1	nie było	
Gródek	9	9	53 „	2	1	
Jarosław	7	7	26 „	3	3	
Jasło	20	20	102 „	4	nie było	
Kałusz	23	23	176 „	12	2	
Kamionka stru- miłowa	43	43	166 „	8	2	
Kolbuszowa . .	18	11	63 „	28	5	
Kołomyja . . .	103	36	214 „	4	nie było	67 orzeczeń w skutek przedstawięń zniesiono.
Kossów	31	29	101 „	12	4	
Kraków	32	30	239 „	7	2	2 orzeczenia w drodze rekursu zniesiono.

Powiat	Ilość orzeczeń kar-nych w myśl §. 102 u. g na zwierzchności gminne	Z tych stało się prawomocnemi		Ilość śledztw w sprawie urzędowa-nia zwierzchności gminnych	Ilość wypadków złożenia z urzędu członków zwierzchności gminnych	Uwaga
		orzeczeń	opiewających ogółem na kwotę			
Limanowa . . .	32	29	480 złr.	9	2	5 zasądzonym darowano kary. 6 kar w drodze rekursu zniesiono.
Lisko	7	7	35 zł. 80 c.	1	nie było	
Lwów	39	39	145 złr.	10	1	
Łańcut . . .	44	44	215 „	69	nie było	
Mościska . .	5	5	35 „	nie było	nie było	
Myślenice . .	38	38	135 „	16	4	
Nadwórna . .	7	7	44 zł. 42 c.	5	2	
Nowy Sącz . .	7	7	42 złr.	7	3	
Pilzno	24	16	126 „	6	2	
Podhajce . .	22	15	90 „	7	1	
Przemyślany .	52	52	116 „	8	3	
Rawa ruska .	1	1	104 zł. 50 c.	1	nie było	
Rohatyn . . .	8	8	59 zł. 72 c.	14	2	
Sambor	21	21	154 złr.	12	1	
Sanok	75	75	574 „	27	2	
Skałat	22	22	107 „	nie było	nie było	
Śniatyn	16	16	162 „	3	nie było	
Sokal	14	14	76 zł. 50 c.	20	1	
Staremiasto .	23	9	26 złr.	5	1	
Stryj	4	2	27 „	13	6	
Tarnobrzeg . .	10	10	170 „	11	1	

Powiat	Ilość orzeczeń kar-nych w myśl §. 102 u. g. na zwierzchności gminne	Z tych stało się prawomocnemi		Ilość śledztw w sprawie urzędowa-nia zwierzchności gminnych	Ilość wypadków złożenia z urzędu członków zwierzchności gminnych	Uwaga
		orzeczeń	opiewają-cych ogółem na kwotę			
Tarnów . . .	35	35	95 złr.	2	1	
Trembowla . .	33	32	131 „	5	nie było	
Turka . . .	28	19	46 „	2	nie było	
Wadowice . .	7	2	12 „	1	1	
Wieliczka . .	17	9	38 „	5	nie było	
Zaleszczyki . .	38	38	500 „	8	3	
Zbaraż . . .	113	113	529 „	6	2	
Złoczów . . .	6	6	—	59	1	
Żółkiew . . .	3	3	16 „	6	nie było	
Żydaczów . .	1	1	15 „	3	1	
Żywiec . . .	3	3	15 „	nie było	nie było	
	1211	1071	—	488	72	

Należą tu najpierw orzeczenia karne w myśl §. 102 u. g. *), które wydawano wyjąwszy powiatów bireckiego i buczackiego we wszystkich innych powiatach objętych zestawieniem, a mianowicie wydano ich w dwóch powiatach przeszło 100, w trzech powiatach przeszło 50, w osiemnastu powiatach przeszło 20, w pozostałych 28 jeszcze mniej, między tymi w czterech po jednym orzeczeniu. W większej części powiatów wszystkie wydane orzeczenia stały się prawomocnemi i stosunek orzeczeń wydanych do prawomocnych, przedstawia judykaturę wydziałów powiatowych w świetle stanowczo dla nich pomyślnem, gdyż wnosić wypada z dat wykazanych, że albo nie odwoływano się wyżej przeciw wydanym orzeczeniom, albo odwołania nie były uzasadnione. Mniej pomyślnie przedstawiają natomiast sprawozdania wydziałów skuteczność owej judykatury, a mianowicie sprawozdanie z Borszczowa nadmienia, iż ze względu, że orzeczenia kar przeciw

*) §. 102. u. g. stanowi: Wydział powiatowy może na członka zwierzchności gminnej przekraczającego lub zaniedbującego swe obowiązki w sprawach własnego zakresu działania gminy nakładać kary aż do 20 złr. Kary te wpływają do kasy gminnej.

zwierzchnościom gmin żadnego nie odnosiły skutku, w celu zmuszenia tychże do wypełnienia nakazów wydziału powiatowego, użyto prócz tego 66 posłańców karnych i 62 egzekucyi przez c. k. starostwo. Wydział powiatowy limanowski donosi toż samo, że orzekanie kar pieniężnych nie wywiera żadnego wpływu na zwierzchności gminne i podaje jako główny powód tego wiadome postanowienie §. 102 u. g., że kary mają być składane do kasy gminnej, którą zawiadują wójci, a zatem do rąk samychże zasądzonych. Kałuski wydział powiatowy nie mogąc mimo prowadzonej dokładnej ewidencji kar zapobiedz nadużyciom, do jakich daje powód rzeczzone postanowienie §. 102. uchwalił, żeby kary nakładane na wójtów i członków zwierzchności gminnych, składane były w wydziale powiatowym, następnie zaś lokowane w książeczkach kasy oszczędności na rzecz każdej gminy. W ten sam sposób postępuje z temi karami wydział powiatowy w Kamionce strumiłowej, i o ile nam wiadomo, jeszcze kilka innych wydziałów, choć sprawozdania o tem nie wspominają. Przy takim składzie rzeczy nasuwa się myśl szukać przyczyny tego, że wydane orzeczenia stały się po największej części prawomocnymi, po części i w tej okoliczności, że zasądzeni nie obawiając się skutków orzeczeń, nie wnosili przeciw nim rekursów.

Następnie wylicza tablica I. 3. śledztwa w sprawie urzędowania zwierzchności gminnych, przeprowadzane zazwyczaj przez wysłane komisye w razie cięższych lub powtarzających się uchybień. Śledztwa tego rodzaju, których nie należy brać za jedno z rozpoznaniem sprawy poprzedzającym orzeczenia karne w myśl §. 102. u. g. wydawane, wykazały się w r. 1872 we wszystkich powiatach objętych zestawieniem, z wyjątkiem czterech t. j. brzozowskiego, mościskiego, skałackiego i żywieckiego. Wkońcu mamy wykazane wypadki złożenia z urzędu członków zwierzchności gminnych, jako ostatni z środków dyscyplinarnych, którego użycie przysłuży już władzy politycznej krajowej, jednak w porozumieniu z wydziałem powiatowym. Wypadki złożenia z urzędu zdarzyły się w r. 1872 w 36 powiatach, zaś nie było ich w pozostałych 17 powiatach, objętych zestawieniem. Ogólna liczba wypadków wynosiła 72, największa ilość wypadków w jednym powiecie 6.

9.

Delegaci ustanowieni dla nadzoru administracji gminnej.

Instytucja delegatów nadzorujących administrację gminną z upoważnienia wydziału powiatowego i w jego imieniu istniała w r. 1872 w następujących trzydziestu powiatach z pomiędzy 53, które nadesłały sprawozdania: Bochnia, Bohorodczany, Borszczów, Brzozów, Jarosław, Kałusz, Kamionka strumiłowa, Kolbuszowa, Kossów, Kraków, Limanowa, Lisko, Lwów, Łańcut, Mościska, Myślenice, Nowy Sącz, Przemyślany, Rawa, Sanok, Skałat, Śniatyn, Staremiasto, Tarnobrzeg, Turka, Wadowice, Zbaraż, Złoczów, Żółkiew i Żywiec.

W siedmiu powiatach istnieli delegaci jedynie dla pewnego działu administracji gminnej, a mianowicie delegaci drogowi w powiatach bialskim, chrzanowskim^o, dąbrowskim, kołomyjskim, myślenickim, żydaczowskim i żywieckim; w powiecie dąbrowskim było nadto 14 delegatów rzecznych, a w powiecie żydaczowskim byli oprócz drogowych, delegaci dla nadzorowania lasów gminnych.

O dalszych pięciu powiatach nadmieniają sprawozdania, iż istniała w nich dawniej instytucja delegatów, została jednak zarzuconą lub stanowczo uchyloną, przy pozostałych jedynastu podano jedynie, iż nie było delegatów w r. 1872, nie dodając, żeby dawniej istniało tam owe urządzenie. W powiatach dolińskim i pilźnieńskim każdy członek wydziału powiatowego pełni w razie potrzeby obowiązki delegata.

W niektórych sprawozdaniach znajdujemy wzmiankę, że instytucja delegatów okazała się niepraktyczną z powodu, iż delegaci nie wypełniali poruczonych im czynności. Nadmieniamy to sprawozdania z powiatów bireckiego, jasielskiego, limanowskiego, pilźnieńskiego, rohatyńskiego, samborskiego i żółkiewskiego, zatem z siedmiu powiatów, w których instytucja delegatów bądź istniała jeszcze w r. 1872, bądź już uchyloną została. Te wzmianki również jak okoliczność, że wszystkie prawie delegacje do ogólnego nadzoru nad całą administracją gminną wprowadzono w początkach istnienia reprezentacji powiatowych, zaś w ostatnich czasach nie zaprowadzono ich w żadnym powiecie, każą wnosić, iż instytucja ta ustępuje z pola a wydziały powiatowe natomiast posługują się swymi członkami i płatnymi urzędnikami. Przeciwnie zaś utrzymują się nadal a nawet powstają na nowo delegacje dla nadzorowania dróg lub innych spraw specjalnych, które wymagają od delegata mniejszych ofiar a wkładając nań ściślej określone obowiązki, wytwarzają z drugiej strony większą odpowiedzialność za ich spełnienie.

10.

Premie z funduszków powiatowych i pochwały udzielane gorliwym zwierzchnościom gminnym.

Nagrody pieniężne udzielono gorliwym zwierzchnościom gminnym w r. 1872 w 3 powiatach: w dolińskim jedną, w pilźnieńskim jedną (za gorliwe zajęcie się rychłą naprawą drogi bardzo uszkodzonej przez nawałnicę), w rohatyńskim powiecie dziesięć nagród.

Pisemne pochwały udzielono zwierzchnościom gminnym w 7 powiatach: w bialskim, brodzkim, kałuskim, kolbuszowskim, krakowskim, łańcuckim i żywieckim. Nadto w powiecie krakowskim wójt gminny odznaczony pisemną pochwałą za gorliwe pełnienie tego urzędu przez lat 23, na przedstawienie wydziału powiatowego otrzymał od rządu srebrny krzyż zasługi.

W pozostałych 43 powiatach, które nadesłały sprawozdania, nie udzielano w r. 1872 nagród lub pochwał zwierzchnościom gminnym.

11.

Czynności reprezentacji powiatowych zmierzające do zabezpieczenia majątków gmin, a mianowicie udział reprezentacji powiatowych w sporządzeniu inwentarzy majątku i dobra gmin (§. 65. u. g.).

12.

Rewizye urzędów gminnych i kas gminnych, odbyte w ciągu r. 1872 z ramienia reprezentacji powiatowych.

Przy niskim stopniu oświaty w największej części gmin naszego kraju i wynikającym ztąd braku skutecznej kontroli nad organami wykonawczymi ze strony rad gminnych, wymaga gospodarstwo gminne szczególnie starannego nadzoru ze strony wyższych władz autonomicznych. Nadzór taki jest tem ważniejszym, że w obec szczupłych zasobów, jakimi kraj nasz rozporządza na cele publiczne, chodzi o to, aby żadnej z nich nie uронić cząstki a każdą użyć najkorzystniej. To też w ogólności reprezentacje powiatowe uważały za pierwszy i najpilniejszy obowiązek swój, zając się zabezpieczeniem majątków gminnych i rozciągnąć kontrolę nad gospodarstwem gminnym.

Pierwszym krokiem na tem polu było wykazanie istniejącego majątku i dobra *) każdej gminy w dokładnym inwentarzu, do którego wpisywanoby następnie zaszłe później zmiany. Reprezentacye powiatowe poleciły też po największej części zwierzchnościom gminnym sporządzić rzeczony inwentarz, przedłożyć je wydziałowi powiatowemu i donosić w przyszłości o wszelkich zmianach w stanie majątku i dobra gminy. Gdy atoli okazało się, że w największej części gmin nie ma sił, któreby zdołały odpowiednio wykonać tę przedwstępną czynność administracyi majątkowej i że w skutek tego przedłożenie inwentarzy opóźnia się, a przedłożone wreszcie po długim naleganiu inwentarze, są nader niedokładne, przeto dość znaczna część reprezentacyi powiatowych nakazała sprawdzać i prostować przedłożone inwentarze przez delegatów lub wysłanego w tym celu urzędnika, albo poruciła wprost sporządzenie inwentarzy rzeczonym organom. Niektóre powiaty chwyciły się od razu tego ostatniego środka, nie próbując układania inwentarzy przez zwierzchności gminne. Komu tylko cokolwiek znanym jest stan oświaty w naszych gminach wiejskich, ukonstytuowanych na podstawie ustawy z 12. sierpnia 1866 r., ten wątpić nie będzie, że tylko te inwentarze mogą dać należytą ewidencję majątku i dobra gminy, które zostały sprawdzone lub wprost sporządzone przez organa wydziału powiatowego. Chcąc mieć przeto dokładny pogląd na czynności reprezentacyi powiatowych około zabezpieczenia majątków gminnych, wypadało wyszczególnić powiaty, w których zaprowadzono należytą ewidencję tych majątków, a wyróżnić je od tych, w których zadowolniono się tem, co gminy przedłożyły. Ponieważ jednak nie wszystkie powiaty wymieniły dokładnie, w jaki sposób zebrano w nich inwentarze gminne, przeto w tablicy podanej poniżej obok liczby gmin każdego powiatu, z których inwentarze przedłożono lub takowe brakują, zapisano jedynie w uwadze tak wzmianki, w którym czasie ukończono inwentowanie majątków gminnych, jakoteż doniesienia o sprawdzaniu inwentarzy lub sporządzaniu tychże przez organa wydziałów powiatowych i t. p., o ile takowe znajdują się w sprawozdaniach nadesłanych.

Dalszą nie mniej ważną i konieczną czynnością, jaką w skutek obowiązku czuwania nad majątkami gminnymi przypada reprezentacyom powiatowym, jest przedsięwzięcie rewizyi urzędów i kas gminnych. Rewizye te i uchylanie nadużyć przy tej sposobności wykrytych są skutecznym środkiem ku temu, żeby postanowienia ustawy gminnej o zarządzie majątkowym i w ogóle o sposobie załatwiania spraw gminnych, nie pozostały martwą literą. I w tej mierze reprezentacye powiatowe rozmaicie postępowały. Niektóre przedsiębrały rewizye urzędów i kas gminnych jedynie w razie doniesień o popełnionych nadużyciach, inne nie ograniczały się na tem, lecz od czasu do czasu przeprowadzały rewizye z urzędu we wszystkich gminach. Wykazując tedy w dalszej rubryce tablicy podanej poniżej ilość rewizyi urzędów i kas gminnych odbytych w ciągu r. 1872, zapisano obok w uwadze wzmianki przydane do tych dat w odnośnych sprawozdaniach.

*) Rozróżnienie między majątkiem a dobrem gminy polega jak wiadomo na §. 288. ust. cyw., według którego rzeczy służące do użytku każdemu członkowi gminy, są dobrem gminnem, zaś te, z których pożytek lub przychód służy do opędzenia potrzeb i wydatków gminy, są majątkiem gminnym.

Powiat	Ilość gmin, w których in- wentarze ma- jątku gminnego		U w a g a	Ilość rewizji urzędów i kas gminnych odby- tych w r. 1872	U w a g a
	sporzą- dzono	bra- kują			
Biała	wszystkie 76	—	w roku 1868	5	
Bircza	50	40	przy współudziale ustanowio- nych delegatów okręgowych	—	rewizji w r. 1872 nie odby- wano, tylko w razie donie- sień o naduży- ciach
Bochnia	wszystkie	—	z końcem 1868 r.	2	
Bohorodczany .	wszystkie	—	w r. 1872 ukończono	2	
Borszczów . . .	62	—	inwentarze przedłożono do koń- ca 1872 r. z wszystkich 62 gmin; sprawdzaniem zajmują się delegaci wydziału powia- towego, ustawieni do nad- zoru nad gminami; czynność ta dotąd nieprzeprowadzona.	12	
Brody	105	6	inwentarze sporządzono za in- terwencyą wydziału powiato- wego; względem brakujących 6. inwentarzy zawezwano c. k. starostwo, aby przymu- sowymi środkami gminy do sporządzenia tychże zmagliło	2	w r. 1871 od- byto szczegó- łowo kontrolę urzędów i kas gminnych
Brzeżany	—	—	nie sporządzono inwentarza w żadnej gminie, polegając na spisie majątków gminnych, uzyskanym w r. 1868. z urzę- du podatkowego.	2	
Brzozów	wszystkie	—	w 1869 r.	—	nie odbywano w r. 1872
Buczacz	wszystkie	—	—	4	
Chrzanów	72	12	—	—	nie odbywano w r. 1872

Powiat	Ilość gmin, w których in- wentarze ma- jątku gminnego		U w a g a	Ilość rewizyi urzędów i kas gminnych odby- tych w r. 1872	U w a g a
	sporzą- dzono	bra- kują			
Dąbrowa . . .	wszystkie	—	do końca r. 1872	—	odbyto w r. 1872 rewizye wszystkich urzędów gminnych, zaś w 2 gmi- nach rewizye kas
Dolina . . .	40	44	sporządzenie inwentarzy w po- zostałych 44 gminach przez delegatów do końca czerwca 1873 r. uskutecznione zostało	1	
Gródek . . .	59	11	za interwencją wydziału pow.	—	nie odbywano w r. 1872
Jarosław . . .	wszystkie	—	za staraniem wydziału pow. ukończono tę czynność w maju 1873 r.	18	
Jasło	wszystkie	—	za interwencją wydziału pow. do końca r. 1870	37	
Kałusz . . .	wszystkie	—	za staraniem wydziału pow. w r. 1869	24	
Kamionka stru- miłowa . .	wszystkie 91	—	za interwencją wydziału pow. w r. 1869	54	
Kolbuszowa . .	wszystkie 63	—	—	19	
Kołomyja . .	wszystkie	—	w r. 1868 i 1869 sporządzone inwentarze sprawdzono przez delegatów wydziału pow. i sprostowano zaszłe zmiany.	—	w 1872 r. przedsięwzięto rewizye tylko w gminach po- siadających kasy zaliczkowe
Kosów . . .	37	7	za staraniem wydziału pow.	14	
Kraków . . .	wszystkie 112	—	—	4	

Powiat	Ilość gmin, w których in- wentarze ma- jątku gminnego		U w a g a	Ilość rewizyi urzędów i kas gminnych odby- tych w r. 1872	U w a g a
	sporzą- dzono	bra- kują			
Limanowa . . .	87	5	27 inwentarzy zwrócił wydział pow. do poprawienia	11	
Lisko	wszystkie 165	—	—	35	
Lwów	92	43	—	18	
Łańcut . . .	73	27	sporządzone inwentarze nie są dokładne	68	
Mościska . . .	48	28	sporządzone inwentarze nie są jeszcze sprawdzone przez de- legatów sekcyjnych; dla spo- rządzenia brakujących in- wentarzy uchwalił wydział pow. wysłać uzdolnionego delegata	1	
Myślenice . .	wszystkie	—	sporządzone inwentarze nie są dokładne	nie wiadomo	
Nadwórna . .	wszystkie	—	przez delegatów wydziału pow. w r. 1868 i 1869 na miejscu sprawdzone	5	
Nowy Sącz . .	wszystkie	—	sprawdzone przez delegatów, a w części sporządzone przez urzędnika wydziału pow.; czynności te ukończono w maju 1873 r.	64	rewidowano urzędy w 19, kasy w 45 gminach
Pilzno	wszystkie 86	—	z przedłożonych 86 inwentarzy, które po największej części są niedokładne, wydział pow. 7 sprawdził i uporządkował	3	
Podhajce . . .	wszystkie	—	za interwencją wydziału pow. przed r. 1872	—	według spra- wozdania we wszystkich gminach powiatu odbyto w r. 1872 dwukro- tnie rewizye urzędów i kas

Powiat	Ilość gmin, w których in- wentarze ma- jątku gminnego		U w a g a	Ilość rewizji urzędów i kas gminnych odby- tych w r. 1872	U w a g a
	sporzą- dzono	bra- kują			
Przemysłany .	40	35	sporządzeniem inwentarzy zaj- muje się przyjęty w tym celu fachowy pracownik	—	nie odbywano
Rawa ruska . .	wszystkie	—	przedłożonych w r. 1868 in- wentarzy nie sprawdzano szczegółowo	6	
Rohatyn . . .	wszystkie	—	za staraniem wydziału pow. po koniec r. 1872	3	
Ropczyce . .	wszystkie	—	wszystkie sprawdzone przez wydział pow.	nie podano	sprawozdanie nadmienia, że odbywano re- wizye
Samboŕ . . .	92	2	sporządzone inwentarze nie wszystkie są dokładne; — brakujące 2 inwentarze przed- łożono wydziałowi pow. w r. 1873	—	nie odbywano w r. 1872
Sanok . . .	107	24	sporządzenie inwentarzy odby- wało się w biurze wydziału powiatowego, dokąd wzy- wano naczelników gmin z do- kumentami	1	
Skalat . . .	—	—	w r. 1868 nakazano sporzą- dzić inwentarze; w r. 1872 nie w tej sprawie zrobiono	3	
Śniatyn . . .	wszystkie	—	sporządzone inwentarze spraw- dzają obecnie delegaci wy- działu powiatowego	2	
Sokal . . . ,	wszystkie	—	czynności około inwentowania majątków gminnych nie są ukończone	3	
Staremiasto .	wszystkie 56	—	ukończono w lutym 1872 r.	1	

Powiat	Ilość gmin, w których in- wentarze ma- jątku gminnego		U w a g a	Ilość rewizji urzędów i kas gminnych odby- tych w r. 1872.	U w a g a
	sporzą- dzono	bra- kują			
Stryj	72	29	niedostatecznie sporządzone dla braku uzdolnionych pisarzy gminnych	2	
Tarnobrzeg . .	—	—	prawie w żadnej gminie nie istnieje dokładny inwentare	6	w r. 1873 roz- począł wydział rewizye urzę- dów gminnych w całym po- wiecie
Tarnów . . .	wszystkie 91	—	do końca 1872 r.	30	
Trembowla . .	wszystkie	—	przez wydział pow. sprawdzone	10	
Turka.	71	3	—	74	we wszystkich gminach
Wadowice . .	108	4	za interwencją wydziału pow. i przy współudziale delegatów brakujące 4 inwentarze spo- rządzono do końca czerwca 1873 r.	52	
Wieliczka . .	63	116	—	14	
Zaleszczyki . .	wszystkie 68	—	w latach 1868 i 1869	1	
Zbaraż	z wyjąt- kiem jednej wszystkie	1	brakujący jeden inwentarz przez delegata wydziału pow. spo- rządzonym został	24	
Złoczów . . .	wszystkie	—	w r. 1868. Następnie bywały prostowane w miarę po- trzeby.	—	sprawozdanie nadmienią, że w r. 1872 od- byto we wszy- stkich gminach rewizye mająt- ków gminnych

Powiat	Ilość gmin, w których in- wentarze ma- jątku gminnego		U w a g a	ilość rewizyi urzędów i kas gminnych odby- tych w r. 1872.	U w a g a
	sporzą- dzono	bra- kują			
Żółkiew . . .	63	12	—	13	
Żydaczów . .	—	—	prawie z wszystkich gmin ze- brano inwentarze; wiele z nich jest niedokładnych, i te każe wydział uzupełnić	1	sprawozdanie wspomina o je- dnej rewizyi, nie podając, czyli było ich więcej
Żywiec . . .	5	63	do końca r. 1872 przedłożyło inwentarze 5 gmin; w 1873 r. za interwencją wydziału powiatowego 35 gmin; 25 gmin zostaje w restancyi, 3 gminy nie posiadają majątku	2	

Tablica powyższa wykazuje, że z pięćdziesięciu czterech wydziałów powiatowych, które nadesłały sprawozdania, dwa tylko nie wspominają o zarządzonej ułożeniu inwentarzy majątków i dobra gmin, mianowicie brzeżański, który doniósł, że nie sporządzano inwentarza w żadnej gminie, polegając na spisie majątków gminnych, uzyskanym w r. 1868 z c. k. urzędu podatkowego *), i tarnobrzesci, który ograniczył się na wzmiance, że prawie w żadnej gminie nie istnieje dokładny inwentarz **). Pomiędzy dalszymi powiatami znajdujemy takich, w których bądź do końca r. 1872, bądź w pierwszej połowie r. 1873 sporządzono inwentarze we wszystkich gminach 34, takich, w których ta czynność jest jeszcze w toku 17, zaś z powiatu skałackiego doniesiono tylko, że jeszcze w r. 1868 polecono sporządzenie inwentarzy pod kontrolą delegatów okręgowych, a w r. 1872 nie przeprowadzono żadnych czynności w tej sprawie.

Z owych 34 powiatów, w których sporządzono inwentarze majątków we wszystkich gminach, część tylko doniosła o dokonaniem sprawdzeniu inwentarzy lub o sporządzeniu ich przy udziale organów wydziału powiatowego, w niektórych sprawdzanie odbywa się dopiero, zaś w dalszych nie zarządzano dotąd sprawdzenia przedłożonych inwentarzy. To samo z pomiędzy 17 powiatów, które nie zebrały dotąd wszystkich inwentarzy, część tylko nadmienia o tem, że organa wydziału

*) Zapewns będzie to spis ułożony w celu wymiaru podatku ekwiwalentowego. Spisy takie nie obejmują jednak całego majątku gmin, a w każdym razie do r. 1872 zbyt wiele zajęć musiało zmian w majątkach gminnych, żeby spis z r. 1868 mógł wystarczać potrzebom.

**) W powiecie tarnobrzescim sześć gmin nie przyjęło dotąd organizacyi podług ustawy gminnej z r. 1866 i rządzone są przez zwierzchników ustanowionych przez c. k. starostwo.

powiatowego sprawdzają sporządzone inwentarze albo też zajmują się wprost ich ułożeniem. W obec tej ilustracji dat powyższych zaczerpniętej z przytoczonych obok uwag i w obec kilkakrotnych wzmianek, że przedłożone inwentarze są niedokładne, okazuje się, że w przedmiocie zabezpieczenia majątków nader wiele jeszcze pozostaje do czynienia w kraju. Powtarzamy bowiem, że chcąc zabezpieczyć majątki gminne, nie można ani poprzestać na nakazie sporządzenia inwentarzy wydanych do zwierzchności gminnych, ani zadowolnić się przedłożeniem inwentarzy przez nie sporządzonych, lecz, jak słusznie nadmieniamy w swem sprawozdaniu sanocki wydział powiatowy, „chcąc sporządzić dokładne inwentarze, potrzeba takowe na miejscu w każdej gminie spisywać po przesłuchaniu osób znających stosunki gminne, mianowicie właściciela wsi i proboszcza miejscowego.“ *)

Według sprawozdań nie odbywano wcale w r. 1872 rewizji urzędów i kas gminnych w czterech powiatach, z trzech powiatów nie podano, czyli odbyto jakie rewizye, w pozostałych 47 odbywano rewizye w r. 1872 i to w niektórych we wszystkich gminach lub w znacznej ich części. O czynnościach zmierzających do zabezpieczenia majątku i dobra gmin znajdujemy jeszcze w sprawozdaniach następujące wzmianki, które zasługują na przytoczenie:

W powiecie kałuskim odbywa się wyrąb w lasach gminnych za zezwoleniem wydziału powiatowego po uprzednim zbadaniu stanu lasów na miejscu i według wskazanego planu gospodarzo-lasowego. Ponieważ w wielu gminach pastwiska gminne dawniej uszczuplone zostały przez niektórych mieszkańców, przeto wydział powiatowy, korzystając z §. 103. u. g., starał się przez specjalne komisye doprowadzić do ugód dobrowolnych i z zadowoleniem wyznać musi, że sprawy te wszędzie załatwiono ugodami z największym pożytkiem dla gmin nawet tam, gdzie spory istniały od lat kilkunastu.

W powiecie turczańskim wezwał wydział powiatowy wszystkie gminy posiadające lasy do uchwalenia porządnego planu gospodarstwa lasowego z uwzględnieniem przepisów §§. 67., 68. i 75. u. g., do odgraniczenia lasów i przyjęcia zaprzysięgłej służby lasowej i czuwa nad wykonaniem tego rozporządzenia.

W powiecie żydaczowskim z powodu nieustannych doniesień, że lasy gminne, a mianowicie ekwiwalenty serwitutowe, bywają niszczone na korzyść pojedynczych i to po największej części zamożniejszych członków gminy, ustanowił wydział powiatowy delegatów dla nadzoru administracji lasowej. Pod wpływem wydziału powiatowego przyzwyczajają się gminy do wydzierżawiania majątków w drodze publicznej licytacji, co im znaczne przynosi korzyści. Wykupno gruntów gminnych pod kolej Arcyks. Albrechta przysporzyło niemało czynności wydziałowi, który odezwał się do komisarzy rządowych, zyskaniem delegatów i pouczeniem reprezentacji gminnych usiłował, i to z powodzeniem, zapobiedz stratom i nadużyciom.

13.

Gminne dodatki do podatków bezpośrednich i do podatku konsumcyjnego, tudzież inne opłaty na cele gminne pobierane. Przyzwolenia udzielane gminom na zaciągnięcie pożyczek.

Do czynności reprezentacji powiatowych w sprawach nadzoru nad gospodarstwem gminnem, należy obok tych, o których mowa była w poprzednim ustępie, przyzwalanie na pobór wyższych

*) Tenże wydział donosi, że sprawdzając inwentarze gminne sprawdzono:

- a) że zboże z spichlerzy gminnych po największej części zabrano i nie sporządzono rejestrów na wydane zboże;
- b) że prócz obligacji gminnych i orzeczeń przyznających ekwiwalenta za zniesione służebnictwa, gminy nie posiadają żadnych innych dokumentów, którymiby mogły wykazać inny nieruchomy majątek.

dotatków gminnych*), tudzież na zaciąganie pożyczek lub przyjmowanie zobowiązań**). Co się tyczy pierwszego przedmiotu, to będzie on szczegółowo rozpatrywanym w odrębnem opracowaniu dat dotyczących gospodarstwa gminnego, których dostarczyły wydziały powiatowe w osobnych wykazach, i dla tego wstrzymujemy się od zestawienia tutaj podanej w sprawozdaniach z czynności liczby gmin, w których istniały w r. 1872 dodatki do podatków nie potrzebujące przyzwolenia rady powiatowej, przyzwolone przez nią lub przyzwolone ustawą krajową, wreszcie innego rodzaju opłaty. Opuszczenie tych sumarycznych dat w tem miejscu jest tem bardziej usprawiedliwionem, że przedmiot ten należy traktować w związku z innemi datami dotyczącemi gospodarstwa gminnego, i że daty, którebyśmy tu podać mogli, nie odnoszą się do wszystkich powiatów kraju.

Natomiast wydaje się nam stosownem podać tu wiadomość o usiłowaniach reprezentacyi powiatowych podjętych w celu zabezpieczenia i kontroli przychodów gminnych, pochodzących z dodatków do podatków, i wskazać wyniki dotychczasowe tych usiłowań. Po zaprowadzeniu zarządu gminnego podług ustawy z dnia 12. sierpnia r. 1866 pobierano dodatki do podatków na potrzeby gminne w ogólności w ten sposób, że naczelnik gminy wybierał je wraz z podatkami rządowymi od mieszkańców gminy i zatrzymywał u siebie to, co wybrał tytułem gminnych dodatków, a podatki rządowe odnosił do c. k. urzędu podatkowego. Przy braku skutecznej kontroli ze strony rady gminnej i samychże opodatkowanych dawał ów sposób poboru dodatków gminnych zbyt łatwą sposobność do nadużyć, które nieraz trudno było udowodnić, ponieważ kwoty pobrane tytułem dodatków gminnych nie były wiadome. Chcąc tedy zaprowadzić pewną kontrolę w tej mierze i uzyskać ewidencję kwot pobranych, starały się rozmaite reprezentacye powiatowe o to, ażeby c. k. urzędy podatkowe pobierały wraz z podatkami rządowymi i dodatkami powiatowymi także i dodatki gminne według uchwalonej corocznie w każdej gminie stopy procentowej i żeby następnie dopiero wpłacone kwoty wydawały naczelnikom gmin. W powiatach, w których wytrwale zajmowano się tą sprawą, starania rzeczzone odniosły pożądaný skutek mimo niechęci niektórych urzędów podatkowych, upatrujących w tem zwiększenie swoich czynności a spodziewać się należy, że urządzenie, o którem mowa, powoli zaprowadzonym zostanie w całym kraju.

Następująca tablica I. 5. wykazuje na podstawie dat dostarczonych przez c. k. urzędy podatkowe ilość gmin w każdym powiecie, dla których c. k. urzędy podatkowe pobierały gminne dodatki w latach od 1869 do 1872 r.

*) Przenoszących 10% podatków bezpośrednich a 20% podatku konsumcyjnego a nie przekraczających 25% pierwszych, zaś 50% drugiego (§. 80. u. g.).

**) Jeżeli kwota pożyczki lub wartość ciężaru wynikającego z zobowiązania, łącznie z długami już istniejącymi, przewyższa roczne dochody gminy a względnie zakładów gminnych (§. 99. u. g.).

Powiat	Ilość gmin, które opłacały dodatki do podatków na potrzeby gminne do c. k. urzędów podatkowych w roku				Powiat	Ilość gmin, które opłacały dodatki do podatków na potrzeby gminne do c. k. urzędów podatkowych w roku			
	1869	1870	1871	1872		1869	1870	1871	1872
Biała . . .	—	—	—	6	Grybów . . .	—	—	—	1
Bircza . . .	—	—	—	1	Horodenka . . .	45	43	46	46
Bóbrka . . .	—	—	—	—	Husiatyn . . .	3	3	3	3
Bochnia . . .	—	—	—	—	Jarosław . . .	91	95	96	85
Bohorodczany . . .	20	20	31	20	Jasło . . .	—	106	115	108
Borszczów . . .	2	3	3	7	Jaworów . . .	5	2	3	3
Brody . . .	—	—	—	2	Kałusz . . .	1	54	56	63
Brzesko . . .	—	—	—	—	Kamionka strumił.	—	—	—	—
Brzeżany . . .	1	1	1	74	Kolbuszowa . . .	1	3	1	1
Brzozów . . .	52	35	54	54	Kołomyja . . .	—	71	69	72
Buczacz *) . . .	—	1	1	1	Kossów *) . . .	—	—	—	44
Chrzanów . . .	—	40	44	60	Kraków . . .	—	—	—	—
Cieszanów . . .	35	25	1	12	Krosno . . .	1	1	1	1
Czortków . . .	—	2	2	2	Limanowa . . .	—	—	—	—
Dąbrowa **) . . .	1	1	1	1	Lisko . . .	2	2	2	2
Dolina . . .	—	1	1	—	Lwów **) . . .	1	1	1	1
Drohobycz . . .	1	1	1	2	Łańcut . . .	49	—	—	—
Gorlice . . .	—	—	—	—	Mielec . . .	—	—	—	—
Gródek . . .	15	15	15	15	Mościska . . .	1	1	—	—

*) Tylko w gminie Manasterzyska.

**) Tylko w miasteczku Dąbrowie.

*) Za lata 1869, 1870, 1871 dodatki gminne były przez organa gminne wybierane.

**) Tylko gmina Zniesienie.

Powiat	Ilość gmin, które opłacały dodatki do podatków na potrzeby gminne do c. k. urzędów podatkowych w roku				Powiat	Ilość gmin, które opłacały dodatek do podatków na potrzeby gminne do c. k. urzędów podatkowych w roku			
	1869	1870	1871	1872		1869	1870	1871	1872
Myślenice . . .	—	39	52	53	Stanisławów ***) .	—	—	—	—
Nadwórna . . .	2	2	2	1	Staremiasto . . .	1	9	7	41
Nisko	44	44	44	44	Stryj	—	1	—	—
Nowy Sącz *) .	1	1	1	1	Tarnobrzeg *) .	1	1	1	25
Nowy Targ . .	—	—	—	—	Tarnopol **) .	1	1	1	1
Pilzno	12	72	72	75	Tarnów	—	—	—	90
Podhajce . . .	—	—	1	1	Tłumacz **) .	3	3	3	13
Przemyśl **) .	—	—	—	—	Trembowła . . .	—	—	—	—
Przemyślany .	1	1	1	16	Turka	1	2	2	4
Rawa ruska . .	—	—	—	—	Wadowice . . .	—	—	—	—
Rohatyn . . .	—	—	—	1	Wieliczka . . .	—	—	1	—
Ropczyce . . .	—	—	—	—	Zaleszczyki . .	12	18	9	17
Rudki	11	16	40	68	Zbaraż ***) . .	—	—	—	—
Rzeszów . . .	—	—	—	—	Złoczów ****) .	1	3	2	3
Sambor	—	—	—	—	Żółkiew	1	—	—	—
Sanok	—	—	4	4	Żydaczów . . .	—	11	14	11
Skalat	25	20	16	6	Żywiec	—	11	49	47
Śniatyn . . .	—	—	3	1	Razem	444	790	873	1220
Sokal	—	—	—	10					

*) Prócz gminy Nowy Sącz żadna gmina dodatków na potrzeby gminne do c. k. urzędu podatkowego nie uiszcza.

**) Dodatki gminne same gminy bezpośrednio ściągają.

*) Pozostałe gminy dodatków gminnych do c. k. urzędu podatkowego nie odwoziły.

**) Gminne urzędy same wybierają dodatki na potrzeby gminne, do gruntowego i domowego podatku.

***) Dodatki gminne przypisują i wybierają organa gminne.

****) Reszta gmin pobiera dodatki do podatku gruntowego i domowego przez gminnych kolektantów.

W uwadze umieszczono wzmianki poczynione tu i owdzie w sprawozdaniach urzędów podatkowych, lecz i tam, gdzie nie ma żadnej wzmianki, rozumieć należy, że z wyjątkiem gmin, których liczbę podano w rubrykach, w wszystkich innych nie pobierano dodatków gminnych za pośrednictwem urzędów podatkowych.

Tablica powyższa wykazuje, że co roku większa liczba gmin używała pośrednictwa urzędów podatkowych przy poborze dodatków gminnych, było bowiem gmin takich w roku 1869 444, w r. 1870 790, w r. 1871 873, w r. 1872 1220, zatem w tym ostatnim roku przeszło dwa i pół razy tyle co w r. 1869. Jednakże jeśli uwzględnimy, że z około 6000 gmin administracyjnych istniejących w Galicyi, pewnie przeszło 90% (zatem 5400) nie posiada przychodów wystarczających na opędzenie wydatków i musi uciekać się corocznie do nakładania dodatków do podatków, to cyfra 1220 gmin, w których zaprowadzono pewną kontrolę przy poborze dodatków gminnych, nie jest wcale pocieszającą, zwłaszcza gdy zważymy, że w tej liczbie mieści się większa część gmin miejskich pobierających dodatki a dla tych mniej jest potrzebną kontrola leżąca w zapiskach urzędów podatkowych. Po strąceniu owych 1220 gmin pozostaje jeszcze blisko 4200 czyli 70% gmin takich, w których nie wpłacano dodatków gminnych do kasy podatkowej.

Powiaty, w których gminy wybierające dodatki gminne używały wszystkie lub w przeważnej części pośrednictwa kas podatkowych, były w r. 1872 następujące:

Bohorodczany, Brzeżany, Brzozów, Chrzanów, Horodenka, Jarosław, Jasło, Kałusz, Kołomyja, Kossów, Myślenice, Nisko, Pilzno, Rudki, Staremiasto, Tarnów i Żywiec, razem 17. W dalszych 33 powiatach najczęściej tylko po kilka lub kilkanaście gmin wpłacało dodatki do kas podatkowych.

Co do przyzwoleń za zaciąganie pożyczek, to udzielono takowe w r. 1872:

w powiecie myślenickim	26 gminom,
w „ nowosandeckim	9 „
w „ kałuskim	3 „
w „ żółkiewskim	2 „

w powiatach birczańskim, bohorodczańskim, chrzanowskim, dolińskim, jarosławskim, kołomyjskim, limanowskim, lwowskim, podhajeckim, rohatyńskim, śniatyńskim, tarnowskim, trembowelskim i wadowickim, razem w 14, po jednej gminie.

14.

Czynności reprezentacji powiatowych w sprawach dróg powiatowych i gminnych. Wydatki z funduszy powiatowych na drogi gminne i na budowę wodne. Spory w sprawach drogowych rozstrzygnięte przez wydziały powiatowe. Orzeczenia karne w sprawach drogowych.

Po zabezpieczeniu majątków gminnych były sprawy komunikacyjne bez wątpienia najważniejszym przedmiotem czynności reprezentacji powiatowych, które też w tym przeważnie kierunku skupiały swoje usiłowania.

Zestawiając obraz czynności reprezentacji powiatowych w sprawach komunikacyjnych w ciągu r. 1872 wypada najpierw zapisać, że w tym roku 26 wydziałów powiatowych zajmowało się zarządem dróg krajowych z ramienia wydziału krajowego, a mianowicie wydziały powiatowe w Brzesku, Brzeżanach, Brzozowie, Borszczowie, Buczaczu, Chrzanowie, Cieszanowie, Czortkowie, Gorlicach, Gródku, Horodence, Jarosławiu, Kołomyi, Mielcu, Nowym Sączu, Nowym Targu, Przemyśle, Rohatynie, Sanoku, Stanisławowie, Tarnobrzegu, Tarnopolu, Trembowli, Tłumaczu, Zaleszczykach i Żółkwi.

Następnie dzieliła się czynność reprezentacji powiatowych w sprawach drogowych na zarząd drogami powiatowymi i starania około należytego utrzymania dróg gminnych. Drogi powiatowe, t. j. drogi, które jako dawniejsze drogi obwodowe powiatom w zarząd oddano, tudzież drogi, które rady powiatowe uznały powiatowymi (§. 3. ust. drog. z 18. sierpnia 1866 r.), istniały w r. 1872 w 35 powiatach, a zatem prawie w połowie wszystkich powiatów. Owe 35 powiatów są następujące:

Biała, Bircza, Bochnia, Brzesko, Brzozów, Chrzanów, Drohobycz, Grybów, Jarosław, Jasło, Kołomyja, Kossów, Kraków, Krosno, Limanowa, Lisko, Łańcut, Mielec, Mościska, Myślenice, Nadwórna, Nowy Sącz, Nowy Targ, Pilzno, Rohatyn, Ropczyce, Rudki, Rzeszów, Sanok, Skałat, Tarnopol, Tarnów, Wadowice *), Wieliczka i Żywiec. Większa część tych powiatów, bo 20, należy do Galicyi zachodniej.

Ponieważ osobny wykaz stanu dróg powiatowych, dołączony do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego, obejmuje szczegółowsze i liczniejsze daty niż zapiski odnośne w sprawozdaniach, które stanowią materiał dla niniejszego opracowania, przeto nie chcąc powtarzać dat udzielonych w owym wykazie, odsyłamy do niego i wstrzymujemy się od podania tutaj bliższych szczegółów o drogach powiatowych.

W sprawach dróg gminnych każda z 54 reprezentacji powiatowych, które nadesłały sprawozdania, wykazała pewne czynności, a odnośne ustępy sprawozdań, po większej części wcale obszerne, świadczą nietylko o należytem zrozumieniu wielkiej ważności spraw drogowych, lecz także o szczerych i nieustannych usiłowaniach prawie wszystkich tych reprezentacji powiatowych, aby drogi gminne doprowadzić do pożądanego stanu. W ogóle postępowano w ten sposób, że corocznie za nadejściem stosownej pory, polecały wydziały powiatowe gminom i obszarom dworskim zająć się naprawą dróg gminnych i dostarczyć potrzebny materiał, przyczem w wielu powiatach nie ograniczając się na ogólnikowych pouczeniach, wskazywano na podstawie poprzedniego zbadania stanu dróg szczegółowo roboty, które w każdej gminie należało wykonać. Delegaci lub inspektorowie drogowi, urzędnicy wydziału powiatowego albo też urzędnicy drogowi umyślnie dla dróg gminnych ustanowieni czuwali nad wykonaniem robót i donosili o nich wydziałowi powiatowemu, który w razie zaniedbania nakładał kary na winnych naczelników gmin lub udawał się do c. k. starostwa o przymuszenie gmin do wykonania robót potrzebnych za pomocą egzekucyi cywilnej lub wojskowej. Okólnik wydziału krajowego z dnia 19. kwietnia 1872 l. 5121 usiłował nadać większą jednolitość owemu postępowaniu, wprowadzić w nie pewien system i oprzeć je na stałych podstawach. W tym celu zalecił ów okólnik reprezentacyom powiatowym, by kazały sporządzić w każdej gminie wykazy domów lub rodzin obowiązanych do prestacyi i maksymalnej ilości tych prestacyi, dalej by wezwały obszary dworskie do przedkładania co roku w porozumieniu z gminami preliminarzy robót drogowych w każdej miejscowości. Następnie zalecono sprawdzać preliminarze przez organa wydziału powiatowego ustanowione do nadzoru dróg gminnych, a zwróciwszy je gminom, dopilnować ich wykonania. Jak świadczą nadesłane sprawozdania, zastosowano się w wielu powiatach zaraz w r. 1872 do wskazówek powyższych, sporządzono wykazy prestacyjne i preliminarze robót drogowych, tudzież urządzono stały nadzór nad drogami gminnymi z ramienia wydziału powiatowego.

Skreślone tu w ogólnych zarysach postępowanie reprezentacji powiatowych w sprawie dróg gminnych dozwala nam ograniczyć się poniżej na przytoczeniu ze sprawozdań tych jedynie ustępów, które zawierają szczegóły odmienne a zasługujące na uwagę. Mianowicie przytoczymy doniesienia, komu reprezentacje powiatowe poruciły nadzór nad drogami gminnymi i o ile zastosowały się do wspomnianego okólnika wydziału krajowego w sprawie wykazów prestacyi i preliminarzy drogowych.

*) Obecnie odpadnie, gdyż drogę z Wadowic do Suchej uznano za krajową.

Biała. Preliminarze drogowe na r. 1873 nadesłano z wszystkich gmin.

Bircza. Wzory do preliminarzy robót drogowych rozesłano. Istnieje nadzorca dróg gminnych płatny z funduszków powiatowych.

Bochnia. Zastosowano się do okólnika wydziału krajowego. Nadzór wykonują delegaci.

Bohorodeczany. Istnieje 7 delegatów do kierowania naprawą dróg i mostów, tudzież sadzeniem drzewek przy drogach. Prócz tego zarządzano corocznie rewizję dróg przez osobnego delegata. W skutek okólnika wydziału krajowego sporządzono preliminarze robót dla wszystkich dróg i mostów w powiecie i udzielono je zamianowanemu w tym roku konduktorowi dróg.

Borszczów. Sprawdzenie przedkładanych preliminarzy polecono przyjętemu konduktorowi dla dróg gminnych.

Brody. Przedłożone po większej części preliminarze robót drogowych sprawdzano i wydawano stosowne polecenia.

Brzeżany. Drogi gminne nadzoruje 13 honorowych inspektorów.

Buczacz. Dla nadzoru dróg gminnych przyjęto fachowego urzędnika.

Chrzanów. Gminy prowadzą tabele prestacyi drogowych należących się i odrobionych, składają z nich rachunki i przedkładają preliminarze robót. Tak rachunki jak preliminarze sprawdzają na miejscu delegaci, którym nadzór dróg gminnych poruczono.

Dolina. Przyjęto w miejsce delegatów do nadzoru dróg gminnych konduktora płatnego z funduszków powiatowych.

Gródek. Polecono gminom prowadzić według udzielonego formularza wykazy należących się i odrobionych prestacyi drogowych. Dla nadzoru dróg gminnych przyjęto drogomistrza powiatowego płatnego z funduszków powiatowych.

Jarosław. Oprócz 19 delegatów nadzorujących drogi gminne przyjęto drogomistrza płatnego z funduszków powiatowych, który ma pomagać naczelnikom gmin w zestawianiu preliminarzy robót drogowych i czuwać nad ich wykonaniem.

Kamionka strumiłowa. W myśl okólnika wydziału krajowego sporządzono na podstawie dat dostarczonych przez gminy i starostwo preliminarze dróg gminnych na rok 1873. Zarządzono w roku 1872 objazd wszystkich gmin przez urzędników powiatowych a uznawszy nieodzowną potrzebę stałego i ustawicznego nadzoru dróg gminnych, zrobiono w radzie powiatowej wniosek przyjęcia inspektora drogowego płatnego z funduszków powiatowych. *)

Kolbuszowa. Dla nadzoru dróg gminnych ustanowiono delegatów. Zarządzono też ogólny objazd dróg przez wydelegowanego c. k. urzędnika politycznego i jednego urzędnika wydziału i wydano rozporządzenie regulujące prestacye drogowe. Celem zabezpieczenia dostawy kamienia i żwiru na drogi wydział powiatowy wyszukiwał, wywłaszczał i otwierał własne kamieniołomy i szutrowiska lub rozpisywał publiczne licytacje na dostawę tych materyałów. Budowy ważniejszych mostów doglądano przez delegatów.

Kołomyja. Dla nadzoru dróg istnieją inspektorowie.

Kossów. Zarządzono w myśl okólnika wydziału krajowego sporządzenie preliminarzy robót drogowych. Ustanowiono delegatów dla nadzoru.

*) Brak kamienia, lesiste i bagniste położenie przeważnej części powiatu utrudniają przyprowadzenie dróg do dobrego stanu. W powiecie brak zupełnie gościńców murowanych, kolej zaś brodzka zaledwie dotyka granic powiatu. Jakkolwiek rada powiatowa poparta przez sejm krajowy i c. k. namiestnictwo, uważała budowę drogi murowanej w powiecie kamioneckim za jedną z najważniejszych, to jednakowoż władze centralne ze względów państwowych i strategicznych nie uznały konieczności budowy gościńca rządowego w powiecie i jedynie sejm uchwalił budowę drogi murowanej półmilowej z stacyi w Krasnem do Buska. (Uwaga wydziału powiatowego.)

Kraków. Przyjęto technika powiatowego, który nadzoruje drogi gminne. *)

Limanowa. Nadzór wykonują delegaci. **)

Lwów. Co roku ustanawia wydział powiatowy na te miesiące, w których mają być przedsiębrane roboty około dróg, nadzorcę drogowego płatnego z funduszków powiatowych.

Łańcut. Nad naprawą dróg gminnych i obsadzaniem ich drzewkami polecono czuwać delegatom drogowym. Prócz tego odbyto z ramienia wydziału powiatowego lustrację dróg w 58 gminach i na jej podstawie udzielano pochwały lub wymierzano kary.

Mościska. Na utrzymanie dróg gminnych wpływało przez delegatów sekcyjnych.

Nadwórna. W myśl okólnika wydziału krajowego sporządzono wykazy prestacyi i preliminarze robót, których sprawdzeniem tudzież dopilnowaniem robót zajął się mianowany dla całego powiatu delegat drogowy.

Pilzno. W myśl okólnika wydziału krajowego wydano stosowne polecenia do obszarów dworskich i ustanowiono po jednym delegacie dla 7 okręgów drogowych. Przy obrachunkach nie zważano na wykazaną przez zwierzchności gminne ilość dni użytych do robót drogowych, lecz szacowano potrzebowaną siłę roboczą podług robót rzeczywiście wykonanych. ***)

Podhajce. W myśl okólnika wydziału krajowego wydano stosowne polecenia i zaprowadzono we wszystkich gminach księgi szarwarkowe. Delegatom drogowym polecono czuwać nad wykonaniem robót.

Przemyślany. Nadzór dróg gminnych poruczono 12 inspektorom, którym doręczono w tym celu preliminarze drogowe na rok 1873. Inspektorowie znoszą się bezpośrednio z władzą polityczną i co kwartału odbywają posiedzenia.

Rawa. Posadę drogomistrza dla dróg gminnych zwinięto po roku, ponieważ okazała się niepraktyczną i powrócono do instytucji delegatów, których mianowano 21 dla nadzoru dróg.

Rohatyn. W myśl okólnika wydziału krajowego zarządzono przedłożenie preliminarzy robót drogowych, które następnie sprawdzono a w jesieni odbyto objazd dróg dla przekonania się o wykonaniu robót preliminarzowych. ****)

Sambor. Powiatowy urzędnik drogowy kieruje robotami około dróg gminnych i pilnuje ich wykonania.

Sanok. Wydział uznał 11 dróg gminnych za ważniejsze drogi komunikacyjne, które więcej miejscowości ze sobą łączą, dążą do kolei lub do gościńców bitych, lub wreszcie łączą powiat z innymi powiatami albo z Węgrami. Dla tych dróg sporządził konduktor drogowy kosztorysy robót potrzebnych a wydział powiatowy polecił ich wykonanie. W zasadzie postanowiono subwencyonować takie drogi z funduszu powiatowego. Tym sposobem przyprowadzono drogi rzeczzone do dość dobrego stanu. Na resztę dróg gminnych wysłano konduktora, który na miejscu sposób naprawy ich wskazywał.

*) Gminy przyzwyczajone do wspólnej konkurencji, nie mogły się pogodzić z ustawą drogową z roku 1866 z trudnością też przychodziło, ażeby która gmina była naprawiła drogę prowadzącą przez grunta dworskie albo drogę w obrębie gminy, której sama nie używa. Opór w tym względzie trwa jeszcze dotąd a ustawę drogową uważa każda gmina za najniesprawiedliwszą i krzywdzącą. (Uwaga wydziału powiatowego.)

**) Mimo najusiłniejszych starań ze strony wydziału powiatowego znajdują się drogi gminne z małymi wyjątkami w złym stanie. Główną przyczyną jest opór gmin przeciw wydziałowej robocie w myśl §. 15. ust. drog., w skutek czego robocizna się marnuje a kontrola staje się niemożliwą. O rozszerzeniu dróg gminnych do normalnej szerokości, ich ofosowaniu i pokryciu żwirem, którego wszędzie jest podostatkiem, nikt dotąd nie pomyślał. (Uwaga wydziału powiatowego.)

***) W skutek tego stan dróg gminnych znacznie i widocznie się polepszył, jednakże wyznać należy, że prawie wszystkie ulepszenia nastąpiły w drodze przymusowej, bo na 86 gmin 59 zmuszono w roku 1872 do wykonania robót egzekucyjami lub karami. (Uwaga wydz. powiat.)

****) Postarano się prócz tego o wywłaszczenie gruntów pod nową drogę w Martynowie nowym i starym w miejsce dawnej przez Dniestr zerwanej. (Uwaga wydz. powiat.)

O dokonaniu naprawy przekonywał się wydział powiatowy przez konduktora i inspektorów dla dróg gminnych ustanowionych.

Skalat. Dla dopilnowania naprawy dróg gminnych zarządzanej w całym powiecie, podzielono powiat na 8 okręgów i przeznaczono dla każdego dozorcę dróg płatnego z funduszków powiatowych, na co wydano 423 złr.

W skutek tego ponaprawiano drogi w całym powiecie i postawiono około 60 mostów nowych, nie licząc naprawionych.

Śniatyn. Dla dróg gminnych ustanowiono 19 inspektorów, zaś na rok 1873 miano wano drogomistrza powiatowego z roczną płacą 400 złr.

Sokal. Aby gminy i obszary dworskie nadzorować w budowie i utrzymywaniu dróg ustanowiono stale jednego inspektora i pięciu drogowych powiatowych. Tym wydział powiatowy tygodniowo wyznacza drogi, które mają zwiedzić. Otrzymawszy raport o złym stanie drogi lub mostu wysyła wydział na miejsce inspektora a wyjątkowo delegata, który pozostaje tamże aż do zupełnej naprawy drogi. Urządzenie to okazało się bardzo skutecznem.

Za interwencją wydziału powiatowego rozszerzono w ciągu roku 1872 dwadzieścia pięć wązkich i zaniedbanych dróg do szerokości 3 do 4 sążni i okopano takowe rowami. Począwszy od roku 1872 obsadzono drzewami około 100 mil dróg gminnych. Ogólna długość tych ostatnich w powiecie wynosi 124 mil 2447 sążni. Na wszystkich drogach bez wyjątku umieszczono jednostajne drogowskazy.

Staremiasto. Dla nadzoru nad drogami gminnymi ustanowiono drogomistrza powiatowego.

Za wpływem wydziału pow. porozumiały się gminy: Staremiasto, Straszewice, Sozań, Kobło i Wola Koblańska, względem wybudowania mostu na Dniestrze między Staremmiastem i Posadą dolną w drodze dobrowolnej konkurencyi, w skutek czego komunikacja między wymienionemi gminami i Chyrowem zapewnioną została.

Stryj. Nadzór nad drogami gminnymi ma 17 delegatów.

Tarnobrzeg. Drogi gminne nadzorowano przez delegatów i droźnika opłacanego z funduszków powiatowych.

Sporządzono wykaz wszystkich dróg, które gminy w dobrym stanie utrzymywać są obowiązane i przesłano takowy c. k. starostwu powiatowemu.

Tarnów. Drogi gminne nadzorowano przez delegatów i urzędników rady powiatowej.

Trembowla. Celem czuwania nad stanem dróg gminnych ustanowiono 8miu delegatów.

Celem naprawy i regulacji dróg gminnych przyjęto technicznego zawiadowcę i przydano temuż pomocnika, oraz udzielono mu wykazy prestacyjne każdej gminy i preliminarze drogowe. Prócz tego zaprowadzono w gminach rejestra szarwarkowe.

Turka. W myśl instrukcyi wydziału krajowego wezwano do sporządzenia preliminarzy robót drogowych na rok 1872. Od 48miu gmin wpłynęły preliminarze, które wydział pow. za pomocą swego inspektora drogowego sprawdził i zarządził naprawę dróg w gminach pod kierunkiem inspektora i delegatów.

W 26ciu gminach, które nie przedłożyły preliminarzy, zarządzono naprawy dróg pod kierunkiem inspektora dróg i delegatów według wskazówek przez tychże na miejscu udzielonych. *)

*) Po największej części są drogi gminne w powiecie w bardzo złym stanie i mimo całej usilności ze strony wydziału powiatowego w celu polepszenia takowych, tak długo nie będzie pożądanego w tym względzie skutku, dopóki wydział powiatowy nie będzie mógł egzekwować samodzielnie swych orzeczeń i rozporządzeń i w ten sposób nie będzie zależnym od władzy politycznej powiatowej, która żądanej przeciwko gminom opieszalym pomocy bądź wcale nie udziela, bądź też, jak właśnie było w roku 1872, wtenczas dopiero udziela, gdy pora dla robót drogowych odpowiednia minęła. (Uwaga wyd. powiat.)

Wadowice. Uchwałą rady powiatowej uznano 14 dróg gminnych ważniejszych za drogi gminne głównie - komunikacyjne; długość ich wynosi $296\frac{1}{10}$ mili. Dla nadzoru dróg tych ustanowiono 13 inspektorów.

W ciągu roku 1872 zarządzono rewizję dróg gminnych a w szczególności owych ważniejszych przez członka wydziału powiat. i urzędnika delegowanego ze strony c. k. starostwa, tudzież inspektorów tych dróg.

Wieliczka. Istnieje 12tu delegatów dla dróg gminnych, którzy układają dla każdej gminy roczne preliminarze robót drogowych a po zatwierdzeniu tychże przez wydział pow. pilnują ich wykonania w terminie oznaczonym.

Przy układaniu preliminarzy zamienia się z ogólnej prestacyi pewną ilość dni pieszych w miarę potrzeby na dni ciągłe, licząc jeden dzień ciągły za ośm dni pieszych. Również zostawia się każdej gminie kilkanaście dni, które użyte być mają do naprawy nieznacznych uszkodzeń.

Zbaraz. Dla dróg zamianowano 18tu delegatów a następnie utworzono posadę inspektora drogowego, który ma nadzorować drogi gminne i sprawdzać przedłożone preliminarze drogowe.

Żółkiew. Wysłano na koszt wydziału powiatowego dwóch delegatów, celem zarządzenia i dopilnowania robót około dróg gminnych. Dyety tychże wynosiły 356 złr.

Żydaczów. W skutek okólnika wydziału krajowego, porozumiał się wydział powiat. w sprawie objazdu dróg ważniejszych z c. k. starostwem i wezwał dwóch znawców, którzy w towarzystwie delegatów wydziału i starostwa objeżdżają powiat i obowiązani są przedkładać preliminarze robót dla każdej gminy. Znawcy ci pobierają po 3 złr. za milę, który to wydatek pokrytym zostanie z nadwyżek opłat za przeszłoroczną egzekucję przez starostwo nadesłanych w kwocie 258 złr. 82 ct. Z tej kwoty przeznaczył wydział pow. 100 złr. na zakupno narzędzi drogowych, a mianowicie młotków i grabi żelaznych dla tych gmin w dawnym mikołajowskim powiecie, które zmuszone są łamanym kamieniem drogi szutrować.

Z powodu, że niektóre obszary dworskie i gminy broniły przystępu do szutrowisk i poboru szutru, zastosował wydział powiat. obowiązujące w tej mierze przepisy i zsyłał komisye do oględzin i wyznaczenia szutrowisk w porozumieniu z c. k. starostwem i za przybraniem technika rządowego.

Na posadę drogomistrza powiatowego rozpisano konkurs, lecz nieliczne podania, jakie wpłynęły, nie nastęrczyły pożądanego wyboru.

Żywiec. Dozór nad drogami gminnymi prowadzą mężowie zaufania. Do sporządzenia preliminarzy drogowych nie posiadają gminy zdolnych organów, toż samo do kierowania naprawą dróg**).

Dyrekcya dóbr arcyksiążęcych, lubo wcielonych do gminy, materyału wyjątkowo bezpłatnie dostarcza, do budowy zaś większych mostów, jak między Radziechowem i Cięcina, w drodze przedsiębiorstwa budowanych, podług podatku z gminami konkuruje*).

Dalsze szczegóły o czynnościach reprezentacyi powiatowych około dróg gminnych w r. 1872, zawiera następująca poniżej tablica I. 6., w której zestawiono wydatki z funduszków powiatowych na drogi gminne, spory drogowe rozstrzygane przez wydziały powiatowe, wreszcie orzeczenia karne i egzekucye w sprawach drogowych.

*) To też okólnik wydziału krajowego zalecił, aby preliminarze układały obszary dworskie w porozumieniu z gminami a robotami kierowały organa wydziału powiatowego.

**) Uwaga wydziału pow. Przy należytem nacisku ze strony wydziału pow. są drogi gminne po największej części w dobrym stanie,

Powiat	Wydatki z funduszów powiatowych na drogi gminne		Ilość sporów drogowych rozstrzygniętych w myśl §. 27 l. 4 ust. drog.		Ilość orzeczeń karnych w sprawach drogowych	Ilość gmin przymuszonych egzekucją do naprawy dróg	U w a g a
	tytułem zapomogi	tytułem pożyczki	między gminami a obszarami dworskimi	w drodze odwołania się między członkami gminy a zwierzchnością			
Biała	450 złr.	—	—	—	3	—	
Bircza	—	—	1	1	—	—	Orzeczeń karnych nie było, w razie opieszałości lub oporu żądano egzekucyi od starostwa
Bochnia	450 „	—	4	—	57	—	
Bohorodczany .	—	—	2	—	—	4	
Borszczów . . .	1)	—	3	—	—	—	orzeczenia karne nie skutkowały, przeto zamiast je wydawać, żądano egzekucyi od starostwa. Ob. powyżej punkt 6—8
Brody	700 „	—	6	1	26	47 gmin 1 obsz. dwor.	
Brzeżany . . .	150 „	—	—	—	—	33	
Brzozów	—	—	—	—	—	—	wydawano karne orzeczenia i zarządzano egzekucye
Buczacz	—	—	—	—	—	—	

1) Dla 2 gmin wyjednano u wydziału krajowego subwencję 200 złr.

Powiat	Wydatki z funduszków powiatowych na drogi gminne		Ilość sporów drogowych rozstrzygniętych w myśl §. 27. l. 4. ust. drog.		Ilość orzeczeń karnych w sprawach drogowych	Ilość gmin przymuszonych egzekucją do naprawy dróg	U w a g a
	tytułem zapomogi	tytułem pożyczki	między gminami a obszarami dworskimi	w drodze odwołania się między członkami gminy a zwierzchnością			
Chrzanów . . .	—	—	—	1	10	—	
Dąbrowa . . .	25 zł. ¹⁾	—	3	9	40	—	
Dolina . . .	²⁾	—	—	—	—	—	żądano egzekucyi od starostwa
Gródek . . .	700 „	—	—	—	4	—	drogomistrz upoważniony jest żądać egzekucyi od starostwa w razie potrzeby
Jarosław . . .	500 „ ³⁾	—	—	—	—	—	używano przy pomocy c. k. starostwa środków przymusowych
Jasło	—	—	—	—	12	—	egzekucya wojskowa w celu przymuszenia do robót drogowych trwała od 15 maja do 15 lipca
Kałusz . . .	—	—	—	—	—	36	
Kamionka strumiłowa	450 „ ⁴⁾	—	4	—	—	—	c. k. starostwo zarządzało egzekucyę na żądanie delegatów wydziału

¹⁾ Z tytułu subwencji wyszutrowano kosztem powiatu niektóre drogi gminne w najważniejszych kierunkach. Ogólna długość takowych wynosi 925 sążni. ²⁾ Z funduszu krajowego uzyskano na drogę weldzirsko-węgierską 26.000 złr. tytułem niezwrótej subwencji. ³⁾ Dodatek 5% do podatków stanowi fundusz nie tylko dla drogi powiatowej, lecz także dla udzielania subwencji na ważniejsze drogi gminne. ⁴⁾ Na budowę drogi z Nowosiółek do stacji w Zadwórz. Kosztem 1.150 złr. z funduszu powiatowego i 1.000 złr. subwencji z funduszu krajowego wyłożono kamieniem i wysypano szutrem 150 sążni tej drogi.

Powiat	Wydatki z funduszków powiatowych na drogi gminne		Ilość sporów drogowych rozstrzygniętych w myśl §. 27. l. 4. ust. drog.		Ilość orzeczeń karnych w sprawach drogowych	Ilość gmin przymuszonych egzekucją do naprawy dróg	Uwaga
	tytułem zapomogi	tytułem pożyczki	między gminami a obszarami dworskimi	w drodze odwołania się między członkami gminy a zwierzchnością			
Kolbuszowa . . .	7372 „ 39 ct.	—	10	5	—	18	
Kołomyja . . .	— „ 1)	—	—	—	19	—	w wielu wypadkach używano egzekucyi wojskowych
Kossów . . .	40 „	—	1	6	11	—	
Kraków . . .	940 „ 2)	1381 złr. 40 c.	—	—	11	—	
Limanowa . . .	—	—	13	12	8	78	
Lisko . . .	—	—	1	—	12	—	
Lwów . . .	— „ 3)	—	2	—	26	—	w razach kiedy nakazy i kary były bezskuteczne, żądano egzekucyi od starostwa
Łańcut . . .	—	—	37	30	15	—	
Mościska . . .	—	1068 złr.	—	—	4	—	
Myślenice . . .	— „ 4)	—	—	—	—	—	

1) Na drogę powiatową jabłonowsko-delatyńską, którą następnie uznała rada powiatowa za gminną, wydano w r. 1872. 2.981 złr. 42 ct., w czem mieści się 1.800 złr. subwencji z funduszu krajowego. 2) Na wspieranie budowy dróg gminnych, uchwaliła rada powiatowa pobór dodatku do podatków, mianowicie w r. 1870, 30%, w r. 1871, 20%, w r. 1872, 50%. Uzyskane ztąd sumy rozdziela się na 6 części, z których jedna przeznaczona jest na fundusz rezerwowy, a pozostałe pięć na zasiłki dla gmin podzielonych na pięć działów. Fundusz nie użyty w którymkolwiek dziale pozostaje dla gmin tego działu na rok przyszły. W r. 1872. prócz kwot wymienionych powyżej, złożyły gminy i obszary dworskie dobrowolnie 1.939 złr. 60 ct. na budowę dróg gminnych. 3) Wydział pow. nie wydał też całej sumy z subwencji udzielonej na drogi gminne w powiecie z funduszu krajowego, a to z powodu, że mimo subwencyonowania drogi są w najgorszym stanie. 4) Kilkaset złr. rozdaje wydział pow. co roku, lecz to nie wystarcza.

Powiat	Wydatki z funduszków powiatowych na drogi gminne		Ilość sporów drogowych rozstrzygniętych w myśl §. 27 l. 4. ust. drog.		Ilość orzeczeń karnych w sprawach drogowych	Ilość gmin przymuszonych egzekucją do naprawy dróg	Uwaga
	tytułem zapomogi	tytułem pożyczki	między gminami a obszarami dworskimi	w drodze odwołania się między członkami gminy a zwierzchnością			
Nadwórna . . .	—	—	—	1	2	20	
Nowy Sącz . . .	673 złr. 40 c. ¹⁾	—	4	—	14	43	
Pilzno . . .	243 „ 67½ c. ²⁾	—	—	—	—	59	na 86 gmin w całym powiecie
Podhajce . . .	—	—	7	4	2	—	przeciw ociągającym się gminom zarządzano egzekucje
Przemysław . . .	100 „	—	—	—	—	—	w razie potrzeby udawano się do starostwa o egzekucję cywilną
Rawa ruska . . .	—	—	—	—	4	—	
Rohatyn . . .	—	—	1	—	2	16	
Ropczyce . . .	—	—	—	—	—	26	
Sambr . . .	200 „	—	8	—	16	—	
Sanok . . .	350 „	—	—	—	22	30	
Skałat . . .	—	—	1	—	—	—	zamiast orzeczeń karnych udawano się do starostwa o egzekucję, która daleko więcej skutkowałą
Śniatyn . . .	—	—	—	—	3	—	

¹⁾ Prócz 1.500 złr. subwencji z funduszu krajowego. ²⁾ Prócz tego na narzędzia i dozorców 86 złr. 80 ct.

Powiat	Wydatki z funduszków powiatowych na drogi gminne		Ilość sporów drogowych rozstrzygniętych w myśl §. 27 l. 4 ust. drog.		Ilość orzeczeń karnych w sprawach drogowych	Ilość gmin przymuszonych egzekucją do naprawy dróg	Uwaga
	tytułem zapomogi	tytułem pożyczki	między gminami a obszarami dworskimi	w drodze odwołania się między członkami gminy a zwierzchnością			
Sokal	432 złr. 87 c. ¹⁾	—	13	3	5	—	używano egzekucyi za pośrednictwem starostwa.
Staremiasto . .	—	—	—	—	—	—	
Stryj	—	—	7	2	1	42	
Tarnobrzeg . .	—	—	—	—	4	—	w nagłych wypadkach żądano egzekucyi od starostwa
Tarnów	639 „	—	4	—	—	—	nakładano kary pieniężne i zarządzano egzekucye wojskowe
Trembowla . .	75 „	—	—	—	9	—	delegatów upoważniono do żądania egzekucyi od starostwa
Turka	381 „ 47 c.	—	—	—	9	—	żądano egzekucyi od starostwa
Wadowice . .	1480 „ 90 c. ²⁾	—	7	5	4	—	
Wieliczka . .	159 „ 35 c.	1249 złr. 98 c.	18	26	—	—	delegaci wykazują zaniedbujące się gminy do ukarania lub zarządzenia egzekucyi wojskowej

¹⁾ Prócz 1000 złr. subwencyi z funduszu krajowego. ²⁾ Na drogę wadowicko-czernichowską 734 złr. 90 ct. prócz subwencyi 1000 złr. z funduszu krajowego, na most w Zembrzycach na Skawie nadzwyczaj ważny bo ułatwiający cały transport z gór do Krakowa 308 złr. 50 ct., resztę na inne budowy na główniejszych drogach komunikacyjnych.

Powiat	Wydatki z funduszów powiatowych na drogi gminne		Ilość sporów drogowych rozstrzygniętych w myśl §. 27 l. 4 ust. drog.		Ilość orzeczeń karnych w sprawach drogowych	Ilość gmin przymuszonych egzekucją do naprawy dróg	U w a g a
	tytułem zapomogi	tytułem pożyczki	między gminami a obszarami dworskimi	w drodze odwołania się między członkami gminy a zwierzchnością			
Zaleszczyki . .	—	1863 złr.	—	—	28	—	
Zbaraż . . .	— ¹⁾	—	2	2	4	10	
Złoczów . . .	546 złr. 13 c.	—	—	—	5	—	
Żółkiew . . .	—	—	1	—	—	9	używano egzekucyi za pośrednictwem c. k. starostwa.
Żydaczów . .	—	—	—	—	—	—	używano egzekwentów cywilnych i egzekucyi wojskowej.
Żywiec . . .	—	—	1	—	—	—	

Z ogólnego poglądu na daty tutaj podane wynika, że wszystkie niemal reprezentacje powiatowe, do których odnoszą się nadesłane sprawozdania, zajmowały się w r. 1872 gorliwie przeprowadzeniem do odpowiedniego stanu dróg gminnych, które poprzednio przez lat kilka w wielkiem były zaniedbanie. Nie zapoznając bynajmniej chwalebnej inicjatywy dość znacznej liczby wydziałów powiatowych na tem polu, musimy na podstawie sprawozdań przypisać to w części też okólnikom wydziału krajowego, a mianowicie przytoczonemu już okólnikowi z d. 19. kwietnia 1872 l. 5121, który wskazał szczegółowo sposób postępowania w przedmiocie dróg gminnych. Bez wątpienia też podniecała starania reprezentacji powiatowych pewność, że zarządzenia ich będą w razie potrzeby poparte środkami przymusowymi, w którym to celu, jak świadczą sprawozdania (z wyjątkiem jednego), c. k. starostwa użyczały na każde żądanie rychłej pomocy. Skutkiem owych usiłowań i zarządzeń było, że w powiatach, objętych naszymi sprawozdaniami, stan dróg gminnych w ogóle znacznie się polepszył, a niektóre wydziały powiatowe donieść mogły, że stan dróg tych jest zadawalniającym.

Rozpatrując dalej pojedyncze czynności, o których donoszą sprawozdania, okazuje się na-przód, iż wszędzie prawie uznano koniecznem, nie ograniczać się na ogólnikowych poleceniach

¹⁾ Wyjednano 1000 złr. subwencji z funduszu krajowego na dojazd do dworca w Bogdanówce.

w sprawie robót drogowych, lecz wskazać gminom i obszarom dworskim szczegółowo i na miejscu, co zrobić i czego dostarczyć mają, a następnie robotami kierować lub ich przynajmniej doglądać i przekonać się w końcu, czyli dopełniono poleceń. Mianowicie uznano nieraz potrzebę, zamiast sprawdzać preliminarze robót drogowych ułożone przez obszary dworskie w porozumieniu z gminami, poruczyć wprost sporządzenie tych preliminarzy organom wydziału powiatowego, jak też uczyniono w powiatach kamioneckim, jarosławskim, wielickim, zbaraskim i żydaczowskim. Tym sposobem wzrosły zajęcia wydziałów powiatowych w przedmiocie dróg gminnych bardzo znacznie tak że istniejący dotąd w największej części powiatów honorowi delegaci lub inspektorowie już nie wystarczali i trzeba było albo zwiększyć ich ilość, albo też obok lub zamiast nich przyjąć płatną służbę drogową tem bardziej, że w tych czynnościach pewne wiadomości fachowe okazywały się coraz bardziej koniecznymi. W wielu powiatach obrano tę ostatnią drogę tak, że w roku 1872 lub z początkiem 1873 r. liczba płatnej służby drogowej znacznie się zwiększyła. Sprawozdania nasze donoszą o istnieniu lub przyjęciu płatnej służby drogowej w 22 na 53 powiatów.

Następnie wynika z dat poprzednio podanych, że do wykonania robót około dróg gminnych trzeba było po największej części przynaglać obowiązanych środkami przymusowymi. Pominąwszy dwa powiaty, które nie doniosły nic o użyciu takich środków, wydawano orzeczenia skazujące członków zwierzchności gminnych na kary pieniężne za zaniedbanie dróg w 32 powiatach, zaś w 34 powiatach udawano się obok tego lub też zamiast wydawać orzeczenia do c. k. starostwa o zarządzenie egzekucyi cywilnej lub wojskowej i przynaglenie w ten sposób obowiązanych, ażeby wykonali polecane roboty. Z jednego tylko powiatu złoczowskiego doniesiono, że większa część gmin wykonała wskazane prace około dróg bez przymusu. Z wymienionych dwóch rodzajów przymusu używano egzekucyi daleko częściej niż kar pieniężnych na członków zwierzchności gminnych a bardzo wiele sprawozdań nadmienia, że kary pieniężne nie skutkowały tak iż trzeba było się uciec do drugiego środka. Przyczyna niewątpliwie w tem leży, że kary pieniężne na członków zwierzchności gminnych mają na celu zmusić ich do należytego nacisku na obowiązanych do prac drogowych, zatem działają tylko pośrednio a nim nałożona kara zostanie ściągnięta, upływa przy możności rekursu czas tak znaczny, że niknie przez to skuteczność kary. Natomiast egzekucya wywiera nacisk bezpośrednio na obowiązanych a jakkolwiek może niekiedy stać się zbyt surowym środkiem, to w wypadkach, kiedy zwierzchność gminna nie jest w stanie nakłonić obowiązanych do wykonania robót, jest sprawiedliwszą od kar nakładanych na zwierzchności gminne, ponieważ winnych wprost dotyka. Jak donosi sprawozdanie z powiatu żydaczowskiego, w niektórych wypadkach naczelnicy gmin sami żądali zesłania egzekucyi. Powiaty, w których więcej niż 30 gmin zmuszano do robót drogowych za pomocą egzekucyi, są według sprawozdań następujące:

Brody (47 gmin, 1 obszar dworski), Brzeżany, Kałusz, Limanowa (78), Nowy Sącz, Pilzno (59) i Stryj.

Dalszą rubrykę tablicy poprzedniej stanowią spory w sprawach drogowych, które na mocy §. 27. l. 4. ust. drog. wydział powiatowy powołany jest rozstrzygać między gminami a obszarami dworskimi, a następnie w drodze odwołania się między członkami gminy a jej zwierzchnością.

Spory pierwszego rodzaju rozstrzygano w r. 1872 w 26, drugiego w 15 powiatach, jednakże zauważyć należy, że parę sprawozdań jak n. p. z powiatu ropczyckiego i żydaczowskiego nie zawiera żadnej wzmianki o tem, czyli rozstrzygano spory w sprawach drogowych lub nie, albo też nie podaje ich liczby. Powiaty, które wykazały największą liczbę rozstrzyganych sporów drogowych są: łańcucki i wielicki, a następnie kolbuszowski i limanowski.

Subwencye z funduszków powiatowych na drogi gminne udzielono w r. 1872. w 26 powiatach z pomiędzy 54, które nadesłały sprawozdania, a to w dwóch, w mościskim i zaleszczyckim, jedynie tytułem pożyczki, w dalszych dwóch, w krakowskim i wielickim częścią tytułem pożyczki, częścią tytułem niezwrotnej zapomogi, w pozostałych 22 jedynie tytułem takiej za-

pomogi. W 28 powiatach nie udzielano żadnych subwencji z funduszków powiatowych na drogi gminne. Największe kwoty wydano na ten cel w powiatach kolbuszowskim (przeszło 7000 złr.), wadowickim, krakowskim, zaleszczyckim i mościskim. Prócz tego otrzymywały powiaty na budowę dróg gminnych subwencje z funduszu krajowego, które tak samo jak w latach dawniejszych wykazane są w sprawozdaniu z czynności wydziału krajowego.

Jak świadczy powyższe zestawienie, udzielano najczęściej zapomóg niezwrrotnych, które miały na celu pomódz gminom w wykonaniu znaczniejszych robót drogowych w ich obrębie przypadających a szczególnie budowli, które jak mosty i groble albo też ułożenie pokładu kamiennego przewyższały ich siły. Droge subwencji obrały też niektóre reprezentacje powiatowe (np. w Dąbrowie, Sanoku i Wadowicach), żeby zapewnić należyte utrzymanie główniejszych dróg komunikacyjnych, których z rozmaitych względów nie chciano uznać za drogi powiatowe.

Drogi gminne są w części żwirowane zwłaszcza w tych okolicach, gdzie bliskość rzek ułatwia użycie żwiru. Z wzmianek, jakie o żwirowanych drogach gminnych zawierają sprawozdania, przytaczamy, że w powiatach kałuskim, myślenickim i staromiejskim wszystkie prawie drogi gminne są żwirowane, w powiatach żywieckim, dolińskim i wadowickim jest takich dróg około lub przeszło 30 w każdym powiecie, 10 lub więcej mil dróg gminnych żwirowanych wykazały powiaty bialski, bocheński, samborski, sanocki i stryjski. W dalszych 20 powiatach wykazano mniejsze przestrzenie takich dróg i to w siedmiu z pomiędzy nich przestrzenie nie dochodzące do jednej mili, z powiatu kołomyjskiego doniesiono, że istnieją żwirowane drogi gminne, lecz wydział powiatowy nie może na teraz podać ich długości. Z pozostałych powiatów kilka nie zapisało żadnej wzmianki w tej mierze, zaś pozostałe doniosły, iż nie mają żwirowanych dróg gminnych. Nie zatrzymujemy się dłużej nad tym szczegółem, gdyż daty w tej mierze zebrane, miałyby wtenczas dopiero istotny pożytek, gdybyśmy mogli zestawić je z ogólną długością dróg gminnych w każdym powiecie i wykazać, jak wielka część dróg gminnych jest żwirowaną.

O budowlach wodnych przedsiębranych w roku 1872 kosztem powiatów lub przy ich współudziale, znajdujemy w sprawozdaniach jedynie następujące wzmianki:

Tarnów. Dla zabezpieczenia dróg powiatowych wydano w roku 1872 około 1500 złr. z funduszków powiatu.

Stryj. Na regulację rzek Świcy i Sukiela koło miasteczka Sokołowa wydano w r. 1872 300 złr. z funduszków powiatu jako zaliczkę zwrotną.

Staremiasto. Udawano się do rządu o przyspieszenie prac przygotowawczych do regulacji Strwiąża i Dniestru i wybrano dwóch członków rady powiatowej do ankiety zwołanej przez namiestnictwo w tym przedmiocie.

15.

Czynności reprezentacji powiatowych w sprawach policyi miejscowej.

Sprawozdania z czynności reprezentacji powiatowych w tym dziale wykazują bardzo znaczne różnice i to najpierw różnice w tem, co uczyniono przedmiotem sprawozdania. Niektóre wydziały powiatowe, jak dąbrowski, doliński, limanowski, podhajecki, samborski, stryjski i złoczowski podały przeważnie lub nawet wyłącznie tylko liczbę spraw albo też liczbę numerów załatwionych w każdym dziale policyi miejscowej. Inne jak np. borszczowski, jasielski, łańcucki, przemysłański, wielicki i żydaczowski ograniczyły się na ogólnikowem doniesieniu, że we wszystkich lub w niektórych gałęziach policyi miejscowej wydawano okólniki, upomnienia i załatwiano rekursa lub inne sprawy. Inne wreszcie wydziały powiatowe opisały szczegółowo, niekiedy nawet z wymienieniem osób interesowanych, czynności jakie zdarzyły się w ciągu roku w każdym dziale policyi.

Dalsze różnice między sprawozdaniami o tych czynnościach leżą w odmiennych zapatrywaniach na stanowisko i zadanie reprezentacji powiatowych w sprawach należących do własnego zakresu działania gmin a w szczególności w sprawach policyi miejscowej, przy których wspomniana odmiennosc zapatrywań najwybitniej występuje. Pojedyncze ustępy samychże sprawozdań dają o niej świadectwo. I tak nadmienia wydział powiatowy pilźnieński, że w „sprawach policyi miejscowej czynność reprezentacji powiatowych nie mogła być wielką, bo sprawy wyliczone w §. 27. u. g. należą do własnego zakresu działania gminy a wydział powiatowy tylko w wypadkach odwołania się w drodze rekursu mógł być czynnym,” wydział powiatowy wadowicki donosi, że w „sprawach policyi zdrowia nie wglądano w czynności zwierzchności gminnych w własnym ich zakresie działania“, wydział powiatowy tarnobrzeski zapisuje, że „co się tyczy policyi polowej, targowej zdrowia, służbowej, obyczajności, ogniowej i budowniczej wglądał wydział powiatowy w czynności zwierzchności gminnych tylko o tyle, o ile zaszyły jakie zażalenia“. Podobnie też wydział powiatowy sanocki donosi że „w sprawach policyi targowej załatwiano podania wnoszone od stron lub zwierzchności gminnych“, wydział powiatowy krakowski co do policyi targowej zapisał, że nie było żadnych zażeń, zaś w sprawach policyi polowej, zdrowia i służbowej nie wymienia żadnych czynności podając, że „temi sprawami zajmuje się władza polityczna“, w końcu wydział powiatowy brzozowski podaje, że „wykonywanie policyi targowej i policyi zdrowia w siedzibie starostwa szło dość raźnie, w sprawach policyi służbowej, obyczajowej, ogniowej i budowniczej musiano się ograniczyć na dobrych chęciach naczelników gminnych, nie obznajomionych z dotyczącymi przepisami“. Z drugiej strony znowu w każdej prawie gałęzi policyi miejscowej wykazują nadesłane sprawozdania liczne wypadki, w których reprezentacje powiatowe nie czekając na zażalenia, na sprawozdania zwierzchności gminnych lub na polecenia wydziału krajowego brały inicjatywę w uporządkowaniu pojedynczych gałęzi policyi miejscowej i wprowadzeniu jej na lepsze tory, pouczając gminy o obowiązujących przepisach, wskazując szczegółowo urządzenia, które zaprowadzić lub nieporządki, które uchylić należało, nakładając wreszcie kary na zwierzchności gminne, które nie zastosowały się do danych wskazówek. Wypadki takie zapisało także parę z tych powiatów, których zapatrywania cytowaliśmy poprzednio.

Chcąc ułatwić pogląd na czynności reprezentacji powiatowych w pojedynczych działach policyi miejscowej, zestawiamy poniżej dla każdego z tych działów odnośne ustępy sprawozdań zawierające doniesienia o szczegółowych czynnościach z pominięciem tych wszystkich ustępów, w których ograniczono się na ogólnikach.

W sprawach policyi bezpieczeństwa.

Biała. W każdej gminie ustanowiono odpowiednią ilość strażników bezpieczeństwa, którzy na sprawowanie swego urzędu zaprzysiężeni zostali w c. k. starostwie.

Brody. Nakazano budowę aresztów gminnych pod zagrożeniem grzywny.

Chrzanów. Do czuwania nad bezpieczeństwem osób i ich mienia ustanowieni są po gminach delegaci, którzy mają pilnować tej części policyi miejscowej i udzielać swych spostrzeżeń zwierzchnościom gminnym celem zarządzenia, co potrzeba.

Jarosław. Starano się, aby stráže nocne były urządzone w każdej gminie i pełniły swoją czynność, a za każdym doniesieniem żandarmeryi o zaniedbaniu w tej mierze pociągano winnych do odpowiedzialności.

Kolbuszowa. Za staraniem wydziału powiatowego pomozono posterunki żandarmeryi w Majdanie i Raniżowie.

Kołomyja i Kossów. Ponowiono nakaz regularnego utrzymywania wart nocnych zagrożając grzywną 10 żr. a dowiedziawszy się o kilku wypadkach zaniedbania nakazu, zasądzono winnych naczelników gmin na grzywny.

Myślenice. Te same czynności w sprawie wart nocnych. Czuwanie ze strony żandarmeryi nad wykonaniem rozporządzeń wydziału powiatowego i donoszenie o zaniedbanii w tej mierze okazywało się zawsze najskuteczniejszym i dodawało powagi poleceniom wydziału. *)

Trembowla. Polecono tym gminom, które nie posiadały lokali na areszty i urzędy gminne, ażeby wybudowały własne budynki w tym celu. Większa część gmin uczyniła temu zadość po przewyciężeniu opieszałości karami na naczelników gmin; na małe i ubogie gminy wpływał wydział powiatowy, by się w tej sprawie łączyły z sąsiednimi gminami.

Żywiec. Nakazywano kilkakrotnie utrzymywać warty nocne po gminach.

W 20 powiatach istniały nagrody z funduszków powiatowych za uбиe zwierząt drapieżnych (wilków), w niektórych jednak nie zgłaszał się nikt po takowe w ciągu r. 1872 albo nawet od lat kilku.

W powiecie jarosławskim nie udzielano nagród, lecz w razie wyrządzenia szkód przez wilki lub dziki zarządzano obławę w celu wytępienia tych zwierząt.

W sprawach policyi polowej.

Z sześciu powiatów: Biała, Bircza, Bohorodeczany, Kamionka strumiłowa, Sniatyn i Staremiasto donoszą sprawozdania o poleceniach wydanych do gmin, żeby zaprowadziły zaprzysięgłą straż polową lub o czuwaniu ze strony reprezentacyi powiatowej nad utrzymaniem tej straży po gminach.

Sprawozdanie z powiatu jarosławskiego donosi, że usiłowaniom wydziału powiatowego powiodło się doprowadzić do tego, że w każdej gminie ustanowiona jest straż polowa.

Zresztą nadmieniają niektóre sprawozdania o okólnikach streszczających obowiązujące przepisy i o załatwianiu sporów w sprawie wynagrodzenia szkód polowych.

W sprawach policyi targowej.

Bircza. Upominano zwierzchności gminne, ażeby dopuszczały w obiegu używania tylko cechowanych miar i wag.

Bohorodeczany. Przestrzegano recymentowania miar i wag i ukarano grzywną jednego naczelnika gminy za nieustanowienie cymientnika.

Brody. Z powodu zażaleń na sprzedaż zepsutego mięsa w jatkach brodzkich ustanowiono z ramienia wydziału powiatowego dwóch delegatów do peryodycznej rewizyi takowych.

Jarosław. Na sesjach miesięcznych polecał wydział powiatowy przez swych delegatów naczelnikom gmin, żeby przestrzegali przepisów co do miar i wag, zwracali szczególną uwagę na szynkarzy i czuwali nad tem, żeby miary i wagi co 2 lata były na nowo cechowane.

Kałuż. Zaprowadzono dla powiatu urząd cymientniczy w Kałuszu.

Kamionka strumiłowa. Wzywano zwierzchności miejskie do czuwania nad miarami i wagami, do zaprowadzenia urzędów cymientniczych i wysłania cymientników na naukę do Lwowa.

*) Włóczęgostwo w powiecie myślenickim jest nie do wykorzenia. Powodem jest ogólna nędza mieszkańców, nieurodzajność ziemi i częste klęski elementarne. Nie mogąc się wyżywić w domu i nie mając w miejscu zatrudnienia, mieszkańiec okolic górskich zmuszony jest po za obrębem swojej siedziby szukać wyżywienia i zatrudnienia; — zanim jednakże takowe znaleźć zdoła, włóczy się od miejsca do miejsca, żywiąc się żebranym chlebem. Ztąd bardzo częste wydarzają się wypadki szupasowania, których ciężar gmina ponosić musi. Ponieważ zaś stacye szupasowe istnieją przy gościńcach, przeto cały ciężar ponoszą gminy znajdujące się przy gościńcach, gdy tymczasem inne gminy są od tego wolne. (Uwaga wydziału powiatowego.)

Kolbuszowa. Ustanowiono urząd cymmentniczy w Kolbuszowej. Celem zapobieżenia oszukaństwu na targach sprawiono z polecenia reprezentacji powiatowej w 4 miasteczkach wagi decymalne tudzież wagi i miary wzorowe.

Dla zapobieżenia nadużyciom przy poborze opłaty targowej wywieszone zostały z polecenia wydziału powiatowego w każdym miasteczku, gdzie się taka opłata pobiera, taryfy targowego na umyślnie postawionych słupach.

Polecono gminom, w których dozwolony jest pobór targowego, ażeby dochód z tej opłaty wydzierżawiały w drodze publicznej licytacji.

Celem uregulowania sprzedaży zboża na targach i zapobieżenia oszukaństwu, jakich dopuszczają się handlarze zboża w obec ludu wiejskiego, ogłoszono w powiecie, ile w przecięciu jeden korzec każdego na targi wywożonego zboża ważyć winien.

Kołomyja. Wezwano zwierzchności gminne do ścisłego nadzorowania, aby miary i wagi cechowane były i udzielono im do ogłoszenia w gminach taryfę opłat cymmentniczych dla urzędu cymmentniczego w Kołomyi zatwierdzoną przez wydział powiatowy.

Kossów. Porozumiano się z c. k. starostwem co do tego, aby wywóz mięsa był dopiero wtedy dozwolany, gdy się okazał dostateczny zapas dla konsumentów miejscowych z uwzględnieniem ilości i jakości.

Lwów. Wykonano polecenie wydziału krajowego poruczające nadzór nad miarami i wagami w byłym powiecie lwowskim urzędowi cymmentniczemu we Lwowie. Zarządzono stosowne środki celem należytego pełnienia czynności w urzędach cymmentniczych w Winnikach i Szczercu.

Myślenice. Żadnych czynności nie zapisano. *)

Nadwórna. Polecono ponownie zwierzchnościom gmin, aby się zaopatrzyły w cymmentowane miary i wagi wzorowe dla kontroli. Zwierzchnościom miejskim w Nadwornie i Delatynie polecono zaopatrzyć się w wszystkie gatunki miar i wag na wzór oraz przyjąć urzędnika cymmentniczego, któryby był zarazem rewizorem policyi. Wskutek tego mianowały zwierzchności gminne prowizorycznych cymmentników, których wydział powiatowy zatwierdził.

Nowy Sącz. Odbyto rewizję miar i wag w miejscach targowych i kąpielowych.

Pilzno. Uzyskano od c. k. starostwa polecenie do żandarmeryi, by czuwała nad miarami i wagami używanymi na targach i jarmarkach. Po zaprowadzeniu tego nadzoru nastąpiło kilkadziesiąt konfiskat miar i wag fałszywych lub nie cymmentowanych; o tych konfiskatach zawiadamiano wydział powiatowy, który polecał zwierzchnościom gminnym dochodzenie i ukaranie winnych. Zarządzenie to okazało się skutecznem, gdyż obecnie już bardzo rzadko wydarzają się wypadki zabierania nie cymmentowanych lub fałszywych miar i wag.

Rohatyn. Starano się o uregulowanie targów i jarmarków i odnoszono się w tej sprawie do wydziału krajowego.

Skalát. Ustanowiono dla miasteczek Skalatu i Grzymałowa delegatów dla nadzoru nad wykonywaniem policyi targowej przez zwierzchności gminne.

Śniatyn. Wezwano zwierzchności gminne do czuwania nad miarami i wagami.

Sokal. Nakazano recymmentowanie miar i wag. Z wykazów cymmentniczych przekonano się, że w bardzo wielu miejscowościach ów nakaz został ściśle wykonany. Przeciw opieszałym zarządzono postępowanie karne.

*) Przepisy policyi targowej nie pozostawiają nic do życzenia i odpowiadają potrzebom miejscowym, ponieważ jednak przepisy te tylko na papierze istnieją a władze policyjne zupełnie zaniedbują takowe, przeto należałoby jak najspieszniej zarządzić republikację tychże i nakazać ściśle ich przestrzeganie organom policyjnym. (Uwaga wydziału powiatowego).

Staremiasto. Za wpływem wydziału powiatowego mianowano dwóch cymientników w Staremmieście i Starejsoli.

Trembowla. Starano się wybadać, czyli w odbywaniu targów i jarmarków nie zachodziły jakie nadużycia; nie odkryto żadnych.

Zaleszczyki. Polecano zwierzchnościom gminnym w miasteczkach przestrzeganie rzetelnych miar i wag przez należyte cymentowanie.

Zbaraż. Zarządzono ustanowienie urzędu cymientniczego w Zbarażu.

Żółkiew. Polecono delegatom okręgowym czuwać nad miarami i wagami.

Żywiec. Wydano okólnik w sprawie taryfy targowej w mieście Żywcu i polecono gminom czuwać nad miarami i wagami.

W sprawach policyi zdrowia.

Bircza. Wezwano zwierzchności gminne do nadzoru nad sprzedażą mięsa i do utrzymywania czystości szczególnie po miastach.

Brody. Wydano okólnik w przedmiocie cholery i wezwano c. k. starostwo, żeby w czasie epidemii powstrzymało wszelkie zgromadzenia i targi po miasteczkach. Zarządzono budowę trupiarni na wszystkich cmentarzach w powiecie. W r. 1872 wydano z funduszków powiatowych 500 złr. na wysłanie 4 włościanek z powiatu na kurs położniczy do Lwowa.

Brzeżany i Buczacz. Wydano okólnik w przedmiocie cholery.

Chrzanów. W r. 1869 uchwaliła rada powiatowa wysłać przez lat 10 na kurs położniczy co roku po jednej kobiecie ze stanu włościańskiego, która pobiera przez czas nauki po 10 złr. miesięcznie z funduszków powiatowych a po ukończeniu kursu ma stałe zamieszkać w powiecie i żądającym udzielać pomocy. Obecnie trzy kobiety ukończyły już kurs przepisany i otrzymały dyplomy.

Jarosław i Kolbuszowa. W czasie cholery w r. 1872 zarządzono potrzebne środki celem przeszkodzenia szerzeniu się epidemii.

Kamionka strumiłowa. Reprezentacya powiatowa wysłała, poczynawszy od r. 1869, siedm kobiet na naukę położnictwa przeznaczając im po 90 złr. rocznie z funduszków powiatu.

Kossów. W porozumieniu z c. k. starostwem nakazano oczyszczenie i uprzątnięcie gnojowisk w gminach miejskich. Następnie polecono tymże gminom przestrzegać ściśle przepisów względem oględzin bydła na rzeź przeznaczonego i zarządzać rewizye jatek i wiktuałów targowych. Wydział powiatowy sam zarządził raz rewizyę jatek, w której wzięli udział lekarz i urzędnik wydziału powiatowego.

Limanowa. Wyjednano w radzie powiatowej kredyt roczny po 100 złr. dla włościanek, któreby chciały słuchać kursu położnictwa. Dla braku kandydatek zamiar nie został spełniony.

Nadwórna. W sprawie cholery polecono stosowne zarządzenia.

Sanok. Z kwoty 200 złr. przeznaczonej przez radę powiatową dla dwóch kobiet wiejskich celem słuchania kursu położnictwa udzielał wydział powiatowy po 100 złr. rocznie dwom kobietom udającym się w tym celu do Lwowa.

Śniatyn. Istnieje komisya policyjna weterynarska w sprawach zarazy bydłowej. Podzielono w tym celu powiat na 6 okręgów, z których każdy ma swego delegata i zastępcę, obecnie zaś mianowano weterynarza z roczną płacą 300 złr. i dyetami.

Staremiasto. Gminie Chyrów udzielono z funduszków powiatowych 200 złr. tytulem zaliczki zwrotnej dla zarządzenia środków sanitarno-policyjnych w czasie cholery.

Trembowla. Od r. 1869 istnieje uchwalone przez radę powiatową stypendyum w kwocie 100 złr. rocznie, by ułatwić włościankom słuchanie kursu położnictwa. Stypendyum to połączone jest z obowiązkiem wykonywania następnie praktyki na wsi w obrębie powiatu, niemniej

zatrzymania ubioru i sposobu życia kobiet wiejskich. Z fundacyi tej korzystały dotychczas dwie kobiety, w r. 1872 nie było kandydatek.

Zaleszczyki. Wydano okólnik pouczający w sprawie cholery.

Zbaraż. W r. 1869 ustanowiła rada powiatowa jedno stypendyum w kwocie 100 złr. dla jednej uczennicy położnictwa z powiatu zbaraskiego. Stypendyum to nadano w r. 1871 jednej uczennicy a w r. 1872 drugiej.

W sprawach policyi służbowej.

Oprócz okólników wyjaśniających dotyczące przepisy i ogłaszających rozporządzenia wydziału krajowego w sprawie książek służbowych nadmieniają sprawozdania o załatwianiu spraw szczegółowych w tej gałęzi policyi a mianowicie o karach nakładanych na naczelników gmin zaniedbujących swoje obowiązki w tej mierze. Większa część owych spraw wynikała z uchylania się czeladzi służebnej przed upływem ugodzonego terminu od służby przyjętej.

Wydziały powiatowe kolbuszowski i rohatyński zarządziły prowadzenie ewidencji sług ze strony zwierzchności gminnych.

Lwowski wydział powiatowy zażądał od zwierzchności gminnych sprawozdań o stanie czeladzi służebnej po gminach i polecił delegatom czuwanie nad tą gałęzią policyi. Sprawozdania nadeszły po większej części zadawalniające.

Sanocki wydział powiatowy polecił zwierzchnościom gmin i przełożonym obszarów dworskich przedłożyć wykazy wszystkich sług i słuźbodawców z wymienieniem liczby i daty każdej książeczki służbowej a to celem utrzymania ewidencji sług i dla przekonania się, czyli wszystkie sługi są zaopatrzone w książeczki służbowe. Za niewykonanie tego polecenia skazywano naczelników gmin i przełożonych obszarów dworskich na kary pieniężne, mimo to jednak nie powiodło się jeszcze wydziałowi powiatowemu doprowadzić do tego, aby wszystkie sługi były zaopatrzone w książeczki służbowe i aby wydział powiatowy miał dokładny ich wykaz.

Wydziały powiatowe w Brzozowie, Krakowie, Łańcucie, Samborze, Sokalu, Stryju i Tarnobrzegu nadmieniły, że w sprawach policyi służbowej nie było żadnych czynności, wydział pow. w Gródku doniósł, że nie zachodziła potrzeba zarządzeń w tej mierze.

W sprawach policyi obyczajowej.

Bircza. Wpływano na zwierzchności gminne celem powstrzymywania pijatyk i hulatyk po karczmach odbywających się często po całych nocach.

Brzeżany. Wydano okólnik obszerny dotyczący szynkowni, karczem, muzyk i t. p.

Jarosław. Wpływano przy każdej sposobności na zwierzchności gminne, by nie udzielały zbyt często pozwolenia na muzyki z tańcami i by zapobiegały pijaństwu.

Kolbuszowa. W r. 1872 republikowano zakaz trzymania otworem karczem po nad przepisaną godzinę, odbywania po karczmach muzyk bez pozwolenia, a za zaniedbanie obowiązków pod tym względem udzielono 19 naczelnikom gmin urzędowe nagany.

Wreszcie poparła reprezentacya pow. petycję wydziału pow. w Nowym Sączu o wydanie ustawy kładącej tamę pijaństwu szerzącemu się między ludem wiejskim.

Kossów. Upomniano zwierzchności gminne, aby nie odbywano po karczmach i szynkowniach tańców bez pozwolenia, aby zapobiegano pijatykom, aby szynkownie i karczmy były zamykane po godzinie 10tej. Następnie polecono czuwać, aby młodzież obojej płci razem bydlą nie pasła.

Lwów. W skutek rozporządzenia wydziału krajowego z d. 22 listopada 1872 r. polecono delegatom czuwać nad targami i jarmarkami celem zapobieżenia pijaństwu.

Myślenice. Nakazano zwierzchnościom gminnym jak najsurowiej przestrzegać godziny policyjnej. O każdym przekroczeniu w tym względzie, o odbywaniu muzyk z tańcami bez pozwolenia lub po godzinie zakazanej, uwiadamia żandarmerya za pośrednictwem c. k. starostwa wydział pow., który ze swej strony nakazuje zwierzchnościom gminnym ściśle dochodzenie i karanie winnych *).

Nadwórna. Polecono zwierzchnościom gminnym, by w gminach, gdzie są wspólne pastwiska, utrzymywano osobnych pastuchów i zupełnie zaniechano zwyczaju wysyłania dzieci obojga płci z bydłem.

Trembowla. Przy sposobności lustracyi urzędów gminnych wpływno usilnie na zwierzchności gminne, by odwoziły ludność od tańców po karczmach i utrudniały odbywanie takowych ile możliwości. Starania wydziału powiatowego w tym względzie odniosły pożądany skutek.

Żywiec. Polecono zwierzchnościom gminnym czuwać nad szynkowniami i zapobiegać pijaństwu ile możliwości.

W sprawach policyi ogniowej i budowniczej.

Biała. Zażądano od gmin i obszarów dworskich przedłożenia wykazu rekwizytów ogniowych i przekonano się, że gminy posiadają odpowiednią ilość tych rekwizytów.

Bircza. Wpływno upomnieniami i karceniem na zaprowadzenie stałego porządku w watach nocnych i na utrzymywanie przyrządów pożarowych, na zaopatrywanie domów w murywane kominy i stawianie stodół i brogów opodal od domów. Wezwano zwierzchności gminne mianowicie w miasteczkach do rewizyi domów i usunięcia zapalnych przedmiotów przydybanych na strychach.

Brzeżany. Nakazano gminom i obszarom dworskim sprawić przyrządy pożarowe a w miasteczkach robiono rewizye dla przekonania się o wypełnieniu nakazu.

Chrzanów. Dotąd ograniczono się na republikacyi odnośnych przepisów, z których zwierzchności gmin ani chcą ani umieją korzystać, tak że ta gałąź zarządu własnego najwięcej pozostawia do życzenia. W 1873 r. dopiero delegat wydziału powiatowego ad hoc ustanowiony przy sposobności lustracyi majątków i kas gminnych wskaze gminom stosowny sposób utrzymywania tej części policyi miejscowej.

Jasło. Zachęcano miasteczka do tworzenia straży ochotniczych ogniowych.

Kamionka strumiłowa. Wezwano gminy do przestrzegania instrukcyi ogniowej wypracowanej i ogłoszonej przez wydział w r. 1870, do zaprowadzenia straży ogniowych i do uchwalenia w budżetach na r. 1873 pewnej kwoty na zakupno rekwizytów ogniowych. Zarządzono rewizyę kominów i strychów w Kamionce, znalezione nieporządki skarcono i nakazano przebudować kominy i wymurować je po miastach w pewnym przeciągu czasu.

Kolbuszowa. Zażądano od każdej gminy wykazów narzędzi pożarowych. Wykazy te następnie sprawdzone zostały przez delegatów, przyczem odbyto rewizye narzędzi.

Kossów. Nakazano sprawić rekwizyta ogniowe i zaprowadzić porządek ogniowy.

Lwów. W skutek rozporządzenia wydziału krajowego z d. 31. maja 1872 zbadano przez delegatów stan przyrządów pożarowych i sprawowanie policyi ogniowej po gminach. Przekonano się o powszechnem zaniedbaniu w tej mierze, o braku przyrządów i o zupełnej obojętności

*) Główną przyczyną pijaństwa jest okoliczność, że przy wydawaniu konsensów na karczmy, szynki i t. p. nie zważa się na stosunki miejscowe i rzeczywistą potrzebę, że szczególnie po miasteczkach prawie w każdym domu istnieją szynkownie, przez co nadzór policyjny znacznie bywa utrudnionym a obyczajność publiczna bardzo cierpi. Należałoby władzom, którym przysłuży prawo nadawania konsensów na szynkownie, przypomnąć §. 18. ustawy przemysłowej.

Co do powstrzymania nierządu, to należy przyznać na pochwałę ludu wiejskiego, iż nierząd w wiejskich gminach bardzo mało znajduje pola a zwierzchności gminne bez wdawania się władz przełożonych starają się zaraz w zawiązku zapobiedz złemu. (Uwaga wydziału powiatowego.)

gmin w razie wybuchu pożarów. Uznając niepodobieństwo karania gmin za złe zakorzenione w skutek długiego zaniedbania ze strony władz kompetentnych, wezwał wydział pow. delegatów a następnie c. k. starostwo, aby po każdym pożarze zawiadomili wydział o przyczynach a mianowicie, ile gmina temu winna. Wezwano też starostwo o polecenie żandarmeryi, aby w razie pożaru zmuszała gminy do ratunku.

Myślenice. Przestrzeganie przepisów policyi ogniowej i budowniczej było połączone z wielkimi trudnościami, najtrudniej zaś przychodziło doprowadzić do tego, ażeby domy po wsiach stosownie do istniejących przepisów, a przynajmniej nowo budowane, zaopatrzone były w kominy. Przyzwyczajenie ludu górskiego do izb dymnych, ogólna niechęć do kominów, nareszcie niepo-myślny byt materyalny stają na przeszkodzie doprowadzeniu do skutku tego zamiaru.

Pilzno. Zażądano od każdej gminy wykazów przyrządów pożarowych i zarządzono sprawienie sikawek i innych narzędzi szczególnie w gminach miejskich, gdzie większe przychody na to pozwalają.

Rawa. Zarządzono rewizye rekwizytów ogniowych, ognisk, kominów, i t. p. po miasteczkach.

Rohatyn. Zarządzono rewizye domów upadkiem i niebezpieczeństwem grożących przez naczelników gmin wspólnie z delegatem powiatowym w Rohatynie i we wszystkich miasteczkach powiatu. Polecono przedkładać sprawozdania o każdym wypadku pożaru celem śledzenia przyczyn i zarządzono uregulowanie wart nocnych.

Sanok. Mimo kar pieniężnych nie zdołano dotąd zebrać dokładnych wykazów rekwizytów ogniowych. W niektórych miejscowościach sprawdzono przez delegata, czyli przedłożone wykazy podały prawdziwie ilość i rodzaj narzędzi i okazało się, że nie wszystko wszędzie się znajduje, co do wykazów wpisano.

Skalat. Ponowiono polecenie przestrzegania odnośnych przepisów i utrzymywania w porządku rekwizytów ogniowych.

Sokal. Zażądano od zwierzchności gmin i od przełożonych obszarów dworskich wykazów rekwizytów ogniowych a uznawszy takowe za niedostateczne pod względem ilości i jakości wezwano gminy i obszary dworskie, aby w r. 1873 postarały się o fundusze na zakupno rekwizytów wymaganych.

Staremiasto. Wydział pow. postarał się, aby posprawianō najpotrzebniejsze narzędzia do gaszenia ognia. Starano się także, ażeby miasteczko Fulsztyn z gminami Posadą Fulsztyńską i Grodowicami sprawiły wspólną sikawkę, lecz brak funduszków przeszkodził wykonaniu. W Staremięście postanowiła zwierzchność gminna zaprowadzić straż ogniową ochotniczą pod wodzą uzdolnionego pompiera.

Tarnów. Republikowano odnośne przepisy, ustanowiono premie z funduszków powiatowych dla odznaczających się przy gaszeniu ognia. Dla pomocy i kontroli zwierzchności gminnych ustanowiono delegatów ogniowych, z pomiędzy członków gmin po większej części, którzy mają obowiązek czuwać nad urządzeniami ogniowemi i nad porządkiem przy gaszeniu. Postawiono zasadę, aby żaden dom nie był stawiany bez komina murowanego.

Trembowla. Nakazano przedłożyć wykazy rekwizytów ogniowych a przekonawszy się o wielkich brakach w tej mierze i co do policyi ogniowej i budowniczej w ogóle, przepisano regulamin ogniowy tudzież rekwizyta ogniowe, jakie każda gmina mieć winna, z uwzględnieniem różnicy między miejskimi a wiejskimi gminami. Wpływano usilnie na gminy, by przyjęły fachowych kominarzy gminnych. Opornych karano grzywnami, które po części odniosły pożądaný skutek.

Turka. Polecono gminom odbywać peryodycznie rewizye domów pod względem bezpieczeństwa od ognia i zapasu narzędzi pożarowych i nakazano przedłożyć sprawozdanie z każdej takiej rewizyi. Wezwano powtórnie zwierzchności gminne do przedkładania wydziałowi powiato-

wemu księgi, do której wpisuje się prośby o konsens na budowę i orzeczenia zwierzchności gminnych w tej mierze.

Zbaraż. Zaządzano wykazów przyrządów pożarowych tak od gmin jak od obszarów dworskich.

Prócz tego doniosły o wydaniu okólników pouczających w sprawach policyi ogniowej i budowniczej wydziały powiatowe bocheński, brodzki, jarosławski, kołomyjski, krakowski, lisiecki, łańcucki, nadwórniański, zaleszczycki i żywiecki. Tak wymienione dotąd jak i dalsze wydziały powiatowe doniosły o załatwieniu rekursów i innych spraw szczegółowych w tej gałęzi policyi, jedynie wydziały powiatowe w Brzozowie, Śniatynie i Tarnobrzegu nie wykazały żadnych czynności w tym dziale.

Z ogólnego poglądu na czynności reprezentacyi powiatowych w sprawach policyi miejscowej wynika, że z wyjątkiem kilku miast większych we wszystkich gminach i w każdym dziale policyi miejscowej musiały reprezentacye powiatowe pobudzać ciągle władze gminne do sprawowania przekazanych im czynności. Okazuje się następnie, że owe pobudzanie władz gminnych do zajmowania się policyą miejscową wtenczas tylko odnosiło skutek, kiedy zamiast ogólnikowych pouczeń i upomnień albo odwoływania się do obowiązujących przepisów, których władze gminne nie znają i nie wiedzą gdzie szukać, wskazywano im szczegółowo zadania, które wypada spełnić i środki, których użyć należy a przepisy obowiązujące w tym lub owym dziale policyi zestawiono i popularnie wyłożono, dając zarazem do poznania, że w sprawach policyi miejscowej i w ogóle w sprawach do własnego zakresu działania należących gminy mają nie tylko prawo lecz zarazem i obowiązek uczyńnienia wszystkiego, czego wymagają przepisy i stosunki miejscowe. Wreszcie dowodzą sprawozdania wydziałów powiatowych, że chcąc by policya miejscowa rzeczywiście była sprawowaną, trzeba było wglądając w szczegóły przekonywać się, czyli to, co wydział powiatowy zalecił, zostało wykonaniem a w wielu wypadkach karać za zaniechanie i zmuszać do wykonania tego, co ze względu na dobro gmin zalecono. Jednem słowem opis usiłowań reprezentacyi powiatowych podjętych w sprawach policyi miejscowej świadczy, że w ogóle gminy wiejskie a po większej części i małomiejskie w obecnym ustroju swoim policyi miejscowej samodzielnie nie sprawują lecz tylko w miarę nacisku ze strony władz wyższych wypełniają to, co im te władze szczegółowo przepisały do wypełnienia. *)

16.

Czynności reprezentacyi powiatowych w sprawach ubogich tudzież w sprawach gminnych zakładów zdrowia i dobroczynności (§. 27. lit. i. u. g.)

W sprawach tu wymienionych, z których sprawy zakładów zdrowia o tyle tylko tutaj należą, o ile nie było mowy o nich pod rubryką „policyi zdrowia“, mamy do zapisania następujące ustępy z nadesłanych sprawozdań:

Biała. Pouczono gminy okólnikiem o obowiązkach zaopatrywania miejscowych ubogich.

W powiecie istnieją tak zwane szpitale ubogich w liczbie 20, w których pewna liczba miejscowych ubogich szczególnie starców i kalek otrzymuje pomieszkanie, opał, światło i albo wikt w naturze albo strawne.

*) Na uwagę zasługuje urządzenie wprowadzone przez wydział pow. dąbrowski dla utrzymywania się w ciągłej styczności z powiatem. Posłańcy powiatowi, roznoszący pisma wydziału i starostwa mają książki, w które każdy mieszkaniec powiatu może wpisywać swoje uwagi, doniesienia i zażalenia. Wydział pow. chrzanski zaprowadził znowu miesięczne posiedzenia zwierzchności gminnych w celu pouczania ich o obowiązkach i polecił uwiadamić wydział i starostwo o każdym posiedzeniu rad gminnych i o porządku dziennym takowego. Wydział i starostwo wysyłają delegatów na te posiedzenia.

Bochnia. Utrzymywano w ciągłej ewidencji fundusze gminnych zakładów zdrowia i dobroczynności.

Borszczów. Czuwano nad administracją wzrastających z kar funduszów ubogich miejscowych. Dotychczas wzrosły takowe tylko w dwóch gminach do znaczniejszych kwot, z których utworzono czasowo kasy pożyczkowe.

Prawdziwych ubogich którychby rodzina nie była w stanie utrzymać, znajduje się w powiecie bardzo mało.

Brzeżany. Kary na rzecz ubogich miejscowych przesyłane wydziałowi pow. odsyłano gminom z poleceniem doniesienia, na co je obrócono.

Brzozów. (Czynności nie zapisano żadnych.)

Istniejące gminne zakłady zdrowia i dobroczynności są nader nieznaczące.

Buczacz. (Czynności nie zapisano żadnych.)

Istnieje w Buczaczu zakład ubogich fundowany przez śp. Michała Dąbrowskiego r. k. proboszcza w celu pielęgnowania 12 ubogich. Majątek składa się z 20.580 złr. a przełożonym jest z woli fundatora rz. k. proboszcz miejscowy. Istnieje też zakład zdrowia gminy izraelickiej w Buczaczu, którym ta gmina sama zarządza; przynajmniej o ile wiadomo, mają izraelici na to fundusze i lokalności.

Dąbrowa. Spraw załatwiono 11. Nowe zakłady nie powstały w r. 1872.

Przy każdym kościele parafialnym istnieje szpital.

Jarosław. Nalegano na zwierzchności gminne, by zaopatrywały swoich ubogich.

W Jarosławiu istnieje szpital ubogich, który w r. 1872 przeszedł w zarząd gminy a następnie szpital izraelicki utrzymywany osobnymi funduszami izraelitów. W Pruchniku i Radymnie znajdują się szpitale ubogich a w Majdanie sieniawskim ochronka.

Kolbuszowa. Prowadzono ewidencję kar nakładanych na rzecz ubogich i zarządzono przymusowe ich ściąganie a następnie czuвано nad ich użyciem.

W powiecie istnieją dwa szpitale czyli domy ubogich. Z powodu ogólnego niedostatku panującego w r. 1872 urządziła reprezentacja pow. cztery bale na korzyść ubogich, które przyniosły dość znaczny dochód. Dla pogorzalców z Lipnicy wyjednano subwencję z wydziału krajowego a pogorzalcem z Raniżowa udzielono 20 złr. zwrotnej zapomogi z funduszów powiatowych.

Kołomyja. Przestrzegano należytego użycia funduszów ubogich. Zwierzchności gm. w Kołomyi polecono uporządkować sprawy ubogich i zapobiegać włóczeniu się dziadów.

Kossów. Odebrawszy w r. 1869 od byłego c. k. urzędu powiatowego kumulatywny fundusz ubogich wynoszący przeszło 600 złr., postanowiono takowy korzystnie ulokować na hipotekę, dopokąd nie wzrośnie do tej wysokości, by można założyć szpital powiatowy. Z końcem r. 1872 fundusz ten wynosił 842 złr.

Kraków. (Czynności nie zapisano żadnych.)

W czterech miejscowościach istnieją gminne szpitale ubogich. Dwoma z nich zarządza wydział powiatowy w imieniu gmin na ich prośby, trzecim bezpośrednio miejscowa gmina a co do czwartego władza polityczna nie ukończyła sprawy spornej między gminą a obszarem dworskim.

Mieszkańcy powiatu korzystają z zakładów istniejących w Krakowie.

Limanowa. Otrzymałszy w r. 1868 zawiadomienie, iż w depozycie c. k. starostwa znajduje się kwota 535 złr. 54 ct. pochodząca z kar policyjnych od 48miu gmin ściągniętych, zawezwano dotyczące gminy, aby upoważniły wydział powiatowy do podniesienia tej sumy i rozpozyczenia jej potrzebniejszym gospodarzom, a gdy następnie kwota ta odsetkami się powiększy, do utworzenia ochronki powiatowej lub innego jakiego zakładu dla ubogich włościan. Jednakże mimo usilnych starań nie doprowadzono zamiaru tego do skutku, albowiem tylko 9 gmin oświadczyło się za tem.

W 19tu gminach istnieją stałe fundusze dla ubogich.

Lwów. Kontrolowano zakłady fundacyjne dla ubogich, mianowicie: zakłady śp. kanonika Franciszka Thomy dla Basiówki i dla Siemianówki, zostające pod zarządkiem gmin. Czuwano nad użyciem grzywnien na korzyść ubogich miejscowych.

Mościska. (Czynności nie zapisano żadnych.)

Właściwych szpitali chorych nie ma w powiecie. Domy ubogich przy parafiach łacińskich w Mościskach, Hussakowie i Sądowej Wiszni, lichu uposażone, przeszły w zarządek zwierzchności gminnych wyjąwszy domu ubogich w Mościskach, którym zarządza dotąd proboszcz miejscowy.

Myślenice. Fundusze ubogich w gminach należących do jednej parafii stanowiły łączną całość pod zarządkiem komisji ubogich, na której czele stał pleban miejscowy. Po zaprowadzeniu samorządu fundusze ubogich rozłączono i oddano gminom. Dla zabezpieczenia funduszy tych zaprowadził wydział powiatowy taki sam porządek jak w administracji majątku gminnego. Spisano inwentarze a po sprawdzeniu zwrócono je gminom z poleceniem, ażeby każdy przybytek zaciągano do inwentarzy. Prócz tego utrzymywał wydział powiatowy własną kontrolę wszystkich kar wpływających na fundusz ubogich a przy sprawdzaniu rachunków przedkładanych co roku przez zwierzchności gminne przekonywał się, czyli rzeczywiście każdy przychód wciągnięty został do rachunku. Fundusze ubogich w powiecie myślenickim nie przenoszą 60.000 złr. (?) Wydział powiatowy stara się o wzrost tych funduszy przez korzystne ich lokowanie.

Pilzno. W dwóch miejscowościach zarządzono rewizję rachunków szpitali ubogich, przy czem się przekonano, że zarządek tych zakładów pod nadzorem miejscowych proboszczów był lepszy i sumienniejszy jak wykonywany obecnie przez wójtów *).

Rohatyn. Odbyto rewizję funduszy ubogich w 4 gminach. Kary ściągane na rzecz ubogich lokował wydział powiatowy w kasie oszczędności na rzecz funduszu ubogich tej gminy, dla której kara przeznaczoną została **). Wydział powiatowy robił starania, aby uzyskać wypłatę legatów poczynionych w r. 1845 przez b. komornika Spadwińskiego a to na szpital w Rohatynie 3000 złr. m. k., a na stypendya 6000 złr. m. k. W skutek tego sąd zarządził przymusowe oszacowanie realności spadkowych. Obecnie wynosi legat na szpital 4284 złr. w. a., zaś na stypendya 8568 złr. w. a. Również starano się o urzeczywistnienie fundacji śp. Leopolda hr. Krasińskiego na szpital rohatyński. Według układu za osobistą interwencją Namiestnika do skutku przyprowadzonego między wizytatorką Sióstr Miłosierdzia, kuratorem fundacji i delegatem wydziału powiatowego ma być budowa szpitalu w r. 1876 ukończoną.

Ropczyce. Ustanowiono delegatów, których obowiązkiem jest nadzorować fundusze karne własnością ubogich będące. Rozciągnięto również ścisłą kontrolę nad szpitalami zostającymi pod nadzorem zwierzchności gminnych a szczególnie nad szpitalem w Ropczycach, gdzie zaprowadzono niezbędne reformy.

Sambor. Fundusze ubogich w zapisach długu państwa, w realnościach i kapitałach oddano już dawniej w zarządek gmin. Spostrzegłszy wadliwośći w tym zarządzie starał się wydział powiatowy o zabezpieczenie i o tworzenie nowych funduszy z kar pieniężnych, taks i t. p. Prócz zapisów długu państwa wynoszą kapitały funduszy ubogich w 57miu gminach powiatu samborskiego 1669 złr. 29 ct., które w samborskiej powiatowej kasie pożyczkowej ulokowano. Na wsparcie pogrzelców wydano z funduszy powiatu kwotę 220 złr.

Sokal. Wydział powiatowy utrzymuje w ścisłej ewidencji kwoty wpływające na rzecz funduszu ubogich do kas gminnych, nalega na korzystne ich lokowanie i żąda rachunków pokrytych dowodami z wydatków.

*) Uwaga wydziału powiatowego. W szematyzmie na r. 1873 pominięte zostały dwa takie zakłady w powiecie pilźnieńskim istniejące w Lubczy i w Zwierniku.

**) W r. 1872 otrzymały książeczki kasy oszczędności winkulowane na rzecz funduszu ubogich gminy: Bolszowiec na 50 złr., Podkamień na 20 złr., Ruzdzwiany na 40 złr., Skomorochy stare na 25 złr. i Stratyn na 25 złr.

Staremiasto. Zamierzono założyć szpital dla ubogich wyznania katolickiego i izraelskiego w Staremmieście z dobrowolnych składek, które przyniosły dotąd około 600 złr. Ponieważ suma ta nie wystarcza, przeto ponawiać wypada składki, dopokąd 1000 złr. nie osiągną.

Stryj. Czuwano nad użyciem gminnych funduszy ubogich i korzystną ich lokacją.

Tarnów. W obec zakładów ubogich i szpitalu powszechnego tudzież szpitalu żydowskiego w Tarnowie istniejących pod osobnymi na statutach opartymi niezawisłymi zarządami, reprezentacja powiatowa czynnie nie występowała.

Trembowla. Czuwano nad użyciem na cele ubogich lub gminne grzywien nadsyłanych zwierzchnościom gminnym z c. k. starostwa i z c. k. sądów.

Wadowice. Fundusze ubogich w Kleczy dolnej będące dotąd pod zarządem urzędu parafialnego oddano pod zarząd zwierzchności gminnej z zaleceniem zakupu obligacji indemnizacyjnych. Fundusze z koncesji do muzyk w 52 gminach, z kar orzeczonych wyrokami sądów powiatowych oraz z kar policyjnych, w ogólnej kwocie 252 złr. 43 ct. obrócono na potrzeby miejscowych ubogich w gminach.

Wieliczka. Fundusze ubogich każdej gminy, złożone w powiatowej kasie pożyczkowej, wzrastają ciągle przez wpływające kary i przez kapitalizowanie odsetek, jeżeli takowe nie zostały przez zwierzchności gminne podjęte. Z końcem r. 1872 wynosiła suma tych funduszy 4940 złr. 74 ct.

Zaleszczyki. (Czynności nie zapisano żadnych.)

W powiecie istnieją: w Beremianach fundusz stały dla ubogich miejscowych uposażony przez byłego parocha śp. ks. Stebleckiego, z którego rachunki zwierzchność gminna przedkłada corocznie wydziałowi powiatowemu. W Zaleszczykach istnieje także fundusz, który do roku ubiegłego zostawał pod zarządem miejscowego plebana rzym. kat., obecnie zaś jest w zarządzie zwierzchności gminnej. Wreszcie istnieje szpital powszechny w Zaleszczykach, którym zarządza zwierzchność gminna miasta pod kontrolą wydziału powiatowego.

Zbaraż. W r. 1870 pożyczyła rada powiatowa gminie miasta Zbaraża 700 złr. z własnych funduszy na zakupno domu na szpital z czasem urządzić się mający. Z pożyczki tej jeszcze dotąd 203 złr. 17 ct. nie zwrócono.

Złoczów. Utrzymywano kontrolę nad funduszami ubogich tworzącymi się z różnych kar.

Żółkiew. Zarządzono oddanie w zarząd zwierzchności gminnej w Kulikowie istniejącego także funduszu szpitalnego. Czuwano, żeby odsyłane gminom grzywny na rzecz ubogich miejscowych stosownie do przeznaczenia były użyte.

Żydaczów. Przesłano na ręce wydziału powiatowego w Birczy 50 złr. zapomogi dla pogorzalców w Dobromilu a komitetowi w Mielcu dla dotkniętych powodzią Nadwiślan 20 złr. Prócz tego odesłano składki na pogorzalców w Chyrowie i Kobylanie na ręce c. k. starostwa.

Żywiec. Czuwano nad tem, aby fundusze ubogich na inne cele gminne nie były obracane. Wydział powiatowy postanowił ze swej strony zbierać fundusz na założenie szpitalu powiatowego połączonego z oddziałem dla ułomnych starców. Szpital podobny mógłby wkrótce powstać, gdyby kary pieniężne na ten cel przekazane być mogły i stanowiłyby daleko większe dobrodziejstwo dla ludności, aniżeli dowolne rozrządzanie temi karami.

Sprawozdania z dalszych 20 powiatów albo nie wymieniają żadnych czynności w tym dziale lub też, jak np. sprawozdania z powiatów chrzanowskiego i gródeckiego, wspominają jedynie o załatwieniu kilku spraw potocznych.

17.

Czynności reprezentacyi powiatowych w sprawach oświaty.

Czynności zapisane w tym dziale są nader liczne i świadczą, że reprezentacje powiatowe uznając należycie wielką ważność spraw oświaty nie szczędziły trudów, ażeby popierać jej rozwój. Mianowicie wpływno ze strony reprezentacyi pow. na gminy, aby zakładały nowe szkoły, żeby stawiały budynki szkolne, ulepszały dotacje nauczycieli, czuwano nad regularną wypłatą tych dotacyi i nad uczęszczaniem dzieci do szkół, zakładano biblioteczki przy szkołach. Nadto we wszystkich prawie powiatach objętych niniejszem opracowaniem wydawano od wejścia w życie reprezentacyi powiatowych co roku pewną kwotę z funduszków powiatowych na cele oświaty. Po zaprowadzeniu rad szkolnych okręgowych w r. 1871 czynności reprezentacyi powiatowych w sprawach szkolnych ograniczyły się do popierania wpływem swoim rad okręgowych, obok czego mogły jeszcze reprezentacje powiatowe wpływać bezpośrednio na rozwój oświaty po za szkołą przez zakładanie i wspieranie bibliotek, zbiorów, towarzystw i t. p., tudzież obracając na cele oświaty pewną część funduszków powiatowych.

Wydatki z funduszków powiatowych na cele oświaty wykazały na r. 1872 z wyjątkiem trzech (borszczowskiego, kołomyjskiego i wielickiego) wszystkie powiaty. Wymieniamy je poniżej szczegółowo i dla każdego powiatu z osobna, gdyż zbyt są rozmaite, żeby można zestawzić je w grupy znaczniejsze:

Biała. Udzielono nauczycielowi w Lipniku 100 złr. subwencyi na wydawnictwo pożytecznych książeczek dla młodzieży szkolnej.

Bircza. Zasiłek 100 złr. na zakupno przyborów naukowych dla szkółek w powiecie.

Bochnia. Na szkoły ludowe 200 złr. Dla biednych uczniów gimnazjum i szkoły ludowej w Bochni 300 złr. Towarzystwu wzajemnej pomocy uniwersytetu jagiell. w Krakowie 50 złr. Obdzielano szkółki ludowe książkami i pismami, a bibliotekę towarzystwa pedagogicznego w Bochni zasilano książkami zakupionemi z funduszu powiatowego.

Bohorodczany. Na wystawę rzeczy szkolnych w Tarnowie 15 złr. Na budowę domu szkolnego w Mielcu 10 złr. Na oświatę ludową 25 złr. Zakupiono liczydła dla 4 szkół ludowych.

Brody. Na szkołę handlowo-przemysłową w Brodach rocznie 50 złr. Prócz tego wydano w r. 1872: na potrzeby szkolne, zakupno książek i pism dla szkół ludowych 241 złr., na nagrody dla gorliwych nauczycieli ludowych 150 złr.

Brzeżany. Na bursę w Brzeżanach corocznie 400 złr.

Brzozów. Na cele oświaty w r. 1872 i 1873 po 500 złr. Z kwot tych udzielano stypendya i założono bibliotekę dla nauczycieli.

Buczacz. Na popieranie konferencyi nauczycielskich 50 złr., na księgozbiorki przy szkołach ludowych 100 złr., na nagrody dla pilnych uczniów szkół ludowych 50 złr.

Chrzanów. Towarzystwu czytelnii ludowej udzielono 100 złr.

Dąbrowa. Na premie dla nauczycieli ludowych 100 złr. Rozdawano darem książki dla bibliotek przy szkołach i rozsyłano gminom 18 egzemplarzy czasopisma ludowego.

Dolina. Na zapomogi dla nauczycieli 185 złr., dla towarzystwa pedagogicznego 74 złr., na oświatę ludową 50 złr., na bursę tarnowską 25 złr.

Gródek. Na premie dla siedmiu nauczycieli ludowych 120 złr.

Jarosław. Na zapomogi coroczne dla dziesięciu nauczycieli ludowych 300 złr.

Jaśło. Istnieje stałe stypendyum roczne o 100 złr. dla uczniów gimnazjum w Jaśle z powiatu jasielskiego. Na gabinet fizykałny tegoż gimnazjum wydano 100 złr. Przesłano 20tu szkołom ludowym pisemka zaprenumerowane z funduszków powiatowych.

Kałuż. Bibliotekę towarzystwa pedagogicznego w Kałuszu zasila reprezentacja powiatowa corocznie z funduszków swoich datkami i dziełami, tudzież prenumeruje dla powyższego towarzystwa 4 czasopisma. Prócz tego wydano w r. 1872: na oświatę ludową 100 złr., na wystawę rzeczy szkolnych w Tarnowie 30 złr.

Kamionka strumiłowa. Na rok 1872 utworzono pięć stypendyów po 60 złr. razem przeto w kwocie 300 złr. dla ubogiej młodzieży szkolnej. Prócz tego wydano w tym roku: na datki dla biednych uczniów 35 złr., na premie i zapomogi dla nauczycieli ludowych 210 złr., na konferencye nauczycielskie 50 złr., dla ucznia nauki strycharskiej, którego w tym celu wysłano do cegielni Stillerowskiej we Lwowie 100 złr., na wystawę szkolną w Tarnowie 40 złr. Dla nauczycieli zaprenumerowano 3 egzemplarze czasopisma naukowego *).

Kolbuszowa. Celem przekształcenia szkoły ludowej w Kolbuszowej na szkołę 4klasową i wybudowania dla niej nowego budynku udzielono 1300 złr. z funduszków powiatu **). Prócz tego przyczyniono się z funduszków powiatowych do założenia bibliotek przy 13 szkołach, czytelnicy w 4 miasteczkach, zakupywano dla szkół książki i mapy oraz pisenka ludowe.

Kossów. Ustanowiono w 1869 r. 8 stypendyów, mianowicie 3 po 30 złr. rocznie, dwa stypendya po 45 złr. i 3 stypendya po 60 złr. rocznie. Na zakupno książek do bibliotek szkół ludowych wydano 50 złr. Prócz tego zakupiono za kilkanaście złr. książeczek do modlenia na premie dla uczniów szkół ludowych. Jeden nauczyciel gorliwy otrzymał nagrodę z funduszków powiatowych.

Limanowa. Po koniec 1871 rozporządzał wydział powiatowy corocznym kredytem 200 złr. na zakupno dzieł i czasopism dla szkół ludowych. W r. 1872 obrócono tę kwotę na stypendya: dziewięciu uczniom udzielono stypendya jednorazowe od 15 do 30 złr.; jeden uczeń gimnazjalny otrzymał w r. 1871 i 1872 wsparcie po 25 złr. Na r. 1873 prelinowano na ten cel 400 złr. Zakupiono z funduszu powiatowego 100 egzemplarzy dziełka „O ratowaniu osób na pozór umarłych“ dla gmin i szkół.

Lwów. Rada powiatowa przeznacza corocznie w budżecie swoim 1200 złr. na cele oświaty. Z kwoty tej obraca się 500 do 600 złr. na stypendya dla uczniów z powiatu lwowskiego; 50 do 100 złr. na zakupno książek jako nagrody dla uczniów szkół wiejskich; resztę na zapomogi dla gorliwych nauczycieli ludowych. W r. 1872 udzielono siedmiu stypendystom stypendya po 6 i 8 złr. miesięcznie i wydano na ten cel ogółem 454 złr. Wydano 50 złr. na książki dla szkół wiejskich. Ośmiu nauczycielom ludowym wypłacono nagrody po 25 złr., razem 200 złr. Do składki krajowej na oświatę ludową udzielono 300 złr. z funduszków powiatowych.

Łańcut. Na wsparcie biednych nauczycieli wydano w 1872 r. 340 złr.

Mościska. Do składki krajowej na oświatę ludową udzielono 100 złr.

Myślenice. Wydział powiatowy prenumeruje z funduszków powiatowych 45 exemplarzy dzienników dla gmin mających u siebie szkoły ludowe.

Nadwórna. Na założenie szkoły głównej normalnej w Nadwórnie udzielono datek jednorazowy 1214 złr. 20 ct. Prócz tego wydano 15 złr. na premie dla uczniów. Towarzystwu wzajemnej pomocy uczniów uniwersytetu jagiellońskiego udzielono jednorazowy datek 100 złr.

Nowy Sącz. Towarzystwu czynnej pomocy dla młodzieży gimnazjalnej udzielono 250 złr., bursie przy seminarjum nauczycielskiem w Nowym Sączu 240 złr., klasztorowi pp. Klarysek

*) Na r. 1873 udzieliła reprezentacja powiatowa 150 złr. oddziałowi towarzystwa gospodarskiego na urządzenie kursu weterynaryi w powiecie.

**) Na budowę szkoły ofiarował prezes rady powiatowej (hr. Tyszkiewicz) 1000 złr. i 20.000 sztuk cegieł a hr. Tyszkiewiczowa obowiązała się wypłacać przez 5 lat po 150 złr. dla tymczasowego pomocnika przy szkole ludowej w Kolbuszowej.

w Starym Sączu 200 złr., dla czytelnicy w Łącku 25 złr., dla szkoły Żeleźnikowskiej 60 złr., dwóm nauczycielom wiejskim zapomogi w łącznej kwocie 60 złr. Ogółem wydano na cele oświaty w 1872 r. 835 złr.

Pilzno. Na książki dla szkół ludowych wydano 90 złr., na pisma ludowe i szkolne dla tychże szkół 105 złr. 55 ct., dla bursy tarnowskiej 30 złr., na stypendya dla 11stu uczniów z powiatu pilźnieńskiego wynoszące od 20 do 60 złr. wydano razem 315 złr., na wsparcia dla trzech nauczycieli 92 złr.

Podhajec. Z funduszków powiatowych zakupywano premie dla uczniów i prenumerowano czasopisma dla szkółek ludowych. Reprezentacya powiatowa utrzymuje kosztem funduszu powiatowego biegłego w zawodzie szkolnym delegata do rady szkolnej okręgowej z po za swego grona, któremu wypłaca roczną remuneracyę 300 złr.

Przemysłany. Zasiłkami pieniężnymi i prenumeratą pism pouczających dla szkół ludowych przyczyniano się do szerzenia oświaty.

Rawa. Udzielono 30 złr. subwencyi na założenie biblioteki pedagogicznej w Sokalu, na wystawy szkolne w Kołomyi i Tarnowie 55 złr., na bursę tarnowską 20 złr., do składki na szkoły ludowe 200 złr., członkowi rady szkolnej okręgowej żółkiewskiej ze stanu nauczycielskiego wypłacono 100 złr. i udzielono 50 złr. zapomogi jednemu nauczycielowi.

Rohatyn. W r. 1872 wypłacono trzy stypendya po 50 złr. dla uczniów szkoły rohatyńskiej, subwencyę dla bursy brzeżańskiej w kwocie 150 złr. Dla nauczycieli celujących wydano 400 złr. na 14 nagród stopniowych, na premie dla dzieci 100 złr., na wizytacyę szkół przez delegata powiatowego 400 złr., na pomoc naukową dla ubogiej młodzieży 200 złr., towarzystwu „Proświta“ przesłano 30 złr.

Sambor. W r. 1872 prenumerowano 27 egzemplarzy różnych pism naukowych i ludowych. Do składki krajowej na oświatę ludową dano 300 złr. Na budowę domu szkolnego w Samborze udzielono gminie samborskiej 1000 złr. *).

Sanok. Na potrzeby szkolne uchwalono 300 złr. Z kwoty tej udzielano uczniom z powiatu sanockiego zapomogi po 50 złr. Prócz tego udzielono w 1872 r. 40 złr. jako zapomogę dla jednej uczennicy udającej się do wyższej szkoły żeńskiej.

Skalat. Nagrody dla 4 nauczycieli ludowych po 25 złr., razem 100 złr.

Śniatyn. Do składki krajowej na oświatę ludową dano 150 złr., dwóm gminom udzielono łącznie 65 złr. na budowę nowych domów szkolnych, na wystawę szkolną w Tarnowie 15 złr., dla komitetu akademickiego bratniej pomocy w Krakowie 20 złr.

Sokal. Nagrody dla nauczycieli 145 złr., komitetowi dla szkół ludowych 100 złr., towarzystwu bratniej pomocy przy uniwersytecie w Krakowie 25 złr.

Staremiasto. Na premie dla uczniów asygnowano 50 złr., zaprenumerowano dla szkół ludowych 16 egzemplarzy różnych pism.

Stryj. Dla dwóch szkół wiejskich przeznaczono po 600 złr. na stałe polepszenie dotacyi nauczycielskiej; w przyszłości ma się udzielać corocznie po 600 złr. na takiż sam cel jednej szkole ludowej w miejsce kwoty 200 złr. udzielanej przedtem na premie dla nauczycieli.

Tarnobrzeg. Dla szkoły normalnej w Tarnobrzegu uchwalono na r. 1873 zasiłek 480 złr., czyli miesięcznie po 40 złr. Dla 9ciu szkółek ludowych prenumeruje wydział powiatowy 5 rozmaitych pisemek.

*) W r. 1869 wydano na premie dla uczniów szkół ludowych 15 złr. 91 ct., na zapomogę dla jednego nauczyciela 25 złr. W r. 1870 na premie dla uczniów 64 złr. 40 ct., na książki do biblioteczek szkolnych i na przybory naukowe 139 złr. 9 ct., dla różnych towarzystw mających na celu oświatę 147 złr. 50 ct. W r. 1871 na premie i mapy dla szkół ludowych 36 złr., na gabinet fizykalny przy gimnazjum Samborskiem 200 złr. W r. 1873 udzielono samborskiemu towarzystwu pomocy naukowej 1000 złr. z zaoszczędzonych funduszków powiatu na stypendya dla biednej młodzieży.

Tarnów. Udzielano przy popisach uczniom szkół ludowych nagrody składające się z książeczek. Nadto prenumeruje rada powiatowa dla każdej szkoły ludowej (ogółem jest 26 takich szkół w powiecie) po 2 egzemplarze czasopism ludowych i udzieliła po 2 złr. na każdą z tych szkół celem zakupienia książek szkolnych dla biednych dzieci. Na bursę w Tarnowie wydaje rada powiatowa corocznie 100 złr.

Trembowla. Udzielono 25 złr. zapomogi jednemu uczniowi szkół średnich ze stanu włościańskiego.

Turka. Wydano na nagrody dla nauczycieli 50 złr., na podwyższenie dotacyi nauczycieli 150 złr., na premie dla uczniów i zakupno przyborów szkolnych 34 złr. 16 ct.

Wadowice. Udziela się corocznie trzy nagrody w kwocie łącznej 100 złr. dla nauczycieli ludowych na mocy uchwały rady powiatowej z r. 1869. Prócz tego wydano: na subwencję dla szkoły żeńskiej w Wadowicach 100 złr., nauczycielowi rysunków w Wadowicach po 7 złr. miesięcznie, jednemu uczniowi gimnazjalnemu stypendyum coroczne 40 złr. od r. 1871. Prenumerowano 6 egzemplarzy pism ludowych oraz zakupiono 1 dzieło i 6 egzemplarzy czasopisma ludowego dla szkół i gmin wiejskich.

Zaleszczyki. Uchwałą rady powiatowej przeznaczono na r. 1873 dla szkoły głównej męskiej w Zaleszczykach 500 złr. jako datek jednorazowy.

Zbaraż. Istnieje jedno stypendyum roczne w kwocie 120 złr. dla ucznia szkoły pasieczniczej, które nadane zostało dopiero w r. 1873. W r. 1872 udzielono z funduszków powiatu: seminaryum nauczycielskiemu w Tarnopolu 100 złr., na wystawę szkolną w Tarnowie 15 złr., do składki na szkoły ludowe 30 złr., czytelnii miejskiej w Zbarażu 50 złr., na premie dla szkół ludowych 60 złr.

Złoczów. W r. 1872 wydano na cele oświaty 520 złr. bezzwrotnych zapomóg i nagród.

Żółkiew. Od r. 1868 wydaje się corocznie na premie dla nauczycieli 200 złr., na zakupno książeczek dla uczniów 100 złr. Prócz tego wydano: na oświatę ludową 200 złr. przesłanych komitetowi głównemu, na wsparcia dla ubogich uczniów 90 złr., radzie szkolnej okręgowej 100 złr. na kosztą podróży dla niezamożnych członków rady.

Żydaczów. Na zapomogi dla nauczycieli wyznaczyła rada powiatowa 200 złr.

Żywiec. Udzielano premie dla szkół ludowych: w 1870 r. 70 złr., w r. 1871 i 1872 po 150 złr.

Przytoczone daty dowodzą, iż reprezentacye powiatowe jakkolwiek nie miały bezpośredniego udziału w administracyi szkolnej, dopomagały swoimi funduszami rozwojowi oświaty w rozmaity sposób, szczególnie zaś wspierając materyalnie nauczycieli i uczniów i dostarczając im środków kształcenia. Nie ograniczały się przytem na własny powiat, lecz popierały też nieraz funduszami swymi instytucye dla oświaty w innych okolicach istniejące tudzież ogólne cele oświaty. Mianowicie brały udział w składkach zarządzonych w r. 1872 w całym kraju na oświatę ludową. O dalszych czynnościach reprezentacyi powiatowych na tem polu nie polegających na popieraniu celów oświaty własnymi funduszami, znajdujemy szczegółowe wzmianki w kilku sprawozdaniach, z których wyjmujemy następujące ważniejsze ustępy:

Biała. Za inicjatywą reprezentacyi powiatowej utworzyło się towarzystwo pedagogiczne, które w sprawach oświaty bardzo jest czynne i znacznie się rozwija. Reprezentacya powiatowa trudniła się zbieraniem składek na szkoły ludowe, przyczem gmina m. Biała w niesieniu ofiar szczególnie się odznaczała.

Chrzanów. W r. 1869 założono na mocy uchwały rady powiatowej i pod jej opieką towarzystwo czytelnii ludowej i wypożyczalni książek w celu szerzenia oświaty między ludem, ku czemu zakupywane i rozpożyczane bywają książki i czasopisma przystępne klasom niższym. Członkowie płacą rocznie 1 złr. wkładki. Z końcem r. 1872 liczył ten zakład 428 dzieł a towarzystwo miało 119 członków.

Dąbrowa. Nauczycielowi szkoły dąbrowskiej wypłacano pensję z kasy powiatowej i ściągano ją następnie od gmin.

Jasło. Nauczyciele ludowi od r. 1869 pobierają pensje swoje kwartalnie z kasy wydziału powiatowego, który zajmuje się ściąganiem należności od gmin.

Kalusz. Za inicjatywą wydziału powiatowego zawiązało się towarzystwo pedagogiczne, przy którym założono bibliotekę.

Kolbuszowa. Z inicjatywy reprezentacji powiatowej zawiązano w r. 1869 filię towarzystwa oświaty ludowej. Roczny dochód tej filii wynosi 130 złr. Na cele oświaty zarządzone ogólne składki, które korzystnie wypadły. Z osobnych składek zarządzonych przez reprezentację powiatową zakupuje się corocznie premie dla pilnych uczniów, które rozdają członkowie wydziału powiatowego przy popisach.

Kossów. Wydział powiatowy urządził skład książek szkolnych na sprzedaż.

Limanowa. Wydział powiatowy starał się, lecz dotąd bez skutku, aby starosądeckiemu klasztorowi pp. Klarysek przywrócono zabrane domy z ogrodem celem pomieszczenia konwiktorek. Wydział powiatowy wyjednał, iż z funduszu zebranego przez byłego c. k. starostę Szałowskiego w Nowym Sączu utworzono 4 stypendya roczne po 100 złt., z których jedno przypada na powiat limanowski.

Rawa. Wydział powiatowy utrzymuje pod nadzorem swoim bibliotekę towarzystwa pedagogicznego w Rawie liczącą do 800 tomów ofiarowanych przez pp. Józefa Jabłonowskiego i Ludwika Hierowskiego.

Staremiasto. Nakłoniono gminę Staregomiasa do założenia czteroklasowej szkoły. Postarano się o założenie bibliotek przy szkołach ludowych w 4 miasteczkach.

Turka. O przyczynieniu się reprezentacji powiatowej do przemiany szkoły trywialnej w Turce na czteroklasową wspomniano pod l. 4.

18.

Czynności reprezentacji powiatowych w sprawach ekonomicznego rozwoju powiatu.

O działaniach reprezentacji powiatowych w sprawach ekonomicznego rozwoju po części była już mowa poprzednio, gdyż z pomiędzy przedmiotów dotąd omawianych znaczna część zostaje w związku bądź bezpośrednim, bądź też pośrednim z stosunkami ekonomicznymi. Tutaj wypadnie tedy podać wiadomość o tych tylko czynnościach, które nie były zapisane w żadnym z działów poprzednich. Do takich czynności należy przedewszystkiem zakładanie szpichlerzy gminnych i gminnych kas pożyczkowych, tudzież czuwanie nad ich zarządem.

O istnieniu szpichlerzy gminnych wspominają sprawozdania z 16 powiatów. Z tych sprawozdanie z powiatu brodzkiego donosi, że wydział powiatowy przekonawszy się z aktów dawniejszych o istnieniu w wielu gminach szpichlerzy, które z czasem zaprzepaszczone zostały, dołożył szczególniejszego starania, by je napowrót w życie wprowadzić i w razie potrzeby wysyłał umyślnie delegatów w celu dochodzenia zaległości, w skutek czego w ciągu r. 1872 uporządkowano 13 szpichlerzy gminnych. W powiatach podhajeckim, samborskim i złoczowskim zajmowano się według sprawozdań zakładaniem nowych szpichlerzy gminnych a mianowicie założono za wpływem wydziału powiatowego w powiecie podhajeckim przed 1872 r. 16, w ciągu 1872 r. 10 szpichlerzy z zyspem wynoszącym razem 1229 korcy i 20 garncy różnego ziarna, w powiecie złoczowskim po koniec 1872 r. 31 szpichlerzy, z powiatu złoczowskiego nie podano dat szczegółowych. Z powiatów dąbrowskiego, w którym jest 101 szpichlerzy gminnych, kamionieckiego (30 szpichlerzy) i kolbuszowskiego (46 szpichlerzy), dalej z powiatów kołomyj-

skiego, śniatyńskiego, sokalskiego i zbaraskiego donoszą sprawozdania jedynie o staraniach reprezentacji powiatowych, aby istniejącymi szpichlerzami gminnymi należycie zarządzano a mianowicie, żeby dłużnicy zwracali pożyczone zboże w oznaczonym czasie, w którym to celu wydziały powiatowe żądają rachunków i sprawdzają stan szpichlerzy przez delegatów. W powiecie bohorodczańskim przemieniono fundusze szpichlerzowe w 23 gminach na pieniądze, które wydział powiatowy rozpożycza po 8% na dostateczną hipotekę mieszkańcom potrzebującym takiej pomocy. W powiatach birczańskim, bocheńskim, pilźnieńskim i tarnowskim starały się wydziały powiatowe o przemianę szpichlerzy gminnych na gminne kasy pożyczkowe. Wydział powiatowy w Staremmieście usiłował tożsamo nakłonić gminy byłej kamery spaskiej do przemiany wspólnego funduszu szpichlerzowego na kasę pożyczkową, gdy jednak gminy sprzeciwiły się temu, przystąpiono do likwidacji i rozdziału tego funduszu wynoszącego 36.861 złr. 22 ct. między pojedyncze gminy według wysokości opłacanego w nich podatku bezpośredniego. Pojedynczym gminom przypadną ztąd kapitały wynoszące od 500 do 4000 złr.

Gminne kasy pożyczkowe, które również jak szpichlerze gminne mają na celu pomagać ludności wiejskiej pożyczkami, lecz udzielają ich w pieniądzu, wstępują coraz powszechniej w miejsce tych ostatnich raz dla tego, że niosą materyalną pomoc nie tylko w razie potrzeby zboża na zasiew lub wyżywienie w każdym wypadku, powtóre z powodu, że zarząd ich mniej sprawia trudności niż przechowywanie zboża, wreszcie dla tego, że przy rozwiniętych stosunkach komunikacyjnych i handlowych i powszechnem wprowadzeniu gospodarstwa pieniężnego nie ma obawy o to, żeby nie można dostać zboża za pieniądze. Zgodnie z tem doniósł też wydział powiatowy tarnowski, że między ludem wiejskim odzywają się powszechnie żądania przemiany szpichlerzy gminnych na kasy pożyczkowe a to samo okaże się zapewne wszędzie, gdzie ludność wiejska zrozumie należycie swój interes. O staraniach około zakładania gminnych kas pożyczkowych, o czuwaniu nad ich zarządem i rewizjach w tym celu przedsięwziętych donoszą wszystkie niemal sprawozdania i w ogóle przyznać należy, iż zwłaszcza w ostatnich czasach były reprezentacje powiatowe bardzo czynnymi na tem polu, jednak szczegółów doniesionych tak o tych kasach jakoteż o kasach pożyczkowych powiatowych nie podajemy tutaj, ponieważ stosunki kas pożyczkowych obu tych kategorii są przedmiotem osobnego opracowania, przy którym skorzystano także i z doniesień zawartych w sprawozdaniach z czynności.

O założeniu towarzystw zaliczkowych za inicjatywą reprezentacji powiatowych doniosły sprawozdania z powiatów bireckiego, chrzanowskiego, dąbrowskiego, lwowskiego, łańcuckiego, przemysłańskiego, ropczyckiego, sokalskiego, tarnowskiego i zbaraskiego. W powiecie chrzanowskim uczynił na ten cel zmarły prezes rady powiatowej hr. Adam Potocki dar 1000 złr. W powiecie wielickim wyjednała reprezentacja powiatowa swem staraniem, że galicyjski zakład kredytowy ziemski utworzył dla powiatu wielickiego osobny związek kredytowy ziemski, udzielający po 9% pożyczek na realności włościańskie do $\frac{2}{3}$ wartości, spłacanych półrocznymi ratami najdłużej przez lat 15 *).

Bliższe szczegóły o instytucjach kredytowych istniejących po powiatach zawarte są również w sprawozdaniu o stosunkach kas pożyczkowych.

Ażeby dostarczyć ludności wiejskiej soli dla ludzi i bydła po przystępnych cenach i zapobiedz wyzyskiwaniu ze strony handlarzy, którzy w braku skutecznej konkurencji bardzo wysokie nakładali ceny, zaprowadziły reprezentacje wielu powiatów w porozumieniu w krajową c. k. dyrekcyą skarbu sprzedaż soli albo we własnym zarządzie albo też za pośrednictwem handlarzy, z którymi umówiono się o ceny. Niektóre zaś reprezentacje wydają asygnacje do żup gminom

*) Uwaga wydziału powiatowego. Brak hipoteki zmusza przyjąć drogę zastawu gruntu pożyczką obciążonego, lecz procent nie wysoki w stosunku do praktykowanego tutaj sprawia, że zakład ten jest prawdziwie pożytecznym dla mniejszej własności.

i obszarom dworskim, które wprost z tamąd pobierają sól na własną potrzebę i po niższych cenach. Prócz powiatu kolbuszowskiego, którego reprezentacja pierwsza zajęła się pośrednictwem w sprzedaży soli, wprowadziły to urządzenie według sprawozdań następujące powiaty: Bircza, Brzozów, Jarosław, Jasło, Kossów, Lisko, Łańcut, Mościska, Pilzno, Przemyślany, Sambor, Sanok, Staremiasto, Stryj, Tarnobrzeg, Turka i Złoczów. W 18 powiatach istniała zatem w r. 1872 sprzedaż soli pod nadzorem reprezentacji powiatowych, zaś w czterech dalszych powiatach a mianowicie w grodeckim, kamioneckim, lwowskim i żółkiewskim czyniono starania celem urządzenia takiej sprzedaży. W powiecie trembowelskim ogłosiła reprezentacja powiatowa gminom i obszarom dworskim koncesye uzyskane w przedmiocie sprzedaży soli dla ludzi i dla bydła z magazynów rządowych, lecz tylko niektóre obszary korzystały z tych koncesyi nabywając omokę.

W powiatach bocheńskim, limanowskim, myślenickim, nowosandeckim, pilźnieńskim i wadowickim sprowadzały reprezentacje powiatowe nasienie lnu z Rygi i rozdawały lub rozsprzedawały je po niższych cenach w powiecie. We wschodniej Galicyi o ile wiadomo zajmowały się tą czynnością oddziały towarzystwa gospodarskiego.

O dalszych czynnościach w sprawach ekonomicznego rozwoju zawierają sprawozdania następujące wzmianki:

Kamionka strumiłowa. Komisji brodzkiej dla wystawy powszechnej w Wiedniu przesłano 150 złr. z funduszów powiatowych. Kilkakrotnie starano się o zaprowadzenie stacyi kontumacyjnej w Czerkawatycy koło Stojanowa.

Kolbuszowa. Za staraniem wydziału powiatowego otworzono ekspedytury pocztowe w Majdanie i Raniżowie.

Kołomyja. Uzyskano od ministerstwa skarbu przeniesienie zapory mytniczej na gościńcu rządowym, przez co jadący drogą werbiązko-peczeniżyńską uwolnieni zostali od nieślusnej opłaty myta. Za staraniem wydziału powiatowego zezwoliło ministerstwo skarbu na podwyższenie cen tytoniu sprzedawanego rządowi przez plantatorów.

Limanowa. Czyniono starania o pomnożenie stacyi ogierów rządowych w powiecie tudzież o utworzenie ekspedytur pocztowych w 4 miejscach, z których trzy otrzymały ekspedytury. Wyjednano u ministerstwa handlu zaprowadzenie stacyi telegraficznej w Limanowej. Od trzech lat stara się wydział powiatowy o ustanowienie sądów powiatowych w Mszanie i Skrzydlnej.

Wyjednano u towarzystwa rolniczego krakowskiego umieszczenie w szkole sadowniczej w Łańcutie jednego ucznia włościanina z powiatu limanowskiego, tudzież udzielenie nagrody w kwocie 30 złr. jednemu nauczycielowi szkół ludowych za staranne hodowanie drzewek owocowych.

Myślenice. Postarano się o zaprowadzenie w powiecie stacyi ogierów rządowych i o zaprowadzenie poczty szybkozowej. Obecnie stara się wydział powiatowy o zaprowadzenie urzędu telegraficznego w Myślenicach.

Sambor. Wydział powiatowy dał inicjatywę do obrad i porozumienia się interesowanych gmin i obszarów dworskich względem osuszenia bagnisk przez regulację rzeki Błozewki.

Sokal. Komisji lwowskiej dla wystawy powszechnej w Wiedniu przesłano 150 złr.

Staremiasto. W skutek starań wydziału powiatowego otworzono stację telegraficzną w Starem Mieście, zaprowadzono szybkoz pocztowy między Smolnicą a Turką, urządzone stację ogierów rządowych w Turzem. Nalegano na otworzenie żupy w Starejsoli a następnie także w Huczku z powodu niedostatecznej produkcji soli w warzelnii lackiej.

Trembowla. Wpływano na gminy miejskie, aby zakłady kasy oszczędności według statutów udzielonych przez wydział krajowy.

Turka. Wyjednano zaprowadzenie codziennej poczty osobowej do Turki tudzież urządzenie w Turce stacyi telegraficznej.

Żydaczów. Komisylwowskiej dla wystawy wiedeńskiej przesłano 100 złr. z funduszków powiatu.

19.

O stowarzyszeniach istniejących w powiatach i o poparciu udzielanem tymże przez reprezentację powiatowa była już po części mowa w poprzednich ustępach, wyczerpujące zaś zestawienie ruchu stowarzyszeń w całym kraju i udziału reprezentacji powiatowych w takowym z powodu niewystarczającego dotąd materiału musimy pozostawić późniejszemu opracowaniu.

Zestawiony tu obraz czynności reprezentacji powiatowych w ciągu r. 1872, jakkolwiek nie obejmuje wszystkich powiatów, daje jednak pogląd dość dokładny na kierunki, w jakich się rozwijała działalność rzeczonych reprezentacji tudzież na charakter, jaki takowa przybierała pod wpływem potrzeb miejscowych i granic ustawami zakreślonych.

Pogląd ten dając sposobność do porównań między czynnościami pojedynczych reprezentacji powiatowych, które nadesłały sprawozdania, nasuwa od razu myśl użycia go za podstawę do wydania sądu o tem, w jakim stopniu każda z tych reprezentacji wywiązała się z ciążących na niej obowiązków, czyli więc w każdym kierunku lub przynajmniej w kierunkach najważniejszych uczyniła wszystko, co uczynić była mogła i powinna. Jednakże bliższe zastanowienie poucza, że jakkolwiek uprawnionymi mogą być sądy wydawane na tej podstawie o pojedynczych czynnościach, to do wydania stanowczego sądu o całości działań każdej reprezentacji nie tylko nie wystarcza wykazanie czynności jednego roku, jak w nadesłanych sprawozdaniach, lecz nadto potrzebaby dat nierównie szczegółowszych niż te, które zestawiliśmy powyżej a nadewszystko potrzeba, aby dla zachowania bezstronności zajmowały się ich zbieraniem nie same reprezentacje powiatowe, lecz ktoś z poza ich koła. To też nie było celem niniejszego opracowania uzyskać podstawę do wyrokowania o czynnościach pojedynczych reprezentacji pow., lecz chodziło w niem raczej, jak wspomniano na wstępie, o podanie materiałów do ocenienia pożytku instytucji reprezentacji powiatowych w ogóle, do czego koniecznem było zebrać sprawozdania z czynności jeżeli nie wszystkich to przynajmniej znaczniejszej liczby powiatów, ażeby nie kłaść na karb instytucji tego, co w istocie może być tylko wpływem miejscowych stosunków.

Samo ocenienie pożytku reprezentacji powiatowych leży po za zakresem niniejszej pracy, dającej jedynie przedmiotowy obraz rzeczywistych stosunków, jednakże równie jak przy każdym z poprzednich ustępów streszczaliśmy wynik dat w nim podanych, tak też i tu pozwolimy sobie wskazać wyniki, które wypływają bezpośrednio z poglądu na całość dat przytoczonych a nasuwają się każdemu bez względu na mniej lub więcej przychylne usposobienie dla instytucji, o którą chodzi.

Pierwszym wynikiem jest, że reprezentacje powiatowe wykazują czynności w takich kierunkach administracji powiatowej i gminnej, które przed ich zaprowadzeniem leżały zupełnie odłogiem i bez nich wcale nie byłyby uprawiane, gdyż nie byłoby komu zająć się nimi. Mianowicie im jedynie należy przypisać uporządkowanie majątków gminnych i gospodarstwa gminnego w dość znacznej liczbie powiatów dokonane lub w toku będące, ich staraniom w wielu powiatach zawdzięczyć mamy uzyskanie i stosowne użycie środków materialnych na drogi, na oświatę i inne cele ogólnego pożytku, ich zasługą wreszcie jest powolne lecz w niektórych zachodnich powiatach niewątpliwie rozszerzające się między ludnością wiejską zrozumienie dobra powszechnego i toku spraw publicznych, zaufanie do ludzi dobrej woli z pomiędzy klas wykształconych i uważanie władz autonomicznych jako opiekunów i doradców, którym zaufać można i należy. Prawda że w porównaniu z tem, co pozostaje do zrobienia na tem polu i z przeważną liczbą powiatów, w których nie słychać o takim postępie, rezultaty dotychczasowe są wcale nieznaczne,

lecz jeśli nie chcemy koniecznie być pesymistami to musimy przyznać, co zresztą kilkanaście sprawozdań wyraźnie konstatuje, że są widocznymi w stosunkach niektórych powiatów pewne pomyślne zmiany, które istnieniu i działalności reprezentacji powiatowych przypisać trzeba. W takim razie należy szukać powodów, dla których postęp ku lepszemu nie okazał się powszechniejszym, nie tylko w instytucji samej, którą wszyscy zresztą uznają za potrzebującą stanowczej naprawy, lecz może bardziej jeszcze gdzieindziej.

Drugim wynikiem danego poglądu, wiążącym się bezpośrednio z poprzednią uwagą jest, że w rozmiarach i w stopniu działalności pojedynczych reprezentacji powiatowych wielkie zachodzą różnice pomimo wspólnych warunków prawnych a nieraz jednakich stosunków miejscowych. Okoliczność ta stwierdza znaną lecz mimo to ciągle a zwłaszcza u nas zapoznaną prawdę, że ostatecznie nie instytucje same przez się działają lecz ludzie w nich zasiadający. Mimo niedostatków samej instytucji i mimo trudnych prawie wszędzie stosunków miejscowych widzimy pożyteczne działania we wszystkich kierunkach, w których znalazły się dobra wola, wiedza i wytrwałość, tak iż brak podobnych rezultatów gdzieindziej musimy przypisać brakowi ewych osobistych przymiotów, których nie zastępują najmisterniejsze urządzenia. O tyle dopiero, o ile nawet dobra wola, wiedza i wytrwałość nie doprowadziły do pożądaných rezultatów, leży wina oczywiście w instytucji samej.

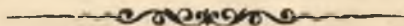
Wskazane wyniki ogólnego poglądu na czynności reprezentacji powiatowych mogłyby posłużyć za punkt wyjścia przy ocenieniu pożytku, jaki owe reprezentacje przyniosły w rozmaitych kierunkach administracji krajowej, do czego dostarczyć materiału było zadaniem niniejszej pracy. Obok tego ma podany obraz czynności reprezentacji powiatowych jeszcze drugie skromniejsze zadanie, któremu zapewne uczyni zadość nawet w tym wypadku, gdyby go uznano niewystarczającym do wypełnienia pierwszego. Tem jest wskazanie reprezentacyom powiatowym przykładami z ich grona, w jakich kierunkach mogłyby rozwinąć pożyteczną działalność, jakie urządzenia zaprowadzić, jakich środków gdzieindziej wypróbowanych użyć, słowem spożytkowanie dla wszystkich reprezentacji powiatowych doświadczeń poczynionych przez niektóre. Jednakże zapoznać nie można, że tak to ostatnie jak i poprzednie zadanie mogą być spełnione w sposób zupełnie zadowalniający wtenczas dopiero, jeśli wszystkie reprezentacje powiatowe bez wyjątku dostarczają materiałów w sprawozdaniach z swoich czynności. Poczucie obowiązków obywatelskich u osób stojących na czele reprezentacji powiatowych każe nam ufać, że na przyszłość obraz czynności, który w sposób podobny niniejszemu ma być ponawiany co roku, będzie obejmował kraj cały *).

*) W chwili, kiedy kończył się druk niniejszej pracy, nadesłał jeszcze wydział pow. drohobycki sprawozdanie z czynności reprezentacji powiatowej, które już nie mogło być użytym. Wspominamy o niem tutaj dla sprostowania podanej poprzednio liczby brakujących sprawozdań w ten sposób, że tylko 19 wydziałów powiatowych takowych nie nadesłało.

Powiatowe dodatki
do podatków rządowych

na podstawie dat dostarczonych

przez c. k. urzędy podatkowe.

Ustawa o reprezentacji powiatowej z d. 12. sierpnia 1866 Nr. 21. Dz. u. kr. przyznała radom powiatowym prawo nakładać dodatki do podatków bezpośrednich na opędzenie wydatków nie pokrytych dochodami z zakładowego majątku powiatu. Dodatki te może rada powiatowa do wysokości 10% podatków bezpośrednich nakładać samodzielnie, nad 10% do 20% z przyzwoleniem wydziału krajowego, zaś dodatki do podatków bezpośrednich przenoszące 20% lub inne opłaty i repartyce na potrzeby powiatowe mogą być nałożone na mieszkańców powiatu tylko na mocy ustawy krajowej.

Obecny podział kraju na powiaty administracyjny wprowadzony został jak wiadomo dopiero rozporządzeniem byłego c. k. ministerstwa stanu z d. 23. stycznia 1867 Nr. 17. Dz. p. p., a rady powiatowe rozpoczynając swe czynności w jesieni tegoż roku nie zastały majątków zakładowych, któreby były własnością nowych powiatów, musiały przeto wszystkie wydatki administracji powiatowej w zakresie im przekazanych opędzać w sposób powyżej wskazany t. j. nakładając dodatki do podatków pobieranych w powiecie. Tym sposobem przy instytucji rad powiatowych, tak samo jak przy wszystkich prawie nowo wprowadzonych urządzeniach publicznych, ofiary majątkowe, jakich wymaga od ludności ich istnienie, musiały dać się uczuć pierwszej nim można było oglądać korzyści, które one przysporzyły społeczeństwu a które z natury rzeczy mogły się objawiać dopiero zwolna i nieznacznie w każdy zaś sposób mniej dotykalnie dla jednostki niż owe ciężary.

Zwiększenie ciężarów podatkowych wywołane dodatkami na potrzeby powiatowe nie mogło być ani wszędzie jednakowem ani też pozostać nadal niezmiennem. Wysokość tych dodatków musiała zależeć przedewszystkiem od zadań administracyjnych, jakie reprezentacje powiatowe objęły po władzach rządowych. Zadania te w rozmaitych okolicach były różne, mianowicie w sprawach drogowych, gdyż drogi niegdyś obwodowe, które §. 3. ustawy drogowej z 18. sierpnia 1866 przekazał powiatom, nie we wszystkich powiatach istniały, tak że z nowych powiatów niektóre większą inną mniejszą przestrzeń tych dróg objęły a innym jeszcze t. j. największej części powiatów żadnych dróg tej kategorii nie przekazano. Następnie zależała wysokość dodatków na potrzeby powiatowe od zadań, które reprezentacje powiatowe w obrębie swej kompetencji same sobie z początku zakresliły lub z czasem swoją działalnością objęły, zamierzając więcej lub mniej spraw załatwiać zbiorowemi siłami powiatów. Z drugiej strony nietylko musiano liczyć się z zasobami a zatem z siłą podatkową powiatu ustanawiając kwotę wydatków na potrzeby powiatowe, która następnie dodatkami do podatków miała być pokrytą, lecz także jedna i ta sama kwota wydatków wymagała nałożenia na jej pokrycie wyższego procentu dodatków w powiatach uboższych a zatem opłacających mniej podatków, niż w powiatach zamożniejszych, w których już niższy procent dodatków dawał tę samą sumę. Nareszcie w niektórych powiatach nadzwyczajne potrzeby wywołane miejscowymi stosunkami, musiały spowodować czasowe podwyższenia dodatków do podatków w pewnych latach.

Obecnie, gdy już od wprowadzenia reprezentacji powiatowych prawie sześć lat upłynęło, w przeciągu których mógł się ustalić rozmiar działań tych instytucji a tem samem także ustalić się mogła do pewnego stopnia i miara ofiar ze strony ludności, jakich takowe wymagają, pora

wyduje się być stosowną, by rozpatrzyć szczegółowo, w jakim stopniu dodatki do podatków pobierane na potrzeby powiatowe obciążają ludność w rozmaitych powiatach, jakie sumy przynoszą a nareszcie jakim zmianom ulegały w rozmaitych powiatach tak stopy procentowe owych dodatków jakoteż uzyskane z nich sumy pieniężne w ciągu lat ostatnich. Zestawienie tych dat w połączeniu z obrazem czynności reprezentacji powiatowych może posłużyć do ocenienia instytucji rad powiatowych ze stanowiska ekonomicznego t. j. do ocenienia, w jakim stosunku zostaje działalność a zatem i pożytek tych instytucji do ofiar i kosztów połączonych z ich utrzymaniem.

Obraz czynności reprezentacji powiatowych w rozmaitych działach powierzonej im administracji zestawiono w osobnem opracowaniu, o ile to się dało uczynić na podstawie sprawozdań nadesłanych przez wydziały powiatowe. Dla uzupełnienia obrazu tego szczegółami o ciężarach podatkowych połączonych z istnieniem i działalnością reprezentacji powiatowych udał się wydział krajowy pismem z d. 21. grudnia 1872 l. 21.536 do prezydium krajowej c. k. dyrekcji skarbu o polecenie urzędowi podatkowemu, które zajmują się ściąganiem dodatków do podatków na potrzeby powiatowe, ażeby mu wykazały stopę procentową tudzież kwoty ogólne, w jakich owe dodatki przypisane były do poboru w czterech ubiegłych latach. Żądano podania kwot przypisanych do poboru a nie kwot pobranych za owe cztery lata, ponieważ wykazanie tych ostatnich byłoby znacznie trudniejszem i wymagałoby nierównie więcej czasu, a następnie także i dlatego, że należało uwzględnić kwoty przypisane do poboru lecz w skutek nadzwyczajnych wypadków opuszczone i odpisane. Prezydium krajowej c. k. dyrekcji skarbu uczyniło zadość powyższemu żądaniu, co z wdzięcznością tutaj zapisujemy, a nadesłane z urzędów podatkowych wykazy dostarczyły materiału do następującej tu tablicy II. 1.

Wykaz powiatowych dodatków do podatków przypisanych do poboru w c. k. urzędach podatkowych w latach 1868—1872 z wyszczególnieniem kwot przypisanych i stopy procentowej.

TABLICA II. 1.

Liczba porząd.	Powiat	w r. 1869			w r. 1870			w r. 1871			w r. 1872		
		%	złr.	ct.	%	złr.	ct.	%	złr.	ct.	%	złr.	ct.
1	Biała	4	3469	16	6	5410	32	6	5502	90	10	10973	52 1/2
2	Bircza . . .	3	1397	75	3	1394	8	5	2341	29	5	2334	76
3	Bóbrka . . .	4	3178	39	4	3166	70	4	3189	20	5	3991	87
4	Bochnia . .	4	3593	71	6	5414	17	6	5513	57	3	7303	27
5	Bohorodeczany	5	1640	37 1/2	5	1598	66	4	1309	7	4	1317	18 1/2
6	Borszczów .	3	2082	86	3 1/2	2429	34	3 1/2	2425	32 1/2	3 1/2	2452	66 1/2

Liczba porząd.	Powiat	w r. 1869			w r. 1870			w r. 1871			w r. 1872		
		%	złr.	ct.	%	złr.	ct.	%	złr.	ct.	%	złr.	ct.
7	Brody	3	3929	27	4	5259	31	4	5329	41	4	5399	65 1/2
8	Brzesko . . .	3 1/2	3176	87	15	14162	97	9	7314	32	9 1/2	8316	69
9	Brzeżany . .	3	2677	45 1/2	5	4514	22 1/2	5	4480	71 1/2	5	4417	13 1/2
10	Brzozów . .	7	3712	91	8	4402	65	5	2655	81 1/2	6	3200	30
11	Buczacz . .	4	3314	86	6	4923	14	6	4934	73	6	4969	48
12	Chrzanów .	6	4042	10 1/2	12	6887	53	8	5306	14	13	7800	95
13	Cieszanów .	3	2065	50	3	2164	34	3	2169	7	4	2362	41
14	Czortków . .	7	4034	37 1/2	6	3331	3	5	2835	26	5	2919	47 1/2
15	Dąbrowa . .	5	2893	88	8	4426	58	16	9043	17	16	10411	88 1/2
16	Dolina . . .	6	2722	79	5	2229	2	3	1339	79	3 1/2	1577	77 1/2
17	Drohobycz .	3 1/2	3088	67 1/2	3 1/2	3110	75	3	2935	14 1/2	3	2929	18 1/2
18	Gorlice . . .	3	2217	24 1/2	4	3131	47 1/2	4	3318	19 1/2	9	7028	23 1/2
19	Gródek . . .	3	2279	19	4	2994	64	4	2936	12	5	3715	25
20	Grybów . . .	5	1623	45	5	1662	52 1/2	5	1717	1	5	1690	76
21	Horodenka .	5	3554	20	5	3521	45	5	3529	68 1/2	5	3559	80
22	Husiatyn . .	5	3348	6	5	3367	69	5	3393	38 1/2	8	5474	56 1/2
23	Jarosław . .	3	4170	27	3	4127	33	8	11368	12	8	11002	23 1/2
24	Jasło	4	2653	95 1/2	10 1/2	7016	47	10	6888	4	17	11778	93 1/2
25	Jaworów . .	3 1/2	2615	35	3 1/2	2667	44 1/2	3 1/2	2665	65	3 1/2	2687	35 1/2
26	Kamionka s.	6	5093	3 1/2	4 1/2	3803	42	4 1/2	3852	99	5 1/2	4746	74 1/2
27	Kałusz . . .	5	1604	56	4	1263	33	6	2045	81	4	1356	44
28	Kolbuszowa	3	1606	65	4	2147	68 1/2	10	5403	82	7	3813	8 1/2

Liczba porząd.	Powiat	w r. 1869			w r. 1870			w r. 1871			w r. 1872		
		‰	złr.	ct.	‰	złr.	ct.	‰	złr.	ct.	‰	złr.	ct.
29	Kołomyja . .	4 ¹ / ₂	3846	88	4	3073	72 ¹ / ₂	4	3070	—	5	3771	96
30	Kossów . . .	6	2190	—	12	4661	—	12	4638	—	16	5670	—
31	Kraków . . .	2	1975	89	5	3861	97	10	7824	94	10	7817	13
32	Krosno . . .	5 ¹ / ₂	3819	93 ¹ / ₂	8	5405	3	7	4777	56 ¹ / ₂	12 ¹ / ₂	8771	14 ¹ / ₂
33	Limanowa .	10	3321	91	14	5723	17	12	4990	35	15	7091	10 ¹ / ₂
34	Lisko	8	4123	76	6 ¹ / ₂	3380	73 ¹ / ₂	11	5765	71 ¹ / ₂	8	4328	57 ¹ / ₂
35	Lwów	2 ¹ / ₂	2843	5	2 ¹ / ₂	2841	25	3	3404	72	3	3411	31
36	Łańcut . . .	3	2881	99 ¹ / ₂	6	5570	11	6	5604	87 ¹ / ₂	6	5677	21 ¹ / ₂
37	Mielec . . .	9	4935	75 ¹ / ₂	9	4944	24 ¹ / ₂	9	5025	92 ¹ / ₂	11 ¹ / ₂	6445	60 ¹ / ₂
38	Mościska . .	4	2746	47	7	4744	63	7	4768	63	7	4820	4
39	Myślenice . .	5	2792	79 ¹ / ₂	4	2221	28 ¹ / ₂	5	2780	49 ¹ / ₂	5	2792	9 ¹ / ₂
40	Nadwórna .	6	1898	13	6	1867	31	8	2526	21	8	2419	3
41	Nisko	8	4042	16	7	3290	31 ¹ / ₂	5	2338	2	6	2815	85
42	Nowy Sącz .	3 ¹ / ₂	2759	47 ¹ / ₂	12 ¹ / ₃	10344	60	13	10319	75 ¹ / ₂	12	9566	59
43	Nowy Targ*)	11) 12) 13)	4250	11	8	2841	75 ¹ / ₂	8	2858	40	10	3540	68 ¹ / ₂
44	Pilzno . . .	4	2372	40	8	4791	44	6	3616	35	15	8836	67
45	Podhajce . .	4	3120	9 ¹ / ₂	5	4063	79 ¹ / ₂	5	4192	42 ¹ / ₂	6	4813	92 ¹ / ₂
46	Przemyśl . .	3	3769	58 ¹ / ₂	3	3749	60 ¹ / ₂	3	3907	77	3	3956	71 ¹ / ₂
47	Przemyślany	3	2179	88	3	2178	40 ¹ / ₂	3	2286	72	4	3036	79 ¹ / ₂
48	Rawa ruska	2 ¹ / ₂	1682	—	2	1392	83	3	2031	29 ¹ / ₂	4	2775	16 ¹ / ₂

*) Wyjaśnienie różnicy procentów podano w uwadze do tekstu.

Liczba porządk.	Powiat	w r. 1869			w r. 1870			w r. 1871			w r. 1872		
		‰	złr.	ct.	‰	złr.	ct.	‰	złr.	ct.	‰	złr.	ct.
49	Rohatyn . .	4	3456	86 1/2	5	4451	70 1/2	5	4472	11	6 1/2	5841	94
50	Ropczyce . .	9	3165	—	9	3260	72	14	5044	59	14	5058	60
51	Rudki	5	3422	23 1/2	5	3444	8	5	3448	42	5	3467	51 1/2
52	Rzeszów *) .	2 1/2 5	3226	22	2 1/2 5	3135	95 1/2	3 1/2 6	4405	21 1/2	8	9569	75
53	Sambar . . .	4	4188	30	4	4117	49	4	4150	27 1/2	4	4282	21 1/2
54	Sanok	7 1/2	5627	42	5	3561	97 1/2	5	3715	97	5	5021	85 1/2
55	Skalat . . .	6	3759	33	6	3866	36 1/2	6	3786	72 1/2	6	3892	17 1/2
56	Śniatyn . . .	5	2837	36	5	2738	56	6	3284	53 1/2	5	2729	58
57	Sokal	3	1673	6 1/2	3	1714	69 1/2	3	1671	67	3	1694	25
58	Stanisławów	6	3855	68 1/2	6 1/4	4201	17	6	4128	47	6	4082	99
59	Staremiasto	6	2155	31	6 1/2	2383	65	8	3032	50	7 1/2	2918	39
60	Stryj	5 1/2	3483	60	4	2376	51 1/2	3 1/2	2150	19	3 1/2	2134	16 1/2
61	Tarnobrzeg.	5	2706	98 1/2	5	2585	82 1/2	5	2506	48 1/2	6	2824	85 1/2
62	Tarnów . . .	14	13802	19	6	6052	38	6	6034	44	15	15001	40 1/2
63	Tarnopol . .	4	5037	5	4	5356	90 1/2	7 1/2	9760	98 1/2	4	5328	97
64	Tłumacz . .	5	3386	25	5	3326	16	6	4046	32	6	4065	2
65	Trembowla .	6	1482	5	6	1477	42 1/2	6	1474	78 1/2	6	1482	34
66	Turka	5	1990	54	5	2008	4 1/2	5	2006	98	5	2033	35
67	Wadowice .	4	3482	68 1/2	4	3508	78	4	3597	93 1/2	4	3489	21 1/2

*) W r. 1869 i 1870 pobierano na potrzeby powiatowe 2‰ od podatku gruntowego i domowego, zaś 5‰ od zarobkowego i dochodowego, w r. 1871 od podatku dochodowego 6‰, od innych podatków 3 1/2 ‰

Liczba porząd.	Powiat	w r. 1869			w r. 1870			w r. 1871			w r. 1872		
		%	złr.	ct.	%	złr.	ct.	%	złr.	ct.	%	złr.	ct.
68	Wieliczka .	4	3835	78	9	8379	32	4	8382	58	4	8447	20
69	Zaleszczyki.	4	2746	59	4	2680	59	2	1354	35	4	2701	24
70	Zbaraż . . .	4	2477	—	4	2460	—	4	2518	18	4	2552	84
71	Złoczów . .	5	5008	63 1/2	5	6401	62 1/2	5	6362	86 1/2	5	6376	55 1/2
72	Żółkiew . . .	3	2328	68 1/2	1	770	68 1/2	3	2319	51 1/2	3	2338	88
73	Żydaczów . .	6	3637	8 1/2	4	2340	90 1/2	4 1/2	2739	8 1/2	5 1/2	3274	50 1/2
74	Żywiec . . .	4	1865	58	4	2116	87	4	2364	50	10	5319	87
	Ogółem		237976	67		280179	87 1/2		301232	08		358818	89 1/2

Tablica tu podana obejmująca kraj cały z wyjątkiem miast Lwowa i Krakowa, które jak wiadomo wyjęte są z związku powiatowego, wykazuje, że tytułem dodatków do podatków na potrzeby powiatowe nałożono w Galicyi w przeciągu ostatnich lat czterech (1869—1872) ogółem 1,178.207 złr. 52 c. w. a. Cała ta suma składa się z dodatków do podatków bezpośrednich t. j. gruntowego, domowego (klasowego i czynszowego), zarobkowego i dochodowego, ponieważ w żadnym powiecie nie nakładano w tym czasie innych opłat lub repartycyi na cele powiatowe.

Suma powyższa rozkłada się na rzeczony cztery lata w ten sposób, że na każdy następujący rok coraz to większa przypada kwota a mianowicie przypisano do poboru:

w r. 1870 o 42203 złr. 20 1/2 ct. czyli przeszło o 17% więcej niż w r. 1869

w r. 1871 o 63355 „ 41 „ „ „ 26% „ „ „ „

w r. 1872 o 120842 „ 22 1/2 „ „ „ „ 50% „ „ „ „

Różnica między następującymi po sobie latami wynosi:

między r. 1869 a 1870 42203 złr. 20 1/2 ct. czyli około 17%

między r. 1870 a 1871 21152 „ 20 1/2 „ „ „ 9%

między r. 1871 a 1872 57486 „ 81 1/2 „ „ 24% sumy nałożonej w r. 1869.

Jak wskazują przytoczone daty, ogólna suma powiatowych dodatków do podatków nakładanych w całym kraju wzrastała ciągle w ubiegłych czterech latach a z r. 1871 na 1872 nawet wcale znacznie podskoczyła, jednakże udział siedemdziesięciu czterech powiatów w tym wzroście wcale nie jest jednakowym. W niektórych zgodnie z ogólnym rezultatem wzrastały z każdym rokiem kwoty dodatków do podatków, w innych utrzymywały się w tej samej wysokości, w innych wreszcie nawet się zmniejszały. Tak samo działo się też i ze stopą procen-

ową. Podczas gdy w r. 1869 stopa procentowa dodatków powiatowych, biorąc przecięcie z wszystkich powiatów, wynosiła 4·9, a w r. 1872 już 6·9, to przeglądając daty szczegółowe widzimy, że w części tylko powiatów podniesiono stopę procentową tych dodatków, w innych zaś pozostawiono ją w pierwotnej wysokości a nawet niżono.

Szczegóły, które w tej mierze dadzą się wyczytać z podanej tablicy tudzież wnioski, do których one nas prowadzą, zbyt są interesujące zwłaszcza dla publiczności krajowej, żebyśmy nie mieli się w nich bliżej rozpatrzyć.

Zaczynamy od stopy procentowej. Przy jednakowym i jednostajnie przeprowadzonym systemie podatkowym stopa procentowa powiatowych dodatków do podatków jest dokładną miarą obciążenia rozmaitych powiatów tymi dodatkami a zatem miarą wielkości tych ciężarów powiatowych, które się spłaca w pieniądzu a nie w usługach jak robocizna lub pełnienie bezpłatnych urzędów i poruczeń. W Galicyi nie można owej miary uważać za zupełnie dokładną, gdyż istnieje tu różnica w systemie podatkowym a to przy podatku gruntowym, od którego nakładaną bywa większa część kwoty tytułem dodatków powiatowych pobieranej w kraju. W wielkiem księstwie krakowskiem, obejmującym powiaty krakowski i chrzanowski, zaprowadzono jest opodatkowanie gruntów podług t. z. stałego katastru, podczas gdy reszta kraju opodatkowana jest jeszcze na podstawie t. z. prowizorycznego katastru czyli metryk z r. 1820. Prócz tego jak wiadomo wszystkim, których te stosunki bliżej obchodzą, oszacowanie przychodu gruntowego w owych metrykach okazuje się dosyć niejednostajnem przy porównaniu rozmaitych gmin a nawet i większych okolic a w skutek tego i opodatkowanie nie jest równem. Jeżeli jednak sumiennosc nakazywała wspomnieć o rzeczonych różnicach w systemie i w podstawie opodatkowania i jeżeli one nie pozwalają uważać stopy procentowej dodatków do podatków za ściśle dokładną miarę porównawczą obciążenia rozmaitych części kraju, to przecie nie są owe różnice od powiatu do powiatu tak znacznemi, żeby wartość porównania znacznie na tem miała ucierpieć, zwłaszcza jeśli przedmiotem porównania nie jest jedynie dodatek do podatku gruntowego, lecz ogół dodatków do podatków bezpośrednich. Następnie uwzględnić też trzeba, że szacowanie przychodu gruntowego a zatem i wymiar podatku nie dadzą się nigdy przeprowadzić w całym kraju w sposób zupełnie ściśle jednostajny. W każdym razie przy ocenieniu dat zawartych w poprzedniej tablicy i podanych poniżej należy mieć na względzie, że w w. ks. krakowskiem w obec wyższego podług stałego katastru wymiaru podatkowego, równa z innymi powiatami stopa procentowa dodatków oznacza nieco wyższe obciążenie niż w tych ostatnich.

W r. 1869, do którego odnoszą się najwcześniejsze z dat, które mamy przed sobą, wynosiły dodatki powiatowe w 74 powiatach galicyjskich od 2% do 13% podatków bezpośrednich, obejmując w tych ostatecznych granicach dość rozmaitą skalę stopni pośrednich. I tak nałożono podówczas:

w jednym powiecie (krakowskim)	.	.	.	.	2%	dodatku pow.
w dwóch (lwowskim i rawskim)	.	.	.	.	po 2½%	" "
w czternastu	.	.	.	.	" 3%	" "
w czterech	.	.	.	.	" 3½%	" "
w szesnastu	.	.	.	.	" 4%	" "
w jednym	.	.	.	.	4½%	" "
w trzynastu	.	.	.	.	" 5%	" "
w dwóch	.	.	.	.	" 5½%	" "
w dziesięciu	.	.	.	.	" 6%	" "
" dwóch	.	.	.	.	" 7%	" "
" jednym	.	.	.	.	7½%	" "

w dwóch	.	.	.	.	.	.	.	.	.	po 8	%	dodatku pow.
„ dwóch	.	.	.	.	.	.	.	.	.	„ 9	%	„ „
„ jednym	.	.	.	.	.	.	.	.	.	10	%	„ „
i w jednym	.	.	.	.	.	.	.	.	.	14	%	„ „

Wreszcie w powiecie nowotarskim nałożono na część powiatu 11%, na dalszedwie części zaś 12% i 13% dodatku *), zaś w powiecie rzeszowskim nałożono od podatku gruntowego i domowego po 2½, zaś od zarobkowego i dochodowego po 5% dodatku powiatowego. Największa część, bo sześćdziesiąt czyli przeszło cztery piąte wszystkich powiatów wykazuje stopę procentową od 3% do 6% włącznie, poniżej tej, że tak powiemy, normalnej wysokości pozostają trzy powiaty, przekracza ją dziesięć powiatów.

W latach następnych różnica w stopie procentowej zachodząca między powiatami zwiększała się, bo stopa procentowa wynosiła:

w r. 1870	od 1%	do 15%
„ 1871	„ 2%	„ 16%
„ 1871	„ 3%	„ 17%.

Granice, w których poruszała się stopa procentowa dodatków powiatowych, rozszerzały się w kierunku podwyższenia tej stopy, gdyż w jednym tylko roku spotykamy понижение dolnej granicy pochodzące ztąd, że w powiecie żółkiewskim zamiast 3% nałożonych w r. 1869 rozpisano na r. 1870 tylko 1%.

Z końcem czterolecia w r. 1872 wynosiła stopa procentowa:

w pięciu powiatach .	.	.	.	.	.	.	.	po 3	%
„ czterech „	.	.	.	.	.	.	.	„ 3½	%
„ jedynastu „	.	.	.	.	.	.	.	„ 4	%
„ czternastu „	.	.	.	.	.	.	.	„ 5	%
„ dwóch „	.	.	.	.	.	.	.	„ 5½	%
„ dziesięciu „	.	.	.	.	.	.	.	„ 6	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 6½	%
„ dwóch „	.	.	.	.	.	.	.	„ 7	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 7½	%
„ sześciu „	.	.	.	.	.	.	.	„ 8	%
„ dwóch „	.	.	.	.	.	.	.	„ 9	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 9½	%
„ czterech „	.	.	.	.	.	.	.	„ 10	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 11½	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 12	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 12½	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 13	%
„ jednym „	.	.	.	.	.	.	.	„ 14	%
„ trzech „	.	.	.	.	.	.	.	„ 15	%

*) Ta nierówność tem się wyjaśnia, że w razie, gdy drogami zawiadywały władze rządowe, podzielone były gminy i obszary dworskie pod względem konkurencyi do dróg na trzy klasy stosownie do oddalenia od dróg konkurencyjnych i w każdej klasie inaczej wymieniony dodatek drogowy opłacali. Rada powiatowa objawszy zarząd dróg uchwalila przyjść do równego opodatkowania, lecz nie od razu tylko stopniowo i dlatego w latach 1868 i 1869 były jeszcze różnice w stopie procentowej dodatku powiatowego.

Okazuje się ztąd, że dwie trzecie części powiatów rozpięły w r. 1869 dodatek w wysokości od 2000 do 4000 złr., którą to wysokość uważać przeto możemy za średnią wysokość ciężarów powiatowych w rzeczonym roku. Dwanaście powiatów wykazuje kwoty niższe, trzynaście kwoty wyższe.

W następnych latach najwyższe i najniższe kwoty dodatków powiatowych były:

w r. 1870 770 złr. 68½ ct. (Zółkiew 1%) i 14162 złr. 97 ct. (Brzesko 15%)

w r. 1871 1309 złr. 7 ct. (Bohorodczany 4%) i 11368 złr. 12 ct. (Jarosław 8%)

w r. 1872 1317 złr. 18½ ct. (Bohorodczany 4%) i 15001 złr. 40½ ct. (Tarnów 15%)

W tym ostatnim roku, który szczegółowo rozpatrzemy dla porównania z datami podanymi powyżej dla r. 1869, rozkładają się przypisane w powiatach kwoty dodatków na następujące kategorie:

z kwotą dodatku niżej 2000 złr. mamy 6 powiatów

"	"	od 2— 3000	"	"	18	"
"	"	od 3— 4000	"	"	14	"
"	"	od 4— 5000	"	"	9	"
"	"	od 5— 6000	"	"	9	"
"	"	od 6— 7000	"	"	2	"
"	"	od 7— 8000	"	"	5	"
"	"	od 8— 9000	"	"	4	"
"	"	od 9—10000	"	"	2	"
"	"	od 10—11000	"	"	2	"
"	"	od 11—12000	"	"	2	"
"	"	nad 15000	"	"	1	powiat.

Porównanie dat powyższych z takimiż datami podanymi poprzednio za rok 1869 wykazuje, że kwoty dodatków powiatowych przypisane do poboru w pojedynczych powiatach wzrosły w ogóle znacznie w przeciągu ubiegłych lat czterech. Średnią w r. 1869 wysokość tych kwot t. j. od 2000—4000 złr., którą w tym roku napotkaliśmy u 49 powiatów, natrafiamy w r. 1872 już tylko w 32 a zatem w mniejszej połowie powiatów. Poniżej tej wysokości pozostaje w r. 1872 już tylko 6 powiatów (w r. 1869 — 12), natomiast przewyższa ją 36 powiatów (w r. 1869 — 13) i to w ten sposób, że podczas gdy w r. 1869 skala kwot przypisanych kończyła się na 6000 złr., poczem następował jeszcze jeden powiat o przeszło trzynastu tysiącach, to w r. 1872 mamy 18 powiatów z kwotami przewyższającymi 6000 złr. a między nimi jest jeden powiat z kwotą przeszło 15000 złr.

Udział pojedynczych powiatów w tem ogólnem podniesieniu się kwot dodatków powiatowych podobnie jak przy stopie procentowej tych dodatków wcale nie jest jednakim, w niektórych bowiem owe kwoty w r. 1872 wynoszą tyle co w r. 1869, w innych nawet doznały zmniejszenia. I tak utrzymały się przy pierwotnej wysokości (zmiany odnoszą się tylko do centów) kwoty dodatków w powiatach myślenickim i trembowelskim, razem w dwóch,

zmniejszyły się od 1869 do 1872 w powiatach bohorodczańskim, brzozowskim, czortkowskim, dołińskim, drohobyckim, kamioneckim, kałuskim, kołomyjskim, niżańskim, nowotarskim, sanockim, śniatyńskim, stryjskim, zaleszczyckim i żydaczowskim, razem w szesnastu,

podniosły się w tym samym czasie w pozostałych 56 powiatach. W szesnastu z ostatnich powiatów ogólna kwota dodatku powiatowego wzrosła o więcej niż drugie tyle. Są to prócz chrzanowskiego powiatu te same, w których jak nadmieniono poprzednio, wzrosła równie znacznie stopa procentowa, a następnie jeszcze powiaty jarosławski, krośnieński, limanowski i rzeszowski.

Szczególnie znaczne podwyżki wykazują: Biała (z 3469 złr. 16 ct. na 10973 złr. 32½ ct.), Dąbrowa (z 2893 złr. 88 ct. na 10411 złr. 88½ ct.), Jarosław (z 4170 złr. 27 ct. na 11002 złr.

23½ ct.), Jasło (z 2653 złr. 95½ ct. na 11778 złr. 93½ ct.), Kraków (z 1975 złr. 89 ct. na 7817 złr. 13 ct.)

Dla należytego ocenienia tych dat musimy przypomnieć, że wysokość kwot przypisanych do poboru tytułem dodatku powiatowego zależy nie tylko od wysokości stopy procentowej, lecz także od wielkości kwoty podatków przypisanych w powiecie, od których nakłada się (albo raczej do których dokłada się) dodatek procentowy. Owa zaś kwota zmienia się nawet przy tej samej stopie podatku a to w miarę powstania lub upadku przedsiębiorstw opłacających podatek zarobkowy lub dochodowy, w miarę podwyższenia lubniżenia dochodów fasonowanych z domów i t. p. w ogóle w miarę takich zmian w przedmiotach opodatkowania, które wpływają na wymiar podatku. Jeżeli tedy w niektórych powiatach kwota dodatków przypisana do poboru wzrosła pomimo, że stopa procentowa tych dodatków pozostała niezmienną lub nawet się zniżyła, to wnosić trzeba, że zwiększyła się w tych powiatach ogólna kwota przypisanych podatków, co znowu w obec niezmiennego systemu opodatkowania wskazuje na wzrost siły podatkowej przez powstanie nowych dochodów lub pociągnięcie do podatku dochodów dotąd nieopodatkowanych. Wniosek znowu zupełnie przeciwny, bo o osłabieniu siły podatkowej nasuwa się przy tych powiatach, w których przypisana kwota dodatku zmniejszyła się mimo niezmienną lub nawet podwyższonej stopy procentowej tegoż dodatku. Ponieważ zmiany w sile podatkowej powiatów są i dla autonomicznej administracji nader ważne i muszą być uwzględnione przy nakładaniu ciężarów powiatowych, przeto skorzystamy z tego, że podane daty pozwalają nam nieco w nie wglądać. W tym celu wypada zestawić zaszłe od 1869 do 1872 zmiany w kwotach dodatków powiatowych z równoczesnymi zmianami w stopie procentowej i wykazać wzajemny stosunek tych zmian w pojedynczych powiatach.

Powiаты, w których od 1869 do 1872 przypisana kwota dodatków powiatowych zwiększyła się pomimo że stopa procentowa się nie zmieniała, są następujące:

Grybów, Horodenka, Jaworów, Lisko, Przemyśl, Rudki, Sambor, Skałat, Sokal, Stanisławów, Tarnopol, Turka, Wadowice, Zbaraż, Żłoczów i Żółkiew. We wszystkich wymienionych tu 16 powiatach nastąpił tedy według uwag poprzednich wzrost ogólnej kwoty dodatku powiatowego w skutek zwiększenia się ogólnej kwoty podatków rządowych a to znowu stać się mogło jedynie w skutek przyrostu nowych dochodów podlegających opodatkowaniu, a zatem w skutek wzrostu siły podatkowej.

Powiátów, w którychby wzrost ogólnej kwoty dodatku powiatowego nastąpił mimo niżenia stopy procentowej, niema.

Powiаты, w których ogólna kwota dodatku powiatowego zmniejszyła się z r. 1869 na 1872, pomimo że stopa procentowa pozostała niezmienną, są następujące dwa: Śniatyn i Zaleszczyki, a w końcu jest jeden powiat, w którym zmniejszenie ogólnej kwoty dodatku nastąpiło nawet mimo podwyższenia stopy procentowej (z 4½ na 5%) t. j. powiat kołomyjski. W powyższych przeto trzech powiatach według uwag poprzednich zmniejszyła się siła podatkowa.

W pozostałych 55 powiatach zachodził między stopą procentową a przypisaną kwotą dodatku stosunek stanowiący regułę t. j. ten, że w miarę zmian w stopie procentowej zmieniała się i kwota przypisana i to w tym samym kierunku. Z tych dwa powiаты (myślenicki i trembowelski) wykazały w r. 1872 jak w r. 1869 i stopę procentową i ogólną kwotę dodatku powiatowego. Jednakowa w obu tych latach wysokość owej ogólnej kwoty tudzież nieznaczne w niej zmiany w ciągu dwóch lat pośrednich świadczą, że w tych powiatach dochody podlegające opodatkowaniu utrzymywały się prawie w tej samej wysokości, co dowodzi braku wszelkiego ruchu w stosunkach zarobkowych. W 40 powiatach przypisane kwoty dodatku powiatowego zwiększyły się z podniesieniem stopy procentowej, w 12 wreszcie spadły z jej niżeniem, jednakże zmiany te w ogóle nie nastąpiły w zupełnie tym samym stosunku, w jakim stopa procentowa

podniosła się lub spadła, lecz zostawały równocześnie pod wpływem zmian w kwocie podatków rządowych zatem pod wpływem zmian w sile podatkowej.

Na szczególniejszą uwagę i bliższe rozpatrzenie zasługują daty z r. 1872 jako najpóźniejsze a zatem najbliższe obecnemu stanowi rzeczy. Dla ułatwienia poglądu na nie zestawiono w następującej poniżej tablicy II. 2. wszystkie powiaty raz podług wysokości stopy procentowej dodatku powiatowego uchwalonej na r. 1872, powtórnie podług wysokości kwoty tegoż dodatku przypisanej do poboru w tym samym roku.

TABLICA II. 2.

Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			
	a) podług wysokości stopy procentowej				b) podług wysokości kwoty przypisanej			
	Powiat	stopa procentowa	U w a g a		Powiat	kwota przypisana		U w a g a
złr.				ct.				
1	Jasło . . .	17 %		1	Tarnów . . .	15001	40 1/2	
2	Dąbrowa . .	16 %		2	Jasło . . .	11778	93 1/2	
3	Kossów . . .	16 %		3	Jarosław . .	11002	23 1/2	
4	Limanowa . .	15 %		4	Biała . . .	10973	52 1/2	
5	Pilzno . . .	15 %		5	Dąbrowa . .	10411	88 1/2	
6	Tarnów . . .	15 %		6	Rzeszów . .	9569	75	
7	Ropczyce . .	14 %		7	Nowy Sącz .	9566	59	
8	Chrzanów . .	13 %		8	Pilzno . . .	8836	67	
9	Krosno . . .	12 1/2 %		9	Krosno . . .	8771	14 1/2	
10	Nowy Sącz . .	12 %		10	Wieliczka .	8447	20	
11	Mielec . . .	11 1/2 %		11	Brzesko . .	8316	69	
12	Biała . . .	10 %		12	Kraków . . .	7817	13	
13	Kraków . . .	10 %		13	Chrzanów . .	7800	95	
14	Nowy Targ . .	10 %		14	Bochnia . .	7303	27	
15	Żywiec . . .	10 %		15	Limanowa . .	7091	10 1/2	
16	Brzesko . . .	9 1/2 %		16	Gorlice . . .	7028	23 1/2	
17	Gorlice . . .	9 %		17	Mielec . . .	6445	60 1/2	

Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			
	a) podług wysokości stopy procentowej				b) podług wysokości kwoty przypisanej			
	Powiat	stopa procentowa	Uwaga		Powiat	kwota przypisana		Uwaga
złr.				ct.				
18	Wieliczka . . .	9%		18	Złoczów . . .	6376	55 1/2	
19	Bochnia . . .	8%		19	Rohatyn . . .	5841	94	
20	Husiatyn . . .	8%		20	Łańcut . . .	5677	21 1/2	
21	Jarosław . . .	8%		21	Kossów . . .	5670	—	
22	Lisko . . .	8%		22	Husiatyn . . .	5474	56 1/2	
23	Nadwórna . . .	8%		23	Brody . . .	5399	65 1/2	
24	Rzeszów . . .	8%		24	Tarnopol . . .	5328	97	
25	Staremiasto . . .	7 1/2%		25	Żywiec . . .	5319	87	
26	Kolbuszowa . . .	7%		26	Ropczyce . . .	5058	60	
27	Mościska . . .	7%		27	Sanok . . .	5021	85 1/2	
28	Rohatyn . . .	6 1/2%		28	Buczacz . . .	4969	48	
29	Brzozów . . .	6%		29	Mościska . . .	4820	04	
30	Buczacz . . .	6%		30	Podhajce . . .	4813	92 1/2	
31	Łańcut . . .	6%		31	Kamionka stru- miłowa . . .	4746	74 1/2	
32	Nisko . . .	6%		32	Brzeżany . . .	4417	13 1/2	
33	Podhajce . . .	6%		33	Lisko . . .	4328	57 1/2	
34	Skalat . . .	6%		34	Sambor . . .	4282	21 1/2	
35	Stanisławów . . .	6%		35	Stanisławów . . .	4082	99	
36	Tarnobrzeg . . .	6%		36	Tłumacz . . .	4065	02	
37	Tłumacz . . .	6%		37	Bóbrka . . .	3991	77	
38	Trembowla . . .	6%		38	Przemyśl . . .	3956	71 1/2	
39	Kamionka stru- miłowa . . .	5 1/2%		39	Skalat . . .	3892	17 1/2	

Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			
	a) podług wysokości stopy procentowej				b) podług wysokości kwoty przypisanej			
	Powiat	stopa procentowa	U w a g a		Powiat	kwota przypisana		U w a g a
złr.				ct.				
40	Żydaczów	5 1/2 %		40	Kolbuszowa	3813	08 1/2	
41	Bircza	5 %		41	Kołomyja	3771	96	
42	Bóbrka	5 %		42	Gródek	3715	25	
43	Brzeżany	5 %		43	Horodenka	3559	80	
44	Czortków	5 %		44	Nowy Targ	3540	68 1/2	
45	Gródek	5 %		45	Wadowice	3489	21 1/2	
46	Grybów	5 %		46	Rudki	3467	51 1/2	
47	Horodenka	5 %		47	Lwów	3411	31	
48	Kołomyja	5 %		48	Żydaczów	3274	50 1/2	
49	Myślenice	5 %		49	Brzozów	3200	30	
50	Rudki	5 %		50	Przemyślany	3036	79 1/2	
51	Sanok	5 %		51	Drohobycz	2929	18 1/2	
52	Śniatyn	5 %		52	Czortków	2919	47 1/2	
53	Turka	5 %		53	Staremiasto	2918	39	
54	Złoczów	5 %		54	Tarnobrzeg	2824	85 1/2	
55	Bohorodczany	4 %		55	Nisko	2815	85	
56	Brody	4 %		56	Myślenice	2792	09 1/2	
57	Cieszanów	4 %		57	Rawa ruska	2775	16 1/2	
58	Kałusz	4 %		58	Śniatyn	2729	58	
59	Przemyślany	4 %		59	Zaleszczyki	2701	24	
60	Rawa ruska	4 %		60	Jaworów	2687	35 1/2	
61	Sambor	4 %		61	Zbaraż	2552	84	

Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			Liczba porządk.	Uszykowanie powiatów			
	a) podług wysokości stopy procentowej				b) podług wysokości kwoty przypisanej			
	Powiat	stopa procentowa	Uwaga		Powiat	kwota przypisana		Uwaga
złr.				ct.				
62	Tarnopol . .	4 %		62	Borszczów . .	2452	66 1/2	
63	Wadowice . .	4 %		63	Nadwórna . .	2419	03	
64	Zaleszczyki .	4 %		64	Cieszanów . .	2362	41	
65	Zbaraż . . .	4 %		65	Żółkiew . . .	2338	88	
66	Borszczów . .	3 1/2 %		66	Bircza . . .	2334	76	
67	Dolina . . .	3 1/2 %		67	Stryj	2134	16 1/2	
68	Jaworów . .	3 1/2 %		68	Turka . . .	2033	35	
69	Stryj	3 1/2 %		69	Sokal . . .	1694	25	
70	Drohobycz . .	3 %		70	Grybów . . .	1690	76	
71	Lwów . . .	3 %		71	Dolina . . .	1577	77 1/2	
72	Przemyśl . .	3 %		72	Trembowla . .	1482	34	
73	Sokal . . .	3 %		73	Kałusz . . .	1356	44	
74	Żółkiew . . .	3 %		74	Bohorodczany .	1317	18 1/2	

Tablica podana pozwala porównać między sobą powiaty tak pod względem stopy procentowej, jak pod względem ogólnej kwoty dodatku powiatowego i ocenić, jakie miejsce każdy z nich zajmuje w ogólnej ich liczbie pod jednym i pod drugim względem, które najwięcej obłożone są dodatkami a które znowu największy dochód z nich mają i odwrotnie. Zarazem jednak pozwala owa tablica wglądać i we wzajemny stosunek, jaki między stopą procentową a ogólną kwotą dodatku zachodzi w pojedynczych powiatach a to przez porównanie między sobą liczb porządkowych, które ten sam powiat ma w jednym i drugim szeregu. Im wcześniejszą jest liczba porządkowa, którą jakiś powiat ma w szeregu pierwszym (stopy procentowej) w porównaniu z liczbą, pod którą umieszczony jest w szeregu drugim (kwot przypisanych), tem wyższą jest stopa procentowa a tem niższą stosunkowo kwota przypadająca do poboru a zatem tem słabszą siłą podatkowa powiatu i odwrotnie, im późniejszą jest liczba porządkowa powiatu w szeregu pierwszym w porównaniu do liczby, pod którą tenże umieszczony jest w drugim szeregu, tem znaczniejszą jest stosunkowo jego siła podatkowa. I tak słabą jest siła podatkowa np. powiatów kossowskiego (w pierwszym szeregu 3ci, w drugim 20ty), trembowelskiego (w pierwszym szeregu 37my, w dru-

gim 72gi), przeciwnie pomyślniej się ona przedstawia np. w powiecie jarosławskim (w pierwszym szeregu 20ty, w drugim 3ci).

Jeszcze wybitniej przedstawi nam się stosunek, jaki zachodzi między powiatami pod względem siły podatkowej, jeżeli dzieląc kwotę dodatku przypisaną do poboru przez odnośną stopę procentową obliczymy, jaką kwotę przynosi w każdym powiecie jeden cent dodatku powiatowego do każdego złotego reńskiego rządowych podatków bezpośrednich. Rezultat takiego obliczenia przy użyciu dat z r. 1872 podaje tablica II. 3.

TABLICA II. 3.

Liczba porządk.	Powiaty	Jeden cent dodatku powiatowego do podatków bezpośrednich daje w r. 1872 kwotę		Liczba porządk.	Powiaty	Jeden cent dodatku powiatowego do podatków bezpośrednich daje w r. 1872 kwotę	
		złr.	ct.			złr.	ct.
1	Jarosław . .	1375	27 ⁷ / ₈	18	Brzesko . .	875	44 ² / ₁₉
2	Brody . .	1349	91 ¹ / ₄	19	Wadowice . .	872	30 ¹ / ₄
3	Tarnopol . .	1332	24 ¹ / ₄	20	Kamionka strumił.	863	4 ⁴ / ₁₁
4	Przemyśl . .	1318	90 ¹ / ₃	21	Buczacz . .	828	24 ⁴ / ₆
5	Złoczów . .	1275	31	22	Podhajce . .	802	32
6	Rzeszów . .	1196	21 ⁷ / ₈	23	Bóbrka . .	798	37 ⁴ / ₁₀
7	Lwów . .	1137	10 ¹ / ₃	24	Nowy Sącz . .	797	21 ¹² / ₁₉
8	Biała . .	1097	35 ² / ₁₀	25	Kraków . .	781	71 ³ / ₁₀
9	Samboer . .	1070	55 ¹ / ₄	26	Gorlice . .	780	91 ⁴ / ₉
10	Sanok . .	1004	37	27	Żółkiew . .	779	62 ² / ₃
11	Tarnów . .	1000	9 ⁵ / ₁₅	28	Jaworów . .	767	81 ³ / ₇
12	Drohobycz . .	976	39 ¹ / ₃	29	Przemyślany . .	765	94 ³ / ₄
13	Łańcut . .	946	20 ¹ / ₆	30	Kołomyja . .	754	39 ¹ / ₅
14	Wieliczka . .	938	57 ³ / ₄	31	Gródek . .	743	5
15	Bochnia . .	912	90 ⁷ / ₈	32	Horodenka . .	711	96
16	Rohatyn . .	898	76	33	Borszczów . .	702	47 ³ / ₇
17	Brzeżany . .	883	42 ² / ₅	34	Krosno . .	701	69 ³ / ₂₅

Liczba porządk.	Powiaty	Jeden cent dodatku powiatowego do podatków bezpośrednich daje w r. 1872 kwotę		Liczba porządk.	Powiaty	Jeden cent dodatku powiatowego do podatków bezpośrednich daje w r. 1872 kwotę	
		złr.	ct.			złr.	ct.
35	Rawa ruska . . .	693	79	55	Kolbuszowa . . .	544	72 ⁴ / ₇
36	Rudki	693	50 ¹ / ₅	56	Lisko	541	7 ¹ / ₃
37	Jasło	692	87 ¹⁴ / ₁₇	57	Brzozów	533	38 ² / ₆
38	Mościska	688	57 ³ / ₇	58	Żywiec	531	98 ⁷ / ₁₀
39	Husiatyn	684	32	59	Pilzno	522	44 ⁷ / ₁₅
40	Stanisławów	680	49 ⁵ / ₆	60	Limanowa	472	74
41	Tłumacz	677	50 ² / ₆	61	Tarnobrzeg	470	80 ⁵ / ₆
42	Zaleszczyki	675	31	62	Nisko	469	30 ⁵ / ₆
43	Dąbrowa	650	74 ¹ / ₄	63	Bircza	466	95 ² / ₁₀
44	Skalat	648	69 ¹ / ₂	64	Dolina	450	79 ¹ / ₇
45	Zbaraż	638	21	65	Turka	406	67
46	Stryj	609	76	66	Staremiasto	389	11 ¹³ / ₁₅
47	Chrzanów	600	7 ⁴ / ₁₃	67	Ropczyce	361	32 ¹² / ₁₄
48	Żydaczów	595	36 ⁴ / ₁₁	68	Kossów	354	38 ² / ₄
49	Cieszanów	590	60 ¹ / ₄	69	Nowy Targ	354	6 ⁸ / ₁₀
50	Czortków	583	89 ² / ₅	70	Grybów	338	15 ¹ / ₃
51	Sokal	564	75	71	Kałusz	336	61
52	Mielec	560	48 ¹⁶ / ₂₃	72	Bohorodeczany	329	29 ² / ₄
53	Myślenice	558	41 ⁴ / ₅	73	Nadwórna	302	37 ⁷ / ₃
54	Śniatyn	545	91 ³ / ₅	74	Trembowla	247	5 ⁴ / ₆

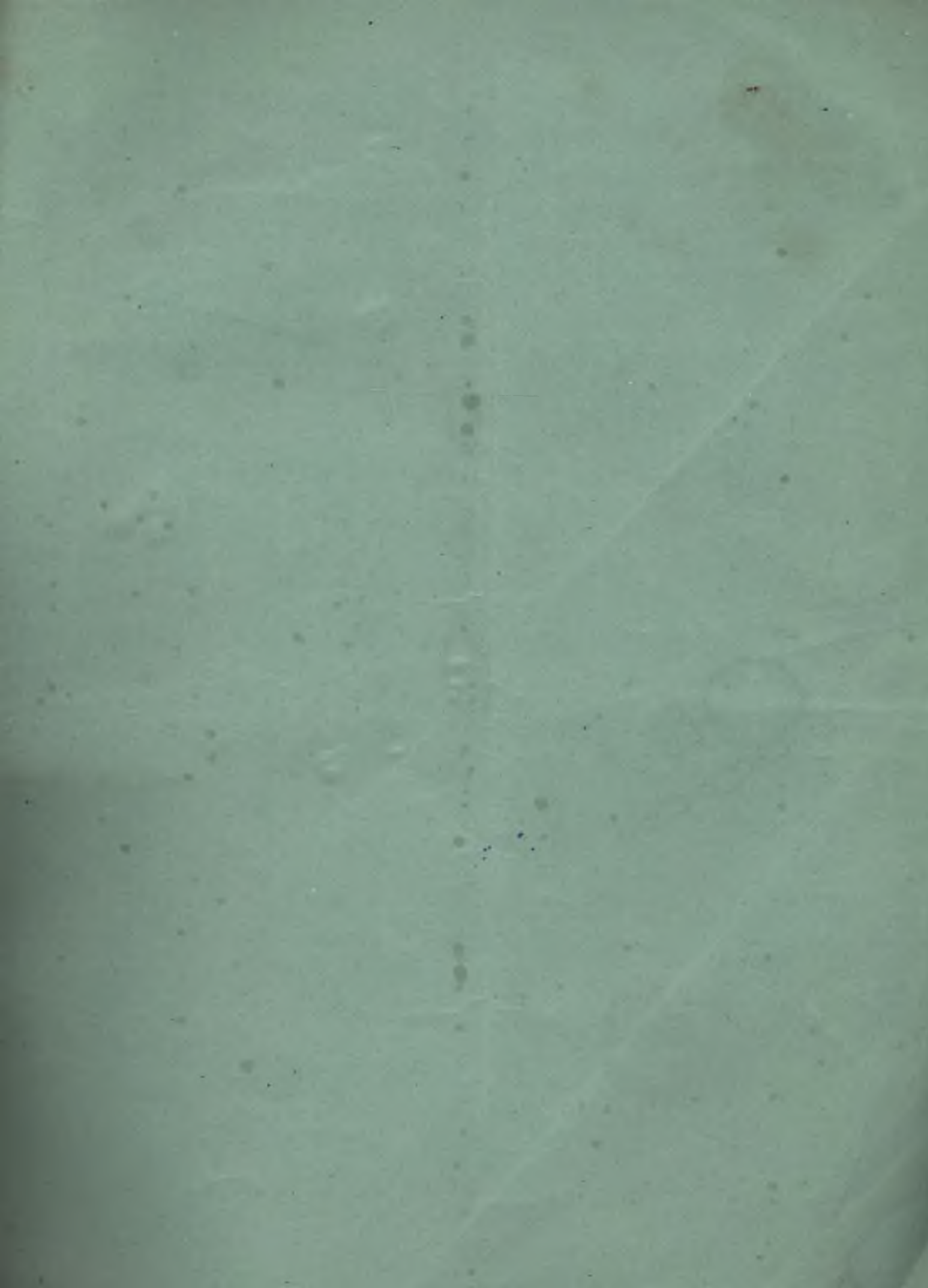
Według tablicy przynosił w r. 1872 jeden cent dodatku powiatowego od 247 złr. 5⁵/₆ ct. (która to najniższa cyfra przypada na powiat doliński) do 1375 złr. 27⁸/₁₀ ct. (w powiecie jaro-

sławskim). W obrębie tych ostatecznych granic mieszczą się wszystkie powiaty podług następujących kategorii:

wyżej 1000 zhr. przyniósł 1 cent dodatku w 11 powiatach					
od 900 — 1000	"	"	"	w 4	"
od 800 — 900	"	"	"	w 7	"
od 700 — 800	"	"	"	w 12	"
od 600 — 700	"	"	"	w 13	"
od 500 — 600	"	"	"	w 12	"
od 400 — 500	"	"	"	w 6	"
od 300 — 400	"	"	"	w 8	"
niżej 300	"	"	"	w 1	powiecie.

Zestawienie to okazuje przedewszystkiem, że obecne powiaty kraju naszego są sobie nader nierówne pod względem siły podatkowej, co jednak jest do pewnego stopnia nieuniknionem przy każdym podziale administracyjnym, gdyż wzgląd na równość sił podatkowych nie może wyłącznie decydować przy tworzeniu okręgów administracyjnych. Następnie zaś wyczytujemy z tablicy II.3. inną rzecz jeszcze a mianowicie przeważny wpływ miast większych na wysokość kwoty, jaką przynosi pewna stopa procentowa dodatku. Pierwsze dwanaście powiatów, w których kwota na jeden cent dodatku przypadająca jest najwyższą, mieszczą w sobie bez wyjątku albo miasta niegdyś obwodowe albo miasta handlowe i fabryczne. Przeciwnie podgórskie powiaty tak zachodniej jak i wschodniej Galicyi tudzież powiaty na Powiślu szary koniec zajmują.

42	Żółkiewski	675	51	62	Nisko	607
43	Dębrowski	650	74	63	Hiercia	605
44	Stalowski	648	63	64	Delina	600
45	Nbarski	638	51	65	Turka	606
46	Stycki	602	50	66	Głogów	580
47	Chorupki	600	74	67	Bobrowice	581
48	Żydaczowski	592	50	68	Kamień	567
49	Chorupki	590	60	69	Nowy Targ	564
50	Chorupki	588	70	70	Grybów	558
51	Bukalski	564	75	71	Kolbusz	558
52	Mielnicki	560	75	72	Bobrowice	550
53	Mielnicki	558	75	73	Niechowa	550
54	Chorupki	545	81	74	Tarnobrzeg	517

8257430